ISTORIA

SFINTEI MANASTIRI

RIȘCA

DIN JUDEȚUL SUCEAVA

Schițată pe scurt de

Arhiereul Narcis Crețulescu

DIN SF. M-RE NEAMȚU

și tipărită cu stăruința și osteneala

Arhimandritului VENIAMIN PITICARIU

DIN SF. M-RE RÎȘCA

BIBLIOTECA INSTITUTULUI DE ISTORIE ROMÂNĂ
UNIVERSITATEA DIN CLUJ

Nr. 180-1935

B.I.R. 4405

5697

ISTORIA

SFINTEI MANASTIRI

RIȘCA

DIN JUDEȚUL SUCEAVA

Schițată pe scurt de

Arhiereul Narcis Creţulescu

DIN SF. M-RE NEAMȚU

și tipărită cu stăruința și osteneala

Arhimandritului VENIAMIN PITICARIU

DIN SF. M-RE RÎȘCA

BIBLIOTECA INSTITUTULUI DE ISTORIE ROMÂNĂ
UNIVERSITATEA DIN CLUJ

Tip. A. Goldner, Fălticeni
1901

Cine samănă virtute, culege nemurire.

NARCIS

Cetitorule iubit!

Am spus altă dată, spun şi acum, că eŭ lucrez istoria tuturor m-rilor făcute de romînĭ. Lucrare mare, grea şi complicată. Lucrez singur fără ajutorul nimăruĭ. Am urzit alfabetul tuturor m-rilor de la litera A pînă la litera Z. Am jalonat pe larg numele tuturor m-relor de la A pînă la finea litereĭ H. Aicea am ajuns bătrîn, bolnav, orb şi sărac.

Pînă aicea n'am publicat nimic din scrisul meŭ. Cînd voiam a publica ceva, m'am oprit de groază ce am văzut: Neconduita oficială a secoluluĭ nostru. M'am îngrozit de linguşirea reciprocă măscuită a contimporanilor meĭ. M'am oprit de mizeria la care m-a adus felul judecăţeĭ mele cu natura lucrăriĭ mele. In faţa acestora cugetam a tăcea, a lucra şi a muri. Vedeam cu ochiĭ minţeĭ cum pe varga vieţeĭ mele se primbla boamba orbiriĭ mele linguşindu-se, după moda lumeĭ, cu drăgălaşa mea moarte. Le vedem. Mă strînge de gît. Le lăudam şi eŭ să mă îngădŭi de a maĭ trăi, pînă voĭ isprăvi pînza ţesutuluĭ meŭ. Pe timpul acesteĭ lupte şi delir, mă trezesc cu 6 rugătorĭ de odată să li izvodesc istoriile m-relor lor, pentru că le cere onoratul minister, să le aibă de motiv a se lăuda cu desgroparea monumentelor religioase istorice. Eŭ pînă aicea lucrasem mult pe tăcut, şi 'mĭ văzusem de multe orĭ publicate de alţiĭ ideile mele schilodite. Am cercetat mobilul rugătorilor meĭ şi l-am găsit inocent. Am dat fie-căruia pe scurt, istoria din litera m-riĭ luĭ, din cîte le lucrasem pînă la cererea lor. Cînd veni vorba de părintele Veniamin Piticariŭ, igumenu m-riĭ Rîşca, eŭ nu scrisesem m-rea Rîşca. I-am răspuns că voi cerca să schiţez istoria m-riĭ luĭ. Tot am cetit, tot am schiţat, tot am notat după hrisoavele ce le am eŭ şi iată că a eşit istoria pe care aĭ s-o citeştĭ înainte. Documentele sînt vechĭ. Documentele sînt complicate cu istoriile altor pricinĭ stînse, vechĭ, prefăcute,, strămutate, cu ideĭ retrospective din cetirea cărora reesă ideĭ ne ştiute de noĭ şi de aĭ noştri. Cine a cetit vre-o dată hrisoave orĭ documente străvechĭ, acela să poate încredinţa de adevărul ziselor mele.

Eŭ fiind orbit de ochiĭ trupeştĭ, n-am putut intra în amărunţimea documentelor, ci le-am arătat pe scurt locul unde sînt copiete şi unde să pot consulta.

Din senzul documentilor ce am cetit, reesă:

M-rea Rîşca din judeţul Suceava pe care o vedem şi o ştim astăzĭ, este vechea m-re Bogdăneştĭ din judeţu Neamtu vechiŭ, pe care n-o ştim nimene.

Nu sînt 2 m-rĭ cu 2 nume, ci o m-re cu două nume. Este o m-re cu 2 nume; întăiul nume: m-rea Bogdăneştĭ, de pe moşia cu satul

Bogdăneștĭ, făcută de un ctitor Bogdan vodă, și înzestrată cu pămînturĭ de hotar și de traĭ, cu pămînturĭ luate din trupul moșiilor foaste cînd-va ale cetățeĭ Neamțu. Treabă veche: vrednică de știut. Treabă veche petrecută între anĭĭ 1343-1365 pînă la anul 1542. Asta a fost m-rea Bogdăneștĭ. Al doilea nume: M-rea Rîșca de pe apa Rîșca de la anul 1542 încoace. Cu alte vorbe Cînd m-rea era lîngă satul Bogdăneștĭ de pe moșia Bogdăneștĭ, și m-rea să numea Bogdăneștĭ, după sat, după moșie, dupa numele luĭ Bogdan care a făcut'o, și a trăit m-rea cu acest nume 200 de anĭ, între anĭĭ 1343—1365 pînă la 1542. De cînd m-rea s'a strămutat alăturea, puțin maĭ în sus, în șes pe apa Rîșcăĭ, să numește: m-rea Rîșca, și trăește aice cu acest nume de 358 de anĭ.

Cănd m-rea s'a strămută din forță majoră, de lîngă sat, pe apa Rîșca, s'a strămutat cu numele, cu hramu, ctitorii, cu averea moșiilor din trupul cetățeĭ, personalu, cu obiceiurile tărgulu Baia și cu legendele trecutuluĭ eĭ.

M-rea Bogdăneștĭ-Rîșca, orĭ m-rea Rîșca-Bogdăneștĭ, a fost tot deauna vecină cu m-rea Albă, zisă pe urmă m-rea Neamțu, și ca m-rĭ și ca moșiĭ. Viața lor este țesuta între dînsele. Suveica timpuluĭ le a legat între ele. Se va găsi istoria m-rĭĭ Bogdăneștĭ-Rîșca în istoria m-rĭĭ Albe-Neamțu, între docomentele eĭ. Să va găsi m-rea Albă-Neamțu între documentele Rîșca-Bogdăneștĭ.

M-rea Bogdăneștĭ (Rîșca) este m-rea tîrguluĭ Baia care e puțin maĭ în sus, care tîrg s'a desființat de vechime și s'a înoit în tîrgu Folticenĭ.

M-rea Albă [Neamțu] este m-rea tîrguluĭ Coarne și Jacote care este puțin maĭ în sus; aceste tîrgurĭ s'aŭ desființat de vechime și s'aŭ înoit în tîrgul Neamțu, care este puțin maĭ în jos de m-rea Neamțu. Eŭ aice nu fac istoriile lor. Aice amintesc știință ca să se poată înțelege treaba cînd se va ceti documentele vechĭ, pe care le am cetit eŭ și le-am copiat.

Dacă se va găsi vre-o lipsă saŭ vre-o confuzie în istoriile vre-uneia din ele, asta provine din orbirea ochilor meĭ, pentru că n-am ochĭ să cercetez maĭ scrupulos. Adevărul rămîne intact

Am izvodit-o, cum se vede, greșalele sînt ale mele, meritul îl daŭ părinteluĭ arhimandritu Veniamin Piticariŭ, igumenu m-rĭĭ Rîșca, pentru că sf.-sa m-a stărnit să scriŭ.

Cetiți-o, corectați-o, faceți alta maĭ bună, iară pentru mine veți ști c'am scris înaintea voastră.

Sînt și voĭ fi smerit rugător pentru voĭ și pentru tot neamul romînesc.

† **Narcis Crețulescu**

VEDEREA MĂNĂSTIREÏ RÎŞCA.

ISTORIA

Sfinteĭ Mănăstirĭ Rîşca-Bogdăneştĭ

DIN JUDEŢUL SUCEAVA.

---

§. I. *Definiţia.*— Rîşca, mănăstire de călugărĭ, judeţul Suceava, plasa Moldoveĭ de jos, comuna Bogdăneştĭ, lîngă satul Rîşca, pe valea şi apa Rîşca, pe frontiera judeţuluĭ, sub muntele Pleşu, care pe lungimea opciniĭ desparte judeţul Suceava de judeţul Neamţu, şi m-rea Rîşca de m-rea Neamţu. Hram sf. Erarh Nicolaĭ, închinată sf. Mitropoliĭ a Moldoveĭ, clasa I. M-re veche, monumentală, cu numele în vechime *Bogdăneştĭ*, în urmă *Rîşca*, astăzĭ numaĭ numele de: M-rea Rîşca.

§. II. *Numele.*— M-rea Rîşca are 2 nume. In vechime să numea m-rea *Bogdăneştĭ*, pentru că era formată pe moşia Bogdăneştĭ, lîngă satul Bogdăneştĭ, de un Bogdan-Vodă, care a dat numele său moşieĭ, satuluĭ şi m-riĭ. M-rea era pe marginea satuluĭ despre Nord, pe un dîmb, unde curge în vale pîrăul zis Bogdăneştĭ. Apoĭ s'a numit m-rea *Rîşca*, de la numele şesuluĭ şi a apeĭ Rîşca; nume vechiŭ slavon: *răcĭka*1) pe care noĭ romînii o zicem: Rîşca2] De la această apă şi vale s'a numit şi m-rea Rîşca.— In slavoneşte însamnă părîŭ.

---

1. Din lipsă de caractere slavone, transcriem cu litere latine, în tot cuprinsul acesteĭ cărţĭ, cuvintele slavone.
2. Melchisedec, Cronica Romanuluĭ, I. p. 197 şi 235.

Sînt tradiţiĭ cari spun că numele Rîşca dat apeĭ şi m-riĭ, ar fi numele luĭ Rareş-vodă, care a făcut m-rea. Adevăr este că apa s'a numit Rîşca cu multe secole înaintea domnieĭ luĭ Rareş, care cade între aniĭ: 1527—1538 şi 1540—1546.

Tot tradiţia spune că Rareş-vodă a zidit schitu Rarăŭ de pe muntele Rarăŭ, şi că numele luĭ de atunci s'a dat schituluĭ şi munteluĭ; aice este vorba de schitul Rarăŭ de pe muntele Rarăŭ de la Cruce, tot judeţul Suceava pe care schit l'aŭ închinat la m-rea Moldoviţa ctitorul shimonahul Serafim Hagiu la 26 Septemvrie 1756, înpreună cu nişte poenĭ de pe muntele Rarăŭ[1].

Cuvîntul Rîşca se întîmpină de 5 orĭ, ca nume propriŭ, în istoria acestor localităţĭ, şi anume:

Rîşca — Apa ce izvorăşte din munţĭ şi se varsă în Moldova.

Rîşca — M-rea de pe apa şi valea Rîşca, de care vorbim aicea.

Rîşca — Rîşca-Bogdăneştĭ amintită în hrisoave.

Rîşca — Rîşca-Teoctist; numită aşa de la mitropolitul Teoctist III. Nemţanu, de cînd el a dăruit m-riĭ Rîşca moşia Bogoslovu, care moşie s'aŭ stîns de prefacerea apelor; dania s'aŭ făcut maĭ înainte de anul 1528, ghenare 16, cînd aŭ murit acest mitropolit. Spre amintirea luĭ se maĭ păstrează numele Bogoslovu în nişte ruine rămase de la ŭn pretins schit Bogoslovu, nume confundat de la paraclisu Bogoslovu din m-rea Rîşca, făcut acolo de mitropolitu Teoctist, şi înzestrat cu moşia Bogoslovu, stînsă de ape.

Rîşca — Rîşca-Boroaia, saŭ Boroaia-Rîşcăĭ, numită aşa de la o parte din moşia Boroaia, ce aparţinea m-riĭ Rîşca, spre deosebire de Boroaia-Neamţuluĭ care aparţinea m riĭ Neamţuluĭ.

---

1. A. Pumnu: Fundul religionar, Cernăuţĭ, 1865; p. 76 şi 143, § 56.

Ca escepție să mai întîmpină cuvîntul Rîșca, și care n'are a face cu aceste localități. Aceasta este:

Rîșca — micâ (Șendreniĭ), la Covurluĭ, a Mitropolieĭ de Iași;

Rîșca — tîrg vechiŭ pe apa Băcu, în Basarabia, despre care amintește Cantimir la pag. 89, și Drăgicĭ în Istoria Moldoveĭ, I. 59.

Călugăriĭ rîșcanĭ cred și susțin că numele m-riĭ lor vine de la Rareș, care aŭ făcut'o. Tot eĭ cred că numele Rîșca și Rareș sînt identice între sine.

Eŭ cred că numele m-riĭ vine de la apa Rîșca, și nu de la Rareș-Vodă.

Istoria sfinteĭ mănăstirĭ Bogdăneștĭ, ctitoria lui Bogdan-vodă și Maria-Doamna.

§ III. *Urzirea m-riĭ, înzestrarea, creșterea, prefacerea, schimbarea locului și strămutarea din loc.*

Ca să putem face istoria sf. m-rĭ Rîșca, este de trebuință să știm și viața și istoria m-riĭ Rîșca. După isvoarele cele maĭ vechĭ, se imparte în 2 părțĭ principale, cu totul deosebite una de alta:

I. Istoria veche dintre aniĭ 1343—1365 pînă la 1512—1542, zisă m-rea *Bogdăneștĭ*;

II. Istoria nouă, dintre aniĭ 1512—1542 pînă la 1900, zisă m-rea *Rîșca*.

I.

ISTORIA VECHE DINTRE ANII 1343—1365 PÎNĂ LA 1512—1542.

Bogdăneștĭ. M-re de călugărĭ, județul Neamț, pe urmă județul Suceava, plasa Moldoveĭ de jos, satul Bogdăneștĭ, pe

moșia Bogdănești. Biserica a fost pe un dîmb, la nordul satului, aproape de pîrâul Bogdănești, în poiana din dîmb.

Biserică mijlocie, hram sf. erarh Niculaĭ de la 6 Decheмvrie; ctitor Bogdan-Voevod cu Maria Doamnă. M-rea era a creștinilor din tîrgu Baia, moșiile cu care s'aŭ înzestrat de domn eraŭ luate dintre moșiile cetățeĭ Neamțu, după ce s'aŭ dus cavalerii nemți M-re supusă la eparhia sf. mitropoliĭ a Moldoveĭ, cu scaunul reședințeĭ la Suceava. Cînd s'a făcut M-rea, nu-ĭ știm pe Mitropolitul.

Pe la anii 1343—1365, un Bogdan-vodă, poate cel întăĭ cu acest nume, se întoarce din bejenie de la Maramureș înconjurat de Moldoveni și clerĭ[1]); să stabilește în tîrgu Baia, se face proprietar pe moșia cu satul Bogdănești și în memoria descălicăreĭ luĭ clădește biserica M-riĭ Bogdănești, pe numele luĭ, biserică cu hramul sf. Niculaĭ; o înzăstrează cu obiecte de gospodărie, cu moșia Bogdănești, încunjurătoarea M-riĭ, a treia parte din moșie partea domnească; pune în ea călugări, îĭ dă zestre alte pămînturi domnești, luate din trupul pămînturilor cetățeĭ Neamțu. Domeniul m-riĭ se cuprinde numaĭ din pămînturile domnești. Ele se prelungeaŭ în formă de ogoare de la apa Moldoveĭ pînă la frontiera din opcina Carpaților, pe spinarea munților, linia de opcină. Moșiile încep din apa Moldova, merg paralel pe lungime cu ogoarele țăranilor, între tîrgu Baĭa de oparte și între m-rea Albă (Bogoslovu vechiŭ) a M-riĭ Neamțu de altă parte; în mijloc era domeniul m-riĭ Bogdăneștĭ. Tot așa domeniul m-riĭ Albe, zisă pe urmă m-rea Neamțu; tot așa era domeniul m-riĭ Agapia veche, m-rea Bistrița. Numaĭ m-rea Boiștea vine de a curmezișu.

Moșiile m-riĭ Bogdănești încep din apa Moldova și urmaŭ în șir una după alta în hotarnicia eĭ așa: Bogdăneștiĭ, Rîșca,

1. Narcis Crețulescu, Istoria Măn. Neamțu, t. I, p. 232 și 238; manuscris inedit.

Calna, Plopu, Bogoslovu, Moişa, Halăuca, Farcaşa şi Sabasa, toate numaĭ cîte a treia parte din moşie cîtă era domnească. M-rea să folosească din pădure, din păşunat, din vînat, din păscuit, şi din zecimea luată de la locuitoriĭ palmaşĭ. Aceste moşiĭ urmaŭ să fie întărite la fie-care domnie nouă. Aceste moşiĭ s'aŭ complicat pe urmă între proprietarĭ, între proprietăţĭ, din cauza apelor, din cauza hotarelor, din cauza legeĭ protimisis, din cauza legeĭ de ţepuire, din voinţa celuĭ maĭ tare, din uzurpaţiĭ, din abuzurĭ, din putere, din cauză de bejeniĭ, de pustiire, şi din cauza hotarnicelor şi a judecăţilor.

Biserica m-riĭ s'a clădit în marginea satuluĭ, despre Nord de pămîntul domnesc din a treia parte din trupul întregeĭ moşiĭ, iară dările de zeciuială eraŭ a m-reĭ de pe toată moşia domnească, în care întra şi clerul cu biserica mireană a acesteĭ părţĭ. Aast-fel de obiceiŭ străvechiŭ pentru clerul mirean cu biserica cu tot ca jurisdicţie bisericească aparţinea proprietaruluĭ, şi cînd proprietatea se da vre-uneĭ m-rĭ, aparţinea în totul m-riĭ, cel puţin aşa se citeşte în hrisovul de închinarea m-riĭ Boiştea1]. Cele-lalte pămînturĭ domneştĭ de pe a treea parte a moşieĭ de pe celelalte moşiĭ domneştĭ cîte se prelungeau pînă la frontieră, slujaŭ m-riĭ numaĭ din zeciuială şi numaĭ dintre locuitoriĭ clăcaşĭ de pe pămîntul de hrană dat de domnie.

Pe atunciĭ toate moşiile eraŭ cuprinse de pădurĭ marĭ seculare, chiar văile apelor eraŭ cuprinse de lunciĭ greŭ de străbătut, de aceea şi locuitoriĭ pălmaşĭ saŭ meşteşuguri, erau greŭ de localizat.

Bogdan-vodă cu Doamna Maria aŭ clădit biserica m-riĭ care s'aŭ stricat de vechime şi de barbarĭ.

Biserica a fost mică, după cum era pe atunciĭ obiceiul in toată ţară Moldoveĭ, şi care obiceiu s'a urmat mulţĭ anĭ şi maĭ încoace.

---

1. Narcis Creţulescu, op. cit. t. I, p. 305.

Biserica Bogdăneștĭ a fost de forma bisericĭĭ Albe, Bogoslovu vechiŭ de la m-rea Neamțu, de forma bis. vechĭ de la Băicenĭ de sub Stroeștĭ, de forma bis. luĭ Costea Bacio, din m-rea Rîșca. Așa era tipul bisericilor de pe atuncĭ. Alte bisericĭ se făceau în pămînt și sub pămînt, în formă de beciurele micĭ, de frica barbarilor. Rarĭ bisericĭ eraŭ pe atuncĭ zidite marĭ de piatră, precum era biserica Triime din tîrgu Siret, bis. Mărcuța din tîrgu Suceava, bis. Inalțarea din m-rea Neamțu, și altele, nu multe. Bisericele se făceaŭ micĭ și dosnice, din lipsa personaluluĭ, de frica barbarilor și a prădăciunelor. Mobilierul era foarte simplu. Cultul era foarte primitiv. Călugărĭĭ eraŭ de un aschetizm înalt în sfintenia viețiĭ, și foarte simpli în chipul traiuluĭ. Probe de ast-fel de traiŭ și sfințenie se află o sumedenie la toate mînăstirile cele vechĭ, fie acele m-rĭ din Valahia, din Oltenia, din Basarabia și orĭ de unde în lumea monahală[1].

Nu putem fixa anul cînd s'a zidit bis. m-rilĭ Bogdăneștĭ, biserica cea dintăiŭ, dar am pus aproximativ că s'a clădit cam între anĭ 1343 la 1365, pentru că pe atuncĭ a domnit un Bogdan Vodă cu Doamna Maria, pe atuncĭ cată să se fi făcut și bis. m-rilĭ, de oare-ce prima zestre a fost dată m-rilĭ din moșiile foste ale cetățeĭ Neamțu; hrisoavele ne arată cum s'aŭ împărțit moșiile cetățeĭ, de cine și pe cînd.

Numele luĭ Vodă ctitoru s'a dat moșieĭ, satuluĭ și m-rilĭ luĭ.

M-rea a crescut în avere și renume de la urzirea eĭ pînă cătră anul 1450.

La început călugărĭĭ eraŭ puținĭ, religioșĭ, între eĭ eraŭ și aschețĭ, unul dintre eĭ era igumen, arhiereŭ, episcop, după cum să arată din Istoria m-rilĭ Neamțu t. I. 232. Aceasta să mai constată din documentele moșiilor Bogdăneștĭ, Orteștĭ, Poiana Prisecilĭ și Drăgăneștĭ, partea documentelor netrecute la opis și titluite netrebnice, adică documente ce nu interesaŭ

1. Op. cit. t. I, p. 366; t. VII, p. 845.

judecătile m-rii Neamțu, fiind că în ele se cuprinde documente cu pricini prea vechi, cu m-ri străine care eraŭ stinse pe atunci cînd se judeca la Divan.

Să se mai ştie că m-rea Bogdăneşti să ţine de tîrgul Baia, Vodă era ctitoru, negustorii creştini din tîrgu Baia o fregventa şi o ajuta la nevoi. M-rea se socotia ca a lor.

Tîrgul Baia de pe şesul Moldovei, este un tîrg vechiŭ apucat aşa de demult. Nu ştim cînd s'a început, ştim că a fost între anii 1200 pînă după anul 1776, adică tîrg vechiŭ şi cunoscut pe un răstimp de mai bine de 576 de ani. Bogdăneştii au fost m-re de predilecţie a acestui tîrg. Nu facem aicea istoria tîrgului Baia ci l'am amintit spre ştiinţă.

M-rea Bogdăneşti, ca şi mai pe urmă m-rea Rîşca, era întemeiată în locuri care eraŭ in răscrucea drumurilor vechi. Imprejurul lor umbla trei drumuri mari şi alte mici, călătorii cu voie ori fără voie să abăteaŭ pe la ele de popas, ori de pradă, de oare ce m-le le eraŭ în drum saŭ lîngă drum. Drumurile mari atunci eraŭ pe aici:

I. Drumul (şleahul) cel mare, care umbla între ţara Moldovei de sus cu ţara Moldovei de jos, de la Suceava prin Baia la Galaţi, pe şesul Moldovei. Principalul pentru m-ri era drumu între Baia şi Roman.

II. Drumul (şleahul) cel mare, care umbla către tîrgul Piatra, pe la Neamţ şi Bogdăneşti la Baia şi Suceava.

III. Drumul (şleahul) cel mare, Bratul răscrucii, care umbla între Transilvania şi Moldova. Intra în ţară peste munţi pe la Bicaz, Bistricioara şi Bistriţa, pe la Bicaz, Prisecani şi Popeşti. Drumul principal pentru m-rea Bogdăneşti şi Rîşca era: Tuldeşu, valea Hanguluĭ, Bistriţa în sus, urca muntele Pătru-Vodă pe la curmătura gîtuluĭ, pogora în valea Pipiriguluĭ, apuca pe la capul Pipiriguluĭ, urca muntele Alb (Rusu de astăzi), cotea în valea Moişa şi eşea drept în valea Rîşcăi; aicea da peste m-ri, apoi pe Moldova la Baia şi la Suceava. Drumurile mici eraŭ între sate.

Tot pe atunci prin multe sate de pe șesul drept al Moldovei din cauză că populațiile satelor era de adunătură și corcite între ele, se făceaŭ prădăciuni, omoruri mari, precum să arată în Hrisovul lui Ștefan-Vodă din 1518, cînd a omorît pe Vlădica cel săsesc de la M-rea din Pomete, la vad la Tărzia, pentru care omor Vodă aplică pedeapsa țepuirii pentru pămînt, ca pedeapsă că proprietarii n'aŭ prevenit omoru. Aceasta e legea țepuirii. Atunci pentru acest omor, s'au țepuit multe moșii, și aŭ fost moșiile confiscate de domnie mulți ani. Moșiile țepuite le da domnia danie pe la m-ri; așa aŭ fost date parte la m-rea Secu, cînd s'a făcut această m-re, parte la m-rea Rîșca, cînd s'a făcut ea, parte pe la boeri favoriți curții. Așa s'a urmat de la 1518 pînă la 1592. La acest an, Aron Vodă le dă pe toate m-rii Neamțu, cu hrisovu de la 10 genarie 1592, hrisov repetat la 4 Dechem. 1593. Pentru tâlhării și omoruri cetește documentele moșiei Brusturii No. 19, și documentele Orțeștilor, No. 2 pag. 373-380 și altele.

După ce am arătat în scurt așezarea m-lor, aplicarea locuitorilor din lăuntru țării, este ușor de judecat și de înțeles toate întîmplările mănăstirilor cu călugări puțini, cu m-ri deschise la drumuri mari, unde să găseaŭ din cînd în cînd și oameni tâlhari. D'apoi barbarii cu năvălirele lor? Cine vra să se încredințeze despre vorbele mele, să citească mai departe istoria ce urmează înainte, să mai citească Istoria cea veche a m-rii Neamțu, t. I. pag. 57, 62, 67, 72, 85, 86 și 96; și prin alte locuri respective, fie acele locuri istorisite pentru m-rea Neamțu cu toate casele ei, fie pentru altă m-re ca Bogdănești, ca Rîșca, saŭ pentru alta ori-care, fie chiar pentru toată țara Moldovei în general.

Bejeniile vechi eraŭ proverbiale pe la m-ri ca și în toată Moldova, ca și în toată Valahia cu Oltenia, ca și în alte părți pe unde se aflaŭ romîni. Viața particulară a m-rii Bogdănești, ca și a altor m-ri vecine cu ea saŭ m-ri depărtate, este tăcută din causa pretențiilor grecești. Grecii birocrați au

constatat că romînii în general sînt un popor religioș, darnicĭ și resboinicĭ, și de vor pune mîna pe eĭ, vor găsi un isvor nesecat de îmbogățire; pentru acest scop premeditat căuta autoritatea grecească să răstoarne pe mitropolitul Moldoveĭ, ca să pue mitropolit grec să ne stoarcă cum va vrea el. Mitropolitul nostru nu să da. greciĭ îl gîlceveaŭ pe toate căile. De aice aŭ născut sfadă între capiĭ Moldoviĭ cu căpiteniile grecești, sfada a ținut multe zecimĭ de anĭ, sfada aŭ degenerat în bajocurĭ și în blestămurĭ grecești asupra tuturor moldovenilor viĭ și morțĭ. Călugăriĭ noștri oamenĭ pacînicĭ, tăceaŭ și se ascundeaŭ de dînșiĭ[1]).

Deși cu marĭ greutățĭ după vremile de atuncĭ, totuș călugăriĭ Bogdăneștilor s'aŭ rădicat și m-rea lor a mers crescînd pînă către anul 1450. Toțĭ domnitoriĭ Moldoveĭ o ajutaŭ și o miluiaŭ. Fruntașiĭ tîrgului Baia aice se îngropaŭ. M-rea da în schimb barbațĭ marĭ în sfințenie, pentru biserica Moldoveĭ. Aceasta este epoca de aschetizm a m-riĭ Bogdăneștĭ.— Cam de pe la acest an încoace m rea începe a declina, din cauza tulburărilor a rezboaelor și a prădăciunelor. Cam de pe la acest an încoace pămînturile din prejurul eĭ încep a se uzurpa, a se înstrăina pe sate, pe stăpînĭ, parte de răzășĭ, parte de boerĭ, parte de alte m-rĭ, parte de domnitorĭ, carĭ le daŭ danie altor persoane. Așa fel că părțĭ din moșiile megieșite m-riĭ se înstrăinează, alipindu se și întrupîndu-se cu alte moșiĭ străine. Cu aceasta s'a micșorat și chiar trupul moșieĭ Bogdăneștĭ, încunjurătoarea m-riĭ. Acestea s'aŭ urmat între aniĭ 1450 pînă după anul 1518 și maĭ încoace. O parte din moșia Bogdăneștĭ s'aŭ întrupat către moișa Orțeștĭ, sub marele boer răzăș Petrea Oarță cu neamul săŭ. Petrea Oarță s'a folosit de legea protimis. El pe Orțeștĭ avea hrisov de la Alexandru cel bun.

Pe la aniĭ 1450 pînă la anul 1510, m-rea în multe rînduri

1. Melhisedec, Cronica Romanuluĭ, I. p. 58 și următoarele.

a fost prădată1). Iară la anul 1510. Tatarii aŭ pradat m-rea de tot, şi pe călugări i-aŭ spărcuit. De la anul 1510 pînă la anul 1518, M-rea în ruine cu părţi din moşie împrejur, ajunge prin cumpărare de la nepoţii lui Oarţă cu preţ de 80 zloţi tătăreşti2) şi cu alt pămînt din poiana m-rii şi din poiana prisecii cu locu împrejur pe toate răzeşiile întrupate la un loc, ajung în stăpînirea Mitropolitului Teoctist Nemţanu, de la Suceava. Iară Mitropolitul Teoctist la anul 1518 Dechem. 20, o închină m-rii unde se va îngropa trupul lui, la moarte. Teoctist era Nemţan, de aceea s'aŭ închinat moşia şi ruinile m-rii Bogdăneşti m-rii Neamţu. Iată dar m-rea Bogdăneşti, după o viaţă de 175 de ani, ruinată şi închinată m-rii Neamţu, cu alte părţi din moşia Orteşti. Ştefăniţă-Vodă (fiul lui Bogdan-Vodă) fratele lui Petru (Alexandru) Lăpuşneanu, întăreşte cumpăratura Mitropolitului Teoctist cu aceleaşi date: an, lună şi zi (1518 Dechem. 20) 3)

Mitropolitul face danie condiţionat, şi totuşi Mitropolitul Teoctist trăeşte şi moare la 1528 genare 16. La moarte călugării nemţeni, cu igumenul Anastasie şi episcopul Teofan Rîşcanu, Episcopul de Rădăuţi, şi cu tot clerul înalt, îngroapă pe Mitropolitu în biserica mare la m-rea Neamţu, cu prada mare ca pe un fost igumen ctitor şi Mitropolitu, şi cer de la urmaşi averea din testament lăsat de reposat m-rii.

Ast-fel de la acest an 1528, m-rea Neamţu este stăpînă, şi vecină pe toate pamînturile cîte fusese ale Bogdăneştilor, şi eăte-i mai căzuse ei prin alte dăruiri, şi cumpărături. M-rea Neamţu le stăpîneşte cu judecăţi pînă la secularizarea ei la 1859. Teoctist face dania la 1518 şi se execută la 1528.

In intervalul acestor 10 ani cît a mai trăit el, s'a petrecut

---

1. Letopiseţe, I, p 183.
2. 80 zloţi tătăreşti egal cu 46 lei vechi a 120 de bani leul egal cu 46 parale.
3. Narcis Creţulescu, op, cit, I, p. 51; X p. 371.

transformarea și strămutarea foastei m-rĭ Bogdăneștiĭ-vechĭ în înființarea m-riĭ Bogdăneștiĭ-noĭ. Iată începutul m-riĭ Bogdănești după înoire, care peste 30 de anĭ în urmă se va numi Rîșca.—

Transformarea m-riĭ Bogdăneștiĭ-vechĭ în Bogdăneștiĭ-noĭ.

§ 4. *M-rea Bogdănești cea veche s'a transformat în m-rea Bogdăneștiĭ-noĭ*

Toată moșia Bogdănești, din vechime, era împărțită în treĭ părțĭ: 1). Răzășiĭ, 2). Domnia, și 3). M-rea.— Accasta era norma generală pentru toate moșiile de munte, de cîmp și de tîrgurĭ, în toată țara Moldoveĭ, între anĭĭ 1325-1834. Cele-lalte schimbărĭ de după vremurĭ eraŭ treburĭ secundare. Din aceste împărțirĭ aŭ născut, după vreme, în urmă, judecățile nesfîrșite cu răzășiĭ și boeriĭ, și la judecată a învins cel maĭ tare.

1). La Bogdănești, partea răzășiilor, cu legea protimis de pe timpul domnieĭ luĭ Alexandru-Vodă cel bun, începe a să centraliza prin cumpărăturĭ între răzeșĭ, pe neamul luĭ Petru Oarță, cu hrisoave de intărirurĭ în toată regula, după legea cu obiceiul timpuluĭ. Aceste să urmează și între răzeșiĭ de Orțeștĭ, tot pe neamul Oarță; ceia-ce maĭ tărziu în urmă să căștigă în partea luĭ Oarță, majoritatea moșiĭ Orțeștĭ al căruia nume de sat s'a format de la răzășul Oarță, bătrînul pămînt și om zis Petrea Oarță. In vechime, pămîntul răzășesc rămas neîmpărțit de rude de naștere saŭ de alianță să zicea: bătrîn (pămînt bătrîn neîmpărțit). Om era Petru Oarță cu neamul săŭ, care cumpără cu legea protimis, alte răzășiĭ de la alțĭ răzășĭ, și le întrupa la un loc pînă ce făcea o moșie mare.

Acesta este marele răzăș-boer Petrea Oartă, acăruĭ proprietățĭ să vînd maĭ tărziu în neamul săŭ Trif, Vascu, Cîrstina și Gatie nepoțĭ și neamurĭ decurse dintre eĭ. Așa s'a întrupat o parte din moșia Bogdăneștĭ la Orțeștĭ.

2). La Bogdăneștĭ partea pămîntuluĭ domnesc ajunsese după vreme în stăpînirea luĭ Bogdan-vodă fiul luĭ Ștefan cel mare, și ca domn și ca proprietar ; nume identic cu al luĭ Bogdan, cel întîĭ ctitor.

3). La Bogdăneștĭ moșia m-riĭ, împrejurimea, era înpresurată de răzășiĭ vecinĭ, maĭ cu osebire de la prădăciunea m-riĭ de la 1510. Pentru că Bogdan-vodă începe a domni de la anul 1504 apoĭ petește o fată prințesă din curtea Poloniel. La început i s'a promis mîna feteĭ și zestrea. Maĭ pe urmă, cînd Bogdan i-a dat darurĭ, s'a pregătit de nuntă cu poftire mare, i s'a refuzat fata Bogdan, ocupat cu nunta și cu răzbunarea refuzuluĭ, a învadat în Polonia, la 1409, și a pradat țara, pînă la Rohotin.- Pradă cetatea Rohotin, prinde pe nobiliĭ Polonĭ, îĭ ia robĭ, aduce clopotul de la Rohotin, cu mare halaĭ de care și de oamenĭ ; suie clopotul la Mitropolia din Suceava, în memoria strămoșuluĭ săŭ Alexandru-Vodă cel bun. Intors în țară, bate o medalie de argint în mărimea unuĭ franc, care pe o parte are efigia cetățeĭ, poarta, atru, iar de altă parte clopotul și convoiul aducereĭ, și anul 1509. Acest fapt rușinos Polonilor, s'a petrecut sub Rafail Halirschi, proprietarul cetățeĭ Rohotin, și este scris de Venardi Vapovic, pag. 541—543; și de Gavanini pag. 119; și de Asachi în Calendarul pe anul 1853, pag. 40-70; arătat în Letops. t. I, 182. In calendarul Asachi este stampa cu tot istoricul convoiuluĭ. Această memorabilă medalie a fost la mine, scriitorul Narcis, și am dăruit-o eŭ cabinetuluĭ de numismatică din Bucureștĭ, la 1884, prin Grigori Tocilescu, care era atunci Director muzeuluĭ și Director la Ministerul de culte și instrucție publică. Pe urmă tărziŭ am auzit că Tocilescu ar fi vîndut-o la străinĭ, împreună cu corespondența luĭ Cuza-vodă cu Poarta

Otomană, dăruită tot de mine. Mai pe urmă Bogdan-vodă s'a împăcat cu Leşii şi s'aŭ restituit pagubele (Letops. I, 183).

Pe cînd Bogdan-vodă se ocupa de nuntă şi de împăcarea cu Leşii, a venit Beit-Gherei-Sultanul cu Tatarii la 1510, în lunele de vară, şi aŭ prădat Moldova în multe locurĭ, s'aŭ prădat desăvîrşit şi m-rea Bogdăneştĭ şi pe călugărĭ i-aŭ spărcuit. (Letops. I, 83). Iară la m-rea Neamţu aŭ tăet pe călugărĭ în două, şi i-aŭ azvîrlit în fîntîna din ograda m-rii lîngă bis. sf. George. La Bogdăneştĭ unii dintre călugărĭ aŭ reuşit a fugi în pădure, spre rîpa Draculuĭ, care pe urmă s'a zis Doda — M-rea s'a prădat şi s'a ars.

La 1511, călugării m-rii Bogdăneştĭ, cîţi scăpară prin fugă de urgia Tatarilor, se adună la m-re şi o găsesc ruinată. Incep a-ĭ strînge sfărmăturele, ca să o restaureze la loc, cum fusese mai înainte. Pe atunci şi sătenii ce se bejenise de frica Tatarilor se întorsese la vetrele lor, şi fie-care căuta să se restaureze pe sineşi.

Atunci călugării bogdănenĭ s'au rugat de Bogdan-vodă să-ĭ ajute să-şĭ facă m-rea. Bogdan vodă, cu Doamna Ruxanda, dă banĭ şi poroncă să zidească m-rea Bogdăneştĭ din noŭ, cu condiţie ca să o permute mai la deal, pe apa Rîşca în şes, la loc mai retras, cu toate titlurile eĭ cele vechĭ, ce le avusese mai înainte; le-aŭ întărit moşiile cu hrisoave nouă; ba încă şi moşia sa Bogdăneştĭ o trece danie întărită pe sama m-rii sale. M-rea se strămută cu călugării, cu hramu, cu numele, cu averea, cu gospodăria eĭ cîtă o avea atunci. — M-rea se zideşte de călugărĭ în şes, pe apa Rîşca, în dreptul munteluĭ Pleşu, în linia m-rii Neamţu.

Să ne oprim aice.

Noĭ să spunem ce se face cu mitropolitul Teoctist, pentru închinarea m-rii cu moşia către m-rea Neamţu, între anii 1510—1528 şi încoace.

Mitropolitul Teoctist, călugăr cu metania din m-rea Neamţu, a fost igumen m-rii Neamţu. In igumenia luĭ, Ştefan-vodă

cel Mare a dat poroncă și cheltuială la mîna luĭ de a zidit biserica mare a m-riĭ Neamțu, între aniĭ 1486—1497 Noem. 14. cînd a și sfințit'o ca mitropolit. (Inscripția de pe bis.;— Ist. m-riĭ Neamțu, t. I, 339;) El, Teoctist ctitor m-riĭ, voia să-ĭ facă o danie m-riĭ sale, și tot căutînd obiectul de închinat și de dăruit, aŭ profitat de slăbăciunea momentană a m-riĭ Bogdănești, și cu alte pămînturĭ cumpărate în maĭ multe rîndurĭ de pe la răzășĭ, întrupate la un loc, le închină m-riĭ unde îl vor îngropa, după moarte, sub înțelegîndu-se iconomicos m-rea Neamțu, temîndu-se de vre-o gîlceavă din partea unor răzășĭ fruntașĭ, ctitorĭ aĭ Bogdăneștilor.

Călugărĭĭ de la Bogdănești, zăpăciți și eĭ de încurcăturile vremeĭ, tăcură momentan, din pricina nesiguranțiĭ cu dania presupuind'o către eĭ, și din respect către Mitropolitul, capul bisericiĭ, și a clerulŭĭ monahal. Tocmaĭ tîrziu, în urmă, cînd s'a informat că m-rea lor e pogorîtă la rangul de mitoc, închinat m-riĭ de la Neamțŭ, unde se va îngropa el, aŭ început a gîlcevi iconomicos.

Gîlceava a tot crescut din om în om, și Mitropolitul, din fire om liniștit, ca să evite orĭ-ce complicație, de bună voia luĭ, s'a împăcat cu Bogdăneniĭ.

Așa le-a concedat permutarea, după zisa luĭ Vodă, pe alt loc puțin maĭ în sus, pe șes lîngă apa Rîșca, moșie tot a m-riĭ Bogdănești, moșia luată de demult, tot din trupul cetățeĭ Neamțu și tot domnească, partea a treia din întregimea eĭ. Li-a făcut la locul strămutat un paraclis, cu hramul Bogoslovu, după pilda și chipul celuĭ de la Neamț; cîteva chiliĭ de gospodărie și le-a înzestrat cu moșioara din cîte-va pămînturĭ, cumpărate tot de la răzășĭ, partea vecină cu moșia Plopu și cu Cotu-Rîșca, numind moșia sa după biserica sa Bogoslovu.

Să se știe în treacăt, că apa Rîșca cu apa Moldova veche, la inundațiĭ marĭ aŭ mîncat hotarele și aŭ nimicit, în totul saŭ în parte, moșiile: Bogoslovu, Cotu, Plopu și altele cîteva,

şi hotarnicile aŭ rămas hîrtie albă, proprietariĭ încurcaţĭ, după cum s'a constatat cu mulţĭ anĭ în urmă. Mulţĭ anĭ, în multe rîndurĭ, s'aŭ scos hotarniceĭ de la domnie, ca să le găsască şi să le hotărască maĭ bine. Uniĭ ziceaŭ că moşia Plopu e atreia parte din moşia Giuleştĭ; alţiĭ ziceaŭ că este între apa Moldova veche cu Rîşca nouă; alţiĭ ziceaŭ alt-fel. Tot cam ast-fel s'a zis despre moşia Cotu şi despre moşia Bogoslovu. Unia le pretinda în moşia Orţeştĭ, alţiĭ în moşia Bărăştilor, alţiĭ ziceaŭ alt-fel.

A înşira aice istoria hotarnicilor, a copia hotarnicile cele vechĭ, cred de prisos. Cine voeşte a se încredinţa despre adevărul ziselor mele, să cetească hărtiile netrebnice din arhiva m-riĭ Neamţu, cele netrecute la opis. In lipsa lor, să citească hotarnica cea maĭ nouă din anul 1827 Februarie 14. In ea se desfăşură şi toate pricinile trecutuluĭ, înaintea divanuluĭ, cînd părţile în gîlceavă şi-aŭ înfăţişat toate documentele lor. [Istoria m-riĭ Neamţu, Mss. t. X. 383—385—393]. Moşia Cotu nu se ştia.

Moşia Bogoslovu (tom. X. 395 şi 527) unia o pun la Nordul şi în trupul Bogdăneştĭ, unde în urmă s'aŭ făcut încercărĭ, de arhimandritul Neomil Boca, la 1853, de a renoi schitul Bogoslovu vechiu; greutăţile i s'aŭ opus şi schitul nu s'a făcut, toate hotarniciile cele hechĭ aŭ rămas fără efect, m-rea şi'aŭ perdut moşia şi numele i-a rămas de pomană.

§ 5. *Existenţa mănăstireĭ Bogdăneştĭ*

Existenţa mănăstireĭ Bogdăneştĭ se constată:

1). Din documentele moşiilor vecine cu m-rea Bogdăneştĭ, documente exterioare anuluĭ desfiinţăreĭ. Ast-fel de documente se găsesc răspîndite prin actele netrebnice din arhiva m-riĭ Neamţu.

2) Din hotarnicile vechĭ care s'aŭ cercetat la divan, în timpul judecăţilor, amintite în ordinea actelor de proprietate. Ast-fel de acte se amintesc pe la judecăţĭ (vezĭ istoria m-rilĭ Neamţu, t. X).

3). Din actul de cumpărare şi de închinare a Mitropolitului Teoctist la m-rea Neamţu (t. X, 371).

4). Din Hrisovul luĭ Ştefăniţă Vodă de întărirea închinăriĭ către m-rea Neamţu. (t. X 372 ;)

5). Din hotarnicile ulterioare anuluĭ de închinare Hotarnice făcute pe urmă pentru moşiile ale căror hotare le-a compromis apa cu locurile închinate. (tom. X. moşiile: Bogdăneştĭ, Boroaea, Petrileştĭ şi Bogoslovu, pag 395. Nr. 17 a m-rilĭ Rîşca cu moşiile Orteştĭ, Poiana-Prisecĭ a mănăstiriĭ Neamţu, cu harta loculuĭ, pag. 396 ; cu hotarele Drăgăneştilor şi harta lor, pag. 524).

6). Din tradiţiile călugărilor bătrînĭ Nemţenĭ ca: Sofronie Gîndu călugăr boer, fost logofăt a m-rilĭ Neamţu; Dionisie Bobulescu, fost dichiu şi năcelnic în m-rea Neamţu şi schitu Lipova; Nectare Ciucă, fost logofăt mare m-rilĭ Neamţu, pe urmă director la episcopia de Roman şi Dunărea de jos; Borcilă, Sofronie Velea; Neonil Cucu; Fasolă; Cozma Adam, fost jidicliu luĭ Ioniţă Sandu Sturza-vodă, pe urmă arhondar mare m-rilĭ Neamţu, bărbat de stat ; Duhovnicul Sava, originar de la Răuceştĭ ; Duhovnicul Isaia, şi alţĭ, toţĭ bărbaţĭ notabilĭ contimporanĭ cu mine, Narcis.

7). Din tradiţia călugărilor bătrînĭ Rîşcanĭ, care aŭ fost slujbaşĭ m-rilĭ Rîşca, şi pe urmă strămutaţĭ în Neamţ, şi viceversa ca: Săvate Jecu, fost logofăt în Rîşca, cămărasĭ în Neamţ; Savrente, fost ucenic luĭ vlădica Iosif Kîşcanu, la m-rea Mavromol, la Rîşca şi la el însu-şĭ şi m-rilĭ eclisiarh sumedenie de anĭ; Psaltu Iosif Ciucă, zis Gură-strîmbă, din Rîşca, pe urmă în m-rea Neamţu şi Bisericanĭ; Neonil Boca, fost igumen Rîşcăĭ; Ermogen, fost iconom; Amfilohie Dumitriu, Teoctist Nicolaŭ, Chesari şi Pahomie, şi alţiĭ mulţĭ din iştĭ noĭ şi din cei vechĭ.

8]. Rîşcanii bătrînî cunoşteaŭ chiar locul şi ruinele foastei m-rî Bogdăneştî a lui sf. Nicolaĭ.— Negligenţa călugărilor de astăzî este aşa de mare faţă de m-rile lor, că eî nu ştiŭ nimic: nicî despre Boiştea, nicî despre Bogdăneştî, nicî despre altele ca acestea.

Părintele Neofit Arbore spunea odată, la 1866, că m-rea Rîşca a avut copiate într'o carte mare, toate documentele m-riî Bogdăneştî cu toate moşiile eî. A avut şi o cronică specială, cu toată viaţa m-riî Bogdăneştî, scrisă slavoneşte de Macarie, ctitorul m-riî Rîşca. Călugariî slavonî cetiaŭ şi esplicaŭ, cum Bogdan-vodă a făcut m-rea Bogdăneştî, cum a înzestrat-o cu moşiî luate dintre moşiile cetăţeî Neamţu, cum aŭ prădat-o Tatarii în multe rînduriî, cum a strămutat-o la 1512 Bogdan-vodă, şi alte întîmplăriî mai însemnate din viaţa eî. Aceste 2 cronicî marî, împreună cu altele, s'au perdut la bejeniî.

Pustiiriî şi bejeniî se pot culege multe pentru m-rea Rîşca, din istoria cea veche a m-riî Neamţu, de oare-ce amîndouă m-rele aŭ fost megieşite ca m-riî şi ca moşiî.— Noî vom aminti mai jos, la locul cuvenit, pe unele din ele.

Documentele de închinare citeşte-le la Istoria m-riî Neamţu t. I. 51; tom. 7. 622; t. X. 371, 373; documentul m-riî 1, 2, 4, 5, 6, şi tot înainte pînă la Nr. 25 pag. 401.

9). Existenţa m-riî Bogdăneştî se constată prin icoanele cele vechî ale eî: a) sf. Niculaĭ, icoana hramuluî, b) sfinţiî Voivozî, alte icoane din catapiteazm.

10), Din mărturia contimporanilor, intelegenţî, cercetaţî de mine pentru acest scop.

§ 6. Personalul vechiŭ al m-reî Bogdăneştî.

Se găseşte mai mult saŭ mai puţin prin analiza faptelor ce se desfăşură mai jos. Călugariî de la Bogdăneştî trebue să

fi fost, după cum era călugărizmul în general pe acel timp, părinții simpli, foarte religioși, cu viața naltă Am găsit că la Bogdănești, cel întâi igumen a m-rii era un episcop precum era și la m-rea Poiana (Probota veche). (Ist. m-rii Nemțu t. I. 232, 233). La m-rea Poiana aŭ fost igumen chiar popa Teoctist Vlădica (Ist. M. N. t. I. 234); tot vlădică era igumen pe atunci și pe la alte m-ri, așa de exemplu aŭ fost igumen la m-rea Boiștea chir popa Iosif-Mușat I, cu numele de ieromonachul și duhovnicu Iosif. El era duhovnic pentru că m-rea era de maice; el a fost la Boiștea între anii 1360—1375, după ce s'a făcut Vlădică pe la anii 1372—1373, el a continuat a fi duhovnic la Boiștea, între 1373—1386, în acelaș timp era și igumen a m-rii Albe Bogoslovu-vechiu, a m-rii Neamțu. Iară între anii 1417—1453, a fost mitropolitul Iosif al II. Nemțanu, ucenicul celui dintâi, și l-aŭ continuat în toate drepturile celui dintâi, și la Neamț și la Boiștea. (Acest Mitropolit se arată în pravila Sîrbo-moldovenească de la m-rea Neamțu). In anul 6961 (1453) era arhiepiscop, Kir Iosif, de la m-rea Neamțului, în timpul Cuviosului voevod Alexăndrul).

La m-rea Boiștea a fost și ieromonahul Macarie Bou (Boișteanu) ctitoru m-rii; la m-rea Neamțu aŭ fost igumeni niște ieromonachi care eraŭ ucenicii și substituitorii Mitropolitului Iosif I.

Pe la anul 1450, țara Moldovei avea m-ri, schituri, mitoace cu preoți. cu călugări și vlădici cu Mitropoliți. (Ist. m-rii Neamțu, t. I. 218, biserica Moldovei). Pe atunci vlădicii eraŭ cam de regulă igumeni pe la m-ri. Așa Mitropolitul Iosif, Mușet Vodă în acelaș timp, 1372—1417, era: vlădică la Suceava, igumen la Neamț prin ucenicii săi și duhovnic la Boiștea, la maice. Alt vlădică, Teoctist, era igumen la Poiana. Altu la mănăstirea Bogdănești. Grigore Țambac, fost întâi

1. Bogdan, Cronici inedite, p. 101. Buc., 1895.

Mitropolit la Kiev, a fost pe urmă igumen m-rîi Daciane din Serbia, şi mai pe urmă vine de a doua oară în Moldova, de se face igumen m-rîi Neamţu, 1439—1449. Teoctist al III. Nemţanu, a fost şi igumen m-rîi Neamţu, 1487—1503, şi Mitropolit Sucevei.— El a închinat m-rea Bogdăneştî m-rîi Neamţu, 1518. (Vezî actu de închinare t. X. 371, 373). Nicî o pravilă bisericească nu se opune la aceasta, chiar dacă vre un erarh al bisericeî, din cauză de boală sau de bătrîneţe, s'ar trage la m-re şi s'ar schivnici, la trebuinţă poate fi rechemat la m-re poate fi proestos; la trebuinţă poate fi povăţuitor.

Un vlădică de la Bogdăneştî, cu alt vlădică de la Poiana şi cu un altul, aŭ hirotonisit la 1416, în Mitropolia Mărcuţa la Suceava, de mitropolit Sucevei, pe Iosif II Nemţanul, fostul ucenic luî Iosif I. (Ist. m-rîi Neamţu, t. I, 385).

Ca dovadă că în m-rea Bogdăneştiî, cînd era în floarea vieţeî, a avut în soborul eî şi barbaţî de mare merit, arătăm pe episcopul Macarie, care se titlueşte în actele vechî: „Mitropolit de la Mitropolia cea de din jos de tîrgu Romanului". Tot acest Macarie se titlueşte şi mitropolit de Suceava. Păstoria luî cade între anii 1426—1432, pe timpul mitropolituluî Iosif II. Nemţanu. El este arătat pe un aer vechiŭ, făcut de dînsul în Constantinopol, ca pentru Mitropolia de Suceava la 1428-29, şi în cronograful împăraţilor, scris de Gavriil Dascalu de la Focşanî. Acum acest cronograf este la arhiva statuluî din Bucureştî, dat de mine cînd eram rector la seminariul de Huşî, la poronca d-luî Ministru de Culte; cronograf fost a episcopuluî de Roman, Melhisedec, dăruit seminaruluî cînd se afla şi el rector la Huşî.

Acest Macarie nu este trecut nicî între mitropoliţiî Sucevei, nicî între mitropoliţiî Romanuluî, cel puţin aşa mi se pare mie acum. (Ist. m-rîi Neamţu t. I, 314). Este arătat în viaţa mitropolituluî Grigorie Ţamblac (Revista istor. arheol. şi filolog. an. II, v. I. fasc. I. pag. 32).

Tot de la m-rea Bogdăneştĭ a fost mitropolitul Teofan Rîşcanu, aproximativ între anĭĭ 1492—1584, şi pustnicul Iov, de la care a rămas numele de Poiana-Iova, locul unde s'a pustnicit el.

Cărţile de pravilă.— Cărţile bisericeştĭ de cult şi de morală cu care se slujiaŭ călugărĭĭ, la biserică şi la chilĭĭ, pe atunceĭ, în toată ţara, la toate m-rele, eraŭ numaĭ cărţĭ manuscripte slavone, scrise cu mîna de călugărĭ, cu plată saŭ de canon; alte-orĭ scriaŭ şi mirenĭ cu plată saŭ de ctitorie.

Cîte-va din aceste cărţĭ străvechĭ se aflaŭ încă în m-rea Rîşca după strămutare. Spun bătrînĭĭ că eraŭ vechĭ, stricate şi că sub igumenia luĭ vlădica Iosif Rîşcanu, s'aŭ dat la nişte ruşĭ-lipovenĭ. Tot aşa s'aŭ dat şi de la m-rea Coşula, de la m-rea Gorovei şi de pe aiurea. Acum asemine cărţĭ nu maĭ există la Rîşca, decît prea puţine manuscripte maĭ nouă şi puţine tipăriturĭ slavone maĭ nouă (vezĭ înainte).

M-rea Bogdăneştĭ s'a strămutat pe vatra de acum, zisă Rîşca, de la 1512; iară pe locul ruinelor vechĭ, saŭ în alt loc tot cam pe acolo, maĭ tărziŭ aŭ răsărit nişte călugărĭ, şi maĭ pe urmă încoace, nişte maice.

§ 7. *Ruinele mănăstirei Bogdăneşti*

La 1512 s'a strămutat m-rea Bogdăneştĭ pe apa Rîşca. Ruinele cele vechĭ de drept eraŭ a m-rilĭ Rîşca, saŭ a m-rilĭ Bogdăneştiĭ-noĭ. După moartea Mitropolituluĭ Teoctist, urmată la 1528, se gîlceveaŭ Rîşcanĭĭ cu Nemţenĭĭ pentru vatra m-rilĭ vechĭ. Rîşcanĭĭ o cereaŭ ca pe a lor, pe baza succesiuneĭ; Nemţenĭĭ n'o daŭ pe baza închinărilĭ. Aşa a urmat treaba mulţĭ anĭ încoace. Maĭ pe urmă aŭ răsărit acolo nişte călugărĭ, şi aŭ formaţ un schit; acest schit se pare că să fi trăit cu chiŭ cu vaĭ între anĭĭ 1528—1574. Schitul a fost

pustiit, şi de pe la 1620, n'a mai locuit aicĭ nicĭ un călugăr. Vatra s'a părăsit pe tot-deauna. Vatra veche, prin acte, are numele de mănăstire.

Cu mulţĭ anĭ în urmă, aŭ răsărit niştе călugăriţe care eraŭ femeĭ bătrîne, dintre răzăşiţele satelor vecine. Dară nicĭ schitul (m-re) de maice n'a trăit tocmaĭ mult; să fi trăit aproximativ cam vre-o 120-125 de anĭ, între anii 1620-1740, 1630-1745. Se pare că viaţa maicelor să fi fost foarte zbuciumată din cauză că pe atuncea în ţară eraŭ prea multe bejeniĭ, cu prădăciunĭ, cari aduceaŭ după sine multe greutăţĭ traiuluĭ.

Nu pot fixa locul unde să fi fost aceste schiturĭ. Din natura faptelor se pare că să fi fost pe moşia Bogdăneştĭ, pe ruinele m-riĭ vechĭ; din natura documentelor se pare ca să fi fost pe moşia Orţeştĭ, şi că parte din moşia Bogdăneştĭ s'ar fi întrupat la Orţeştĭ; de aceea schitul (m-rea) se cuprinde între documentele Orţeştilor. Schitul maicelor s'a numit Bogdăneştĭ, hram. Sf. Niculaĭ. Avea biserică de lemn. Trăia din lucru mînilor, generozitatea publică. In documente găsim: Iosof proin igumen a m-riĭ Rîşca dă mărturie ca maĭtur la hotărîtura moşieĭ Petrileştĭ cu alte moşiĭ vecine. In hotarnică, apropo de schitul de maice, el zice: larĕ m-rea de călugăriţe a fost în mijlocu Poeniĭ care şi cu ochiĭ meĭ *am văzut temelia* pe care toţĭ bătrînii o ştiŭ. — (Ist. m-riĭ Neamţu, t. X; Drăgăneştĭ pag. 525, 526, 527 şi harta la 524). Mărturia se rapoartă către anul 1779-1789 înaintea vechililor din m-rea Neamţu anume: Ştefan duhovnicu şi Ghenade Cucoranu. 1779-1780 schitul maicelor (m-rea) era desfiinţat, după mărturia luĭ Iosof Nemţanu, fostul igumen m-riĭ Rîşca. Schitul (m-rea) se desfiinţasă maĭ de demult şi acum Iosof mărturiseşte, pe sufletul luĭ, că i-a văzut temelia pe care toţĭ bătrînii ca şi el o ştiaŭ. (Această hotarnică este lungă, şi în ea se destăinuesc multe obiceiurĭ vechĭ care accentuează moravurile timpuluĭ).

La (7257) 1750 Iulie 27, Ioanichi Hadîmbu, episcopu de Roman, face hotarnice moșiei Orțești, împreună cu Calistru Ene, igumen m-riĭ Rîșca, și se găsește în hotarnică numele: „Mănăstire", și atunci m-rea se arată ca desființată de demult. (Ist. m-riĭ Neamțu t. X 381; Cr. Rom. 2. 35).

(Pentru Bogdănești consultă: Ist. m-riĭ Neamțu; Cr. Rom: Buciumu Romîn pe an. 1875, 329; Dicționariul Frunzescu Bucur. 1872, 394; Dicționariul geografic al Romăniei t. I; 499, 500, 505, și altele).

Aceste sînt pe scurt notele cîte am putut grupa despre m-rea Bogdănești. Vremea și învățații vor găsi maĭ mult.— M-rea Bogdănești, după ce s'a strămutat pe apa Rîșca, din poronca și cu cheltuiala luĭ Bogdan Vodă (1512), tot Bogdănești s'a numit. De la 1542 pînă la 1560 s'a numit amestecat: uneorĭ Bogdănești, alte orĭ Rîșca; de la 1560 se numește numaĭ Rîșca. (Letops. Mold. ediț. II. t. I. 205 se găsește titlu: M-rea de Rîșca).

In zilele noastre m-rea Bogdănești, ca nume, este stînsă desăvărșit și în sat și în plasă; dar la m-re tot se găsesc bătrînĭ care-ĭ arată locul cel vechiŭ.

II.

ISTORIA M-RII STRĂMUTATĂ DE LA 1512—1900, ZISĂ M-REA RÎȘCA.

Ctitoria luĭ Bogdan-Vodă și Ruxanda-Doamna

§ 8. *Zidirea.*— La anul 7020 [1512] lunie 6, aŭ început părinții a zidi biserica sf. erarh Nicolaĭ, în m-rea Rîșca, zisă atuncea Bogdănești, cu poronca și cheltuiala luĭ Bogdan-vodă, fiul luĭ Ștefan-vodă cel mare, frate bun de pe tată, și frate vitreg de pe mamă, cu Petru Rareș-vodă; cu blagoslovenia mitropolitului Teoctist Nemțanu, de la Suceava din mitropolia Mirăuța, cu hramu sf. George.

Biserica, la început, s'a zidit mică, scurtă, îngustă, ferești lungĭ înguste, întunecoase, un mic turnulet de-asupra, pridvoru deschis. Așa eraŭ la acel timp bisericele în Moldova. Escepție făceaŭ numaĭ bisericele cele marĭ de la m-rele cele marĭ. Majoritatea eraŭ încă și maĭ micĭ. In biserica m-riĭ Rîșca, la început, ar fi încăput, la pravilă, cam 20—30 părinți călugărĭ.

Ograda închisă cu gard, poartă spre sud-vest, portiță spre nord-ost; pe urmă cu zid.

In ogradă, pe laturea nord-vest, aŭ zidit un rînd de chiliĭ de zid gros, cam vre-o șease chiliĭ, cu cămăruțe, iar altele în partea opusă. In cele dintăiŭ ședea capul m-riĭ, în cele de al doilea ședeaŭ părinții. Cuhnea, spălătoria, lemnăria, trapeza și beciul eraŭ pe laturea sud-ost. Gospodăria era afară de m-re, în două ogrăzĭ cu șurĭ și casă cu slugĭ dintre robĭ. Călugării trăiaŭ de sine, în particular.

In pădure spre vest, la capu munteluĭ Pleşu, spre stînga Moişeĭ, era *Iova*, o mică săhăstrie în care se nevoiaŭ ascheţĭ Bogdănenĭ, acum Rîşcanĭ. Maĭ tîrziŭ ceva, orĭ tot cam pe atuncĭ, s'a început săhăstria pustniculuĭ *Iov*, care vine în spre poiana Huscăria, unde s'aŭ săhăstrit călugărĭ Rîşcanĭ.

Atîta era m-rea Rîşca la început, după strămutare, de la Bogdan pînă la Rareş-vodă, 1542.

După ce s'a zidit biserica, chiliile şi gospodăria, călugăriĭ aŭ început a strînge milosteniĭ, aŭ închis locurĭ de grădinĭ în care aŭ plantat arborĭ roditorĭ, de s'aŭ făcut livezĭ; aŭ făcut grădinĭ de zarzavaturĭ, şi aŭ sapat iazurĭ de peşte, aŭ închis deosebit locurĭ de priseci şi altele.

Aŭ început a tăea luncile de plopĭ, de răchiţĭ şi de bălăriĭ; aŭ început a regula drumurĭ pe vale în jos, spre Moldova, şi drumurile pe Moişa şi Rîşcuţa. Aŭ deschis o mică vedere m-riĭ, după stăruinţa vechilor ctitorĭ dintre negustoriĭ din Baia, şi după stăruinţa răzăşilor din satele vecine.

Bogdan vodă cu doamna Ruxanda, aŭ dat multĭ banĭ călugărilor să facă m-rea, dară neexperienţa lor i aŭ cheltuit fără multe folosurĭ. Ctitoriĭ vechĭ din Baia, cari se strămutase din Bogdăneştĭ, Vodă Bogdan cu Ruxanda doamna, mitropolitul Teoctist, răzăşiĭ Moţoceştĭ şi cu alţĭ răzăşĭ dintre veciniĭ, atîta era personalul ctitorieĭ din noua m-re Bogdăneştiĭ-Rîşca.

Pravila în biserică, la început, în Rîşca, ca şi la toate m-rele de pe acel timp, era foarte simplă, maĭ mult din cetire; călugăriĭ şedeaŭ jos de ascultaŭ pravila. Haine groase, mîncare pustnicească fie-care deosebit, la sărbătorĭ pravila era comună. Peste săptămînă pravila se făcea de fie-care călugăr deosebit, la chilia sa.

M-rea avea avere dintre moşiile Bogdăneştilor care se moştenea de Rîşcanĭ. Veniturile eraŭ prea micĭ pe toate moşiile lor; micimea veniturilor nu era din răutatea călugărilor saŭ a guvernuluĭ, ci urma din greutăţile vremeĭ, din desele

invaziĭ, prădăciunĭ, bejeniĭ cu nesiguranță. Chiar în anii cînd se zidea m-rea, eraŭ greutățĭ de răŭ augur pentru viitorul m-riĭ Rîșca. Cronica sîrbo-moldovenească din m-rea Neamțu se exprimă așa despre acel timp:

„In anul 7020 (1512) luna luĭ Aprilie în 10, lasă Baiazit „Impărăția fiuluĭ săŭ spurcatuluĭ Selim, și în acelașĭ an, pe „timpul cuviosuluĭ Io Bogdan Voevod, aŭ fost boală, și moarte „multă și multă neorînduealăă în țara Moldoveĭ: ba foamete, „ba dese strîngerĭ de oștĭ, așa că mulțĭ ziceaŭ că aceste sînt „semne rele, și că are să se ridice răutăciosul țar carele să „chiamă Antichrist, precum scrie în cărțĭ.“ (Cronicĭ ine„dite, Bogdan; Bucur. 1895. pag. 101).

Bogdan-Vodă avea două calităților mariĭ, moștenite de la tatăl săŭ Ștefan Vodă zis cel mare. Aceste calităților eraŭ: curajul la războĭ și credința la biserică.

Bogdan Vodă era, ca și tatăl săŭ, religios și credincios maĭ pînă la fanatizm, de aceea cronica îl numește Cuvios (Cron.Sîrbo-Moldov. din m-rea Neamțu, reprodusă în: Cron. inedite, Bogd. Bucur. 1895. 101).

Bogdan ajunsese proprietar pe toata moșia Bogdăneștĭ, prin cumpărarea părților după legea protimis, și o închină m-riĭ Bogdăneștĭ—Rîșca. După strămutare, întărește ca domn, toate moșiile anterioare, pe numele m-riĭ Bogdăneștiĭ-Rîșca, după strămutare. El cugeta să facă m-rea Bogdăneștiĭ de după strămutare, m-re pe numele săŭ, după pilda m-riĭ Putna, Bistrița, Neamțu, Chipriana saŭ a alteia ca acestea. Fratele săŭ cel maĭ mare, Alexandru-vodă, făcuse m-rea Adormirea din Bacăŭ. la 1491; el cugeta să facă m-rea Bogdăneștiĭ-Rîșca ca m-re a sa de predilecție, de oare-ce numele, hramul, locul și scopul i se potrivise de minune, din numele unuĭ răstrămoș al săŭ. Din nenorocire, vremea vitregă și novoile i s'aŭ opus. (Cr. Bog. 101). El voia maĭ întăiŭ să termine toate ctitoriile rămase neisprăvite de la tatăl săŭ, și apoĭ să se apuce de ctitoria sa proprie, pentru că la 1504,

marți dimineața în 2 Iulie, a murit tatăl său Ștefan-vodă, după o viață de 71 ani și 3 luni. Ștefan încă nu-și isprăvise toate ctitoriile acestui an, de aicea a urmat ca sacră datorie pentru Bogdan, ca fiu și Domn, a săvârși mai întâiu ctitoriile tatălui său, și apoi a se apuca de ale sale. Stimulentul său era mare, că însuși Doamna-Maria, mama lui, trăia și doria să vadă săvârșite toate dorințele barbatului ei, Stefan vodă; de aceia le cerea lui Bogdan, și el căuta să le facă. Ctitoriile lui Stefan-vodă, făcute și neisprăvite, au fost: La sf. munte Stefan-vodă făcuse trei m-ri mari, și la unele din ele trebuia să complecteze unele făgăduinți. Nu doară că Stefan-vodă nu avusese bani, oameni și voința spre a le complecta, ci i se opusese dracoveniile vremei. Acele m-ri erau: M-rea Csinofu (Șincai, 2, 183); M-rea Grigoriu (Șincai, 2. 104); M-rea Zugravu [Șincai, 2. 103]; și Șanalu de la marea. Pe toate acestea le-a complectat și le-a săvîrșit Bogdan-vodă, după cum se citește acolo pe inscripțiile respective. (Vezi inscripțiile cu 1475-1517, Burada, 28, 29; și cele-lalte).
Tot Bogdan a săvărșit m-rea Dobrovățu, cu edificiu, cu înzestrare și cu obiecte de biserică și de gospodărie; tot el s'a făcut ctitor la m-rea Putna, Chipriana, Rădăuți, Roman, la Uspeniea din Iași, zisă pe urmă sf. Sava, la m-rea Neamțu, la Bistrița, la Moldovița, la bis. Albă din Iași și la cea din Cotnari și pe aiurea. (Arh. Ist. Rom. 1. 157; vezi inscripțiile pe la aceste m-ri). Tot Bogdan a început a zidi bis. cea mare, cu hramul sf. Gheorghe, Mitropolia din Suceava, la 1514, și murind el la anul 1517, a săvărșit-o Ștefan Vodă fiul său, la 1522. (Uric. 8. 15). Toate aceste adunate la un loc, și altele care nu le-am amintit aice pentru lungimea vorbei, au fost prima cauză legitimă de l-au împedicat de a nu-l încăpea vremea să zidească m-rea sa Bogdănești—Rîșca, pe un plan mai mare de cum l-au început călugării. Totuși au înzestrat mult m-rea sa, cu moșii vechi întărite de dînsul, și călugării l-au pus la pomelnicul cel vechiu ctitoricesc de la

proscomedie, unde se pomenește și pînă acum. Pomelnicul cel vechiŭ s'aŭ perdut; noĭ avem copia.

Pe casa de zid era o inscripție slavonă cu numele săŭ, pe care inscripție o copiez aice de la pîrintele Sevate Jecu, fost rîșcan și logofăt strămutat în Neamț.

Iată inscripția:

† „ Bine credincĭosul și de Hs. iubitorul Io Bogdan „Voevod cu mila luĭ D-zeŭ Domn Țăreĭ Moldoveĭ, aŭ zidit „aceste chiliĭ în numele sf. mareluĭ ierarh Nicolaĭ, mare „făcătoriu de minunĭ, în noua sa m-re Bogdănești de pe „părîul Rîșca la anul 7020 (1512) Iunie 6".

Tot de la părintele Sevate Jecu (fratele luĭ Dionisie și Simeon Jecu, bulgarĭ hahageri originarĭ de la Huși, de la ținutul Fălciŭ), între hărtiile luĭ, s'aŭ găsit Pomelnicul luĭ Bogdan Vodă, cel vechiŭ de la proscomedie. Acest pomelnic a fost înaintea luĭ Rareș Vodă.

Iată copia luĭ:

„Bogdan Voevod. Ruxanda Doamna
„Ioan, Ștefan, Petrașcu, Petrea. (Acest Petrea este Alexandru „Lăpușneanu). Ilieș—fiiĭ luĭ. (a luĭ Lăpușneanu).

„Pomenește Doamne pe Maria, pe Ana, și pe altă Ana, „și pre Stanca Doamna Maica lor.

„Ștefan Voevod, Maria Doamna (Ștefan cel mare cu „Doamna luĭ).

„Alexandru și Ilie, și Petru, Bogdan și pre Ștefan, și „Elena. (Copiiĭ luĭ Ștefan cel Mare)."

Acest pomelnic este identic cu cel de la m-rea Bistrița.

La zilele noastre se pomenește la proscomedie numaĭ:

„Bogdan Voevod, Ruxanda Doamna."

Bogdan Vodă a dăruit m-riĭ sale Bogdănești, toate moșiile anterioare. Alțiĭ Domnĭ în urmă le-aŭ întărit formula știută. Alțiĭ Domnĭ în urmă aŭ maĭ adăugit părțiĭ de moșiĭ. M-rea în

urmă le-aŭ mărit, prin legea protimis, şi prin daruri ulterioare de la alţi ctitori răzăşi.

M-rea s'a făcut stăpînă pe toate moşiile. Pe urmă încoace unele moşii s'aŭ înstrăinat cu timpul; altele le-a stăpînit m-rea pînă la secularizarea de la 1859 Iunie 1.

Aceasta este pe scurt istoria strămutării m-rii Bogdăneşti în Rîşca, de pe timpul lui Bogdan-vodă, între anii 1512 pînă la 1542, la Domnia lui Petru Rareş-vodă. Adică răstimp de 28 de ani, cînd a murit şi mitropolitul Teoctist la 1528, şi încoace pînă la 1542. Vremea şi învăţaţii vor afla mai mult.

NB. Să se ştie că în pomelnicul cel mare ctitoresc de la igumenie, făcut de Varlaam Dinga la 1792 Iulie 2, şi copiat de George Popovici la 1833 Iunie 16, nu este trecut nici un ctitor a m-rii, din cei anteriori lui Petru Rareş, şi chiar Rareş e trecut necomplect. Iată cum este trecut:

„Petru Voevod, Elena Doamna, Macarie episcop Ro-
„manului, Ioan, Teodor Baloş mare logofăt (nume pos-
„terior)."

Atîta este tot pomelnicu la ctitorii fondatori (6 Decemvr). In pomelnic la proscomedie este trecut Bogdan şi ai lui. Tot în pomelnicu de la igumenie este trecut:

„Aceşti fericiţi ctitori, aŭ făcut sf. m-re Rîsca la anul
„7050 (1542) Mai 1".

Din aceste se vede că Dinga n'a studiat trecutul m-rii, cînd a făcut pomelnicul, şi nici n'a copiat pe cele vechi.

Ctitoriă luĭ Rareş-vodă, Elena Doamna; şi ctitoria luĭ Macarie, episcopu de Roman, între anĭ 1527-1558.

§ 9. Ctitorĭ străine. Rareş-vodă. Contimporanĭ luĭ. Împrejurările care l-aŭ îndemnat la ctitorĭ. Mănăstirele. Familia sa, şi alte amănunţimĭ.

Petru Rareş-vodă, a domnit în Moldova, în două rînduri: între anĭ 1527—1538 şi 1540—1546. Rareş a fost un domn mare a Moldoveĭ, în toate privinţele. Mărirea luĭ Rareş se întunecă de umbra unor stele nesocotite. El începu a lucra cu deosebire între anĭ 1494—1547. El a avut două neveste: Intăiŭ pe Doamna Maria, moartă la 1529, îngropată la m-rea Putna; cu dînsa a avut pe Bogdan-voevod, mort la 1534.— Aceasta se constată din hrisovul dat de Petru Rareş pentru moşia Cărlomăneştĭ, zisă şi Mogoşeştĭ-Tolocanĭ, de la judeţul Tutova, din anul 1528 (7036) Marte 6, Vasluĭ, şi din hrisovul dat m-rĭĭ Tăzlăŭ, din anu 1530 (7038) Marte 3, Hîrlăŭ.

A doua nevastă a luĭ Petru Rareş, a fost Doamna Eleana Sîrboaica, fata luĭ Despot regele Serbieĭ, de unde şi Eleana se titlueşte: „Despotovna". Rareş, cu Doamna Eleana are copiĭ: pe Ilieş-vodă, care a domnit între anĭ 1546—1551 şi s'a turcit cu numele Mehmet; pe Ştefan-vodă, 1551—1552; pe Costantin-vodă, mort la 1554; pe Ruxanda, soţia luĭ Alexandru Lăpuşneanu; pe Despina saŭ Cheajna, soţia luĭ Mircea-vodă, poreclit Ciobanu de la muntenĭ, cu care a făcut pe Petru Şchiopu-vodă.

Rareş, cu această Doamnă, a făcut foarte multe şi marĭ ctitorĭĭ, între cari între şi m-rea Rîşca. După moartea luĭ

Rareș, ea singură cu copiiĭ eĭ, în urmă Domnĭ, aŭ făcut multe ctitoriĭ pe cari le vom arăta maĭ jos.

Să se știe că în pomelnicul cel vechiŭ al bisericeĭ Adormirea din Baia, bis. făcută de Rareș-vodă la 1532, și la bis. m-reĭ Bisericanĭ, este scrisă Doamna Catrina Săsoaica, doamnă afară de cununie. Cu ea s'a împrietinit Rareș în expedițiile Sașilor la Brașov; cu dînsa a făcut pe Iancu-vodă Sasu, din care a născut gîlceava despre Iancu Sas-vodă, cu Volfang etc.

Pe timpul domnieĭ luĭ Petru Rareș, maĭ înainte și după dînsul, era în țară o pleiadă de boerĭ călugăriți, cari ajunsese în fruntea clerului înalt, barbați de mare valoare bisericească, dintre cari unii eraŭ chiar rude cu Rareș. Acești barbați avînd importanța lor pentru m-rea Rîșca, ca și pentru biserica Moldovei, îĭ scriem aicea pe scurt, pe fie-care la rîndul luĭ.

Aceștia aŭ fost:

I. Mitropolitul Teoctist Nemțanu

Mitropolitul Teoctist Nemțanu a fost boer rădicat dintre răzășĭ. A venit în m-rea Neamțu, și pentru meritele luĭ bisericești, a fost pus igumen m-riĭ Neamțu, și a igumenit între aniĭ 1487—1503. El a zidit cu cheltuiala luĭ Stefan vodă cel mare, bis. Inalțarea, după ce s'a stricat bis. cea dintăiŭ. El a sfințit bis. mare la 14 Noem. 1497, împreună cu Stefan-vodă. El a miruit la domnie pe Bogdan-vodă la 1504; și pe Ștefăniță-vodă la 1517. El a sfințit, la 1522 Noem. 6, biserica catedrală a Mitropolieĭ din Suceava. El a recomandat, la 1527, pe Rareș la adunarea țăriĭ, cu semnele tainice ce le știa el. Adunarea l-a recunoscut de fiŭ al luĭ Stefan cel mare, și l-a proclamat Domn, iar mitropolitul Teoctist l-a miruit și l-a instalat. Teoctist a închinat m-rea Bogdănești m-riĭ Neamțu la 1518. El a făcut la m-rea Rîșca paraclisul Bogoslovu, după norma celuĭ de la Neamțu, și l'a

înzestrat cu moșia Bogoslovu. El a murit la 16 ghenare 1528, și s'a îngropat la m-rea Neamțu. El a pus pe gramaticul Dimitrie de a scris sîrbește la 1512 (7020), Tetravanghelu din bis. mare din m-rea Neamțu. Acest mitropolit este ctitor la Rîșca și la Neamțu.

II. Mitropolitul Anastasie Putneanu

Mitropolitul Anastasie Putneanu păstorește pe la 1541—1551. El a botezat pe Ștefan-Vodă fiul lui Petru Rareș la 1541.

III. Mitropolitul Teofan Rîșcanu.

Mitropolitul Teofan Rîșcănu trăește între anii aprocsimativ 1492—1584. Teofan, boer răzășî originar de la m-rea Bogdănești, a fost pe rînd ucenic episcopului Macarie Nemțanu, episcop la m-rea Rădăuți și Mitropolit Moldovei în două rînduri. Pentru m-rea Rîșca, ca și pentru Mitropolia Moldovei, el are un rol mare.

IV. Teodosie Nemțanu, episcopu de Rădăuți

Teodosie, cu metanie din m-rea Neamțu, a fost episcop la Rădăuți, în două rînduri: la 1538—1543, și de la 1545—1551. El la 1549 Iunie 7, a zidit clisierhia cea veche în m-rea Neamțu, și a fost săpat numele său pe inscripția lui (Ist. m-rii Neamțu, t. 9. Nr. 29).

V. Dorofteĭ Nemțanu, episcop la Roman.

Dorofteĭ, cu metania din m-rea Neamțu, a fost igumen m-rii Neamțu la 1514—1525. Pe cînd era el igumen, boerul Ioan Frunteș a dăruit m-rii Neamțu moșiile Ciofreștii și Piscul.

In documentele acestor moşiĭ se arată igumenul Dorofteĭ. (Ist. M. N. t. I, 136). Pe urmă Dorofteĭ se alege episcop la Roman la 1528—1531.

VI. Macarie Nemţanu, episcop de Roman.

Macarie, cu metania din m-rea Neamţu, a igumenit în m-rea Neamţu în două rînduriĭ: 1503—1512. In acest timp Stefan vodă cel mare a dăruit m-riĭ Neamţu moşiile: Mogoşeştiĭ, Băiceniĭ şi Şendreniĭ, şi în hrisov arată pe Macarie cu anu (7011) 1503 Sept. 30. [Ist. M. N. t. I, 43, 136]. Macarie igumen adoua oară, la 1523—1527. (Ist. M. N. t. I. 136; t. 7, 583 la Nr. 22). In biblioteca m-riĭ Neamţu este scris cu mîna sîrbeşte, un tipic bisericesc. In tipic este însciptia luĭ Macarie. El a scris o cronică sîrbo-moldovenească în sîrbeşte. Cronica cuprinde aniĭ 1504—1542. Ea s'a scris la 1557. Această cronică este publicată de Ioan Bogdan sub titlul: „Cronici inedite“ (Bucur. 1895). Cronica are note străine, care se cuprind între aniĭ 325—1542.— Aceasta probează că Macarie era învăţat pe vremea luĭ. [Cr. Rom. I. 185].

Maĭ pe urmă Macarie s'a pus episcop la Roman şi a păstorit între aniĭ 1531—1558. El a urzit şi zidit m-rea Rîşca, cu cheltuiala luĭ Rareş,

Să se ştie că aceştiĭ treĭ prelaţiĭ: Teodosie, Dorofteĭ şi Macarie, boeriĭ dintre răzăşiĭ cu metania din m-rea Neamţu, sînt contimporaniĭ, se iubiaŭ ca fraţiĭ, se ajutaŭ la nevoiĭ, contribuind cu baniĭ şi făcîndu-se ctitoriĭ mariĭ la m-rea Neamţu şi la m-rea Rîşca, şi pe la Mitropoliile lor. Aŭ cumpărat părţiĭ de moşiĭ răzăşeştiĭ, le aŭ întrupat şi aŭ format moşia Orţeştiĭ şi moşia Lăslăoaniĭ, şi le aŭ dăruit m-riĭ Neamţu. Aŭ făcut clisierhia. La Rîşca aŭ făcut m-rea.

VII. Mitropolitul Grigorie Roşca Nemţanu.

Mitropolitul Grigorie Roşca, cu metania din m-rea Voroneţ, văr lui Petru Rareş-vodă, boer răzăş, din neamul visternicului George Roşca şi a tuturor boerilor Roşcani. Acest mitropolit, singur pe sineşi se numeşte Nemţanu în multe rînduri. Aşa, a pus pe ierodiaconul Ilarion, din m-rea Neamţu, ucenicul său, de a scris, cu cheltuiala sa: „Pravila sf-lor Apostoli", în sîrbeşte, în m-rea Neamţu, la anul 7065 Aug. I., în zilele lui Alexandru-Vodă (Lăpuşneanu). Pe această Pravilă este scris: „Grigorie de la Neamţ mitropolit Sucevei" (Revis. Ist. arh. fil. an II. vol. I. 135—136; Cron. ined,. Bogdan; Bucur. 1895, pag. 89;). El a pus pe popa Nichifor de a săpat o cruce mare, ca de un cot, cu multă artă, şi a cheltuit cu îmbrăcatul ei 192 pinezi şi 41 galbeni peste tot. Crucea este mare, lipovenească, cu opt colţuri mari. Pe această cruce este o inscripţie în care se ceteşte: „Chir Gligorie Nemţanu mitropolit Sucevei". (Cruce de pus sf. aer; s'aŭ făcut la anul 7068 (1560) Dechemvr.).

Din aceste, eŭ scriitorul, socot că Grigorie de la Voroneţ s'a înfiet la Neamţ, precum la 1794 s'a înfiet şi episcopul de Huşi, Veniamin Costachi, la m-rea Neamţu. Veniamin era Huşan, şi s'a făcut Nemţan. Ast-fel de înfiere se făcea făcînd cîte-va zile ascultare de rînd. Igumenul şi soborul constată şi primeşte ascultarea, şi proclamă de fiŭ a m-rii pe ascultător. Aşa socot că a făcut şi Grigorie. (Melh., 48 m-ri, pag. 9—10).

Acest mitropolit Grigorie are mare interes pentru m-rea Rîşca.

Aŭ mai fost şi alţi părinţi însemnaţi pentru biserica Moldovei, dară aice îi tăcem pentru scurtime.

Planul lui Grigorie pentru M-rea Rîşca.

Mitropolitul Grigorie Roşca, înainte de a fi mitropolit Sucevei, a fost ieromonah şi igumen m-rii Probota, 23 de ani, între anii 1527—1551; pe urmă a fost mitropolit în două rînduri, 1551—1552 şi 1552—1564. (Arh. Ist. Rom. Hajdău t. 2. 21. Nr. 292; Melh. 48 m-ri, pag. 158; Andronic, Erarhia Mss 16 şi 17).— Toţi erarhii arătaţi mai sus, şi alţii pe cari i-am tăcut pentru scurtime, aŭ sfătuit pe Petru-vodă Rareş, fie-care la scopul trebuinţelor lui. Iară Vodă i-a ascultat pe fie-care în parte, şi după cererea lor, Vodă a făcut o sumedenie de ctitorii pe la edificiile m-relor lor, după cum vom vedea mai jos.

Cu m-rea Rîşca şi de ctitoriile ei, iată cum s'a urmat treaba, după stăruinţa lui Grigorie Roşca:

Mănăstirea Probota era m-re veche, numită în vechime m-rea Poiana. M-rea Poiana-Probota, era de aceaşi vechime ca şi m-rea Bogdăneşti-Rîşca, cu ctitori de acelaşi neam de Domnitori şi patrioţi. Grigorie Roşca Nemţanu se afla igumen acolo, pus de Rareş-vodă, la începutul domniei lui.— Grigorie ţinea la m-rea Probota, şi căuta să o înainteze. El era văr cu Vodă, prieten cu toţi curtenii lui. Din vechime, pînă la Petru Rareş, Domnitorii Moldovei, cu neamul lor, se îngropaŭ de predilecţie, la Mitropolia de Rădăuţi, şi mai mult la m-rea Putna; mai rar şi numai ocazional, se îngropaŭ şi la m-rea Bistriţa, la m-rea Neamţu, la m-rea din Cetatea— Neamţu, saŭ pe aiurea, numai după ctitorie saŭ după întîmplare. Ast-fel între m-rele de călugări, m-rea Putna avea întăietatea Putna era arhimandriţie, avea privilegii, era bogată, era influentă în ţară, la adunare, la Domnie, la întruniri, la boeri. Putna, din soborul ei, da ţării: mitropoliţi, vlădici, igumeni.— Putna era totul.

Grigorie Roşca se face pedică.

Grigorie Roşca, văr cu vodă, l-a sfătuit pe el şi curtea lui, să se întoarcă despre Putna, cu faţa spre Probota.

Acest sfat a lui Grigorie Roşca, atîta s'a împus Măriei-Sale, de l-a săvîrşit întocmai, ca şi cum ar fi fost măsurat cu compasul. Rareş şi Roşca aŭ tradus în partea lor şi pe Macarie, mitropolitul de la Roman, de aŭ făcut m-rea Rîşca după planul lor.

Pe dată vodă a dat poroncă, banĭ şi ajutor lui Roşca şi a zidit biserica m-riĭ Probota, la alt loc, sus pe deal, lăsînd la o parte biserica veche, a făcut altă bis. nouă din temelie, mare, frumoasă, la plan şi la formă ca bis. Popouţĭ, de la Botoşanĭ, ca bis. mare din m-rea Neamţu.

La anul (1528) 7036 a început-o şi a zidit-o pînă la jumătate (Letps. I. 190; Şincaĭ, 2. 157, 184). Pe urmă s'a dus Rareş cu expediţia asupra Saşilor, şi a altor ligionĭ de oamenĭ ce sînt în ţară de peste munţĭ, şi a prădat acolo după obiceiul vremeĭ de atuncĭ. După ce s'a întors Rareş de la ţara ungurească, întru acea laudă a săvîrşit de zidit m-rea Probota, la anu 1530, Oct. 16.

Rareş a făcut Probota, a înzestrat-o, a privilegiat-o, acolo s'a îngropot el şi Doamna sa Eleana, la moartea lor. Probota a fost m-rea favorită a luĭ Rareş-Vodă.

Călugăriĭ de la Putna ocăraŭ cu marĭ blestămurĭ, pe Grigorie Roşca, pentru că el a îndemnat pe Rareş şi Doamna luĭ, să se îngroape la Probota, şi aŭ părăsit Putna. De atuncĭ scade înfluenţa Putneĭ, şi creşte înfluenţa Probotei,— după cum se poate culege ştiinţă prin deosebite documente.

După ce s'a săvîrşit planul luĭ Roşca cu m-rea Probota, apoĭ se întoarce Rareş, cu aĭ seĭ, şi la m-rea Bogdăneşti— Rîşca, şi o reînoeşte, după cum se va vedea maĭ la vale.

Aice urmează să facem istoria m-riĭ Bogdăneştĭ—Rîşca, dar fiind-că persoanele şi ctitoriile se ţesă între ele, şi Rareş

vodă face multe ctitorii pe la multe m-rĭ vechĭ, şi de pe timpul luĭ, şi fiind că ctitoriĭ m-riĭ Bogdăneştĭ—Rîşca sînt ctitorĭ şi pe la alte m-rĭ deosebite, aceste ctitoriĭ şi personal aŭ legăturĭ istorice cu Mitropoliile ţăriĭ, cu m-rele şi tot clerul în general, şi ca să fie numele, persoanele şi ctitoriile lor maĭ lămurite, şi maĭ bine înţelese, de aceea să ne fie permis de a depăna, pe scurt, istoriele cu titlurile Mitropoliilor, şi apoĭ ctitoriile străine, şi maĭ la urmă istoria m-riĭ ce ne stă înainte.

Pentru aceste motive voĭŭ spune pe scurt:

I. Despre mitropoliile vechĭ, *titlul lor*, *clerul şi ctitoriile lor*;
II. Ctitoriile de pe la ele şi de pe la m-rĭ;
III. Ctitoriile m-riĭ Bogdăneştĭ—Rîşca.

I. MITROPOLIILE VECHI, TITLU, CLERU ŞI CTITORIILE LOR.

§ 10. *Mitropoliile vechĭ.*

Litopiseţul Moldoveĭ (t. I. 136) şi, după el, învăţaţiĭ spun că Iuga-vodă a pus întâiŭ mitropolit la 1399, pe *Teoctist* (igumenu de la m-rea Poiana). Alexandru-cel-Bun le-a organizat.— Noĭ aicea nu facem istoria Mitropolieĭ şi a Episcopiilor. Noĭ aice arătăm pe scurt că Mitropolia Moldoveĭ şi Episcopiile, s'au reorganizat la 1376 şi încoace. Documentele vechĭ arată titlul de mitropolie şi mitropolit la episcopiĭ ca şi la mitropolie. Titlul de mitropolie şi mitropolit, dat şi la episcopia de Roman şi Rădăuţĭ, se găseşte în documente presurat între aniĭ 1376—1630.— Acest titlu: Mitropolie şi mitropolit, la Roman şi la Rădăuţĭ, a făcut ca mitropoliţiĭ

reali să se confunde, între scriitorii de pomelnice, şi numele mitropoliţilor, luate de la Roman şi Rădăuţi, să se confunde cu adevăraţii mitropoliţi, şi astăzi ne trezim cu o serie de mitropoliţi neraţionali, mai mulţi de cum ar putea încăpea la o mitropolie cu istoria reală. De aceia este trebuinţă să arătăm că episcopiile aŭ purtat, de şi neregulat, titlul de mitropolie cu mitropoliţii. — Şi dară ţara Moldovei, între anii 1376—1630, a avut o mitropolie cu două episcopii, şi în acte publice se găseşte titlul de mitropolie şi mitropolit dat şi episcopiilor.

După ideea documentelor vom avea de odată trei mitropolii (cu episcopiile) cu trei şiruri de mitropoliţi, şi anume:

Mitropolia Moldovei, titlu propriŭ.— In vechimea depărtată, mitropolia era în Ţara-de jos, cu reşedinţa strămutată de după vremuri: 1) la Almiridi; 2) la Tomehi (Reni); 3) la Cucueţi; 4) la Neiu; 5) la Crucea-de-sus. La 1376 s'a strămutat mitropolia la Ţara-de-sus, cu reşedinţa la bis. sf. Treime de la Tîrgul-Siret. Strămutarea s'a făcut de Petru Muşat-vodă. Intăiul Mitropolit (vlădică) a fost Iosif Muşat vodă, fiul lui vodă. Iosif era la Cetatea-Albă, vodă l-a strămutat la Siret; 6] la Siret, la bis. sf. Treime, zidită de Petru Muşat, între anii 1376—1377; 7) la Suceava: a] la bis Mirăuţa, cu hram sf. George, între anii 1377—1522; b) la bis. sf. George zidită de Bogdan-Vodă, 1514, şi săvîrşită de fiul său Ştefăniţă-vodă, la 1522, cînd a sfinţit-o mitropolitul Teoctist, la 6 Noemvre. In această bis. catedrală, se află acum şi moaştele sf. Ioan cel nou, zis: Sucevschi. Aceasta este la Suceava Mitropolia veche, zisă veche faţă de cea de la Iaşi, iară nouă faţă de Mirăuţa. Aceasta bis. a fost catedrala mitropolitană între anii 1522—1565 şi 1589—1628; 8) la Iaşi la 4 biserici, anume: a] la bis. sf. Nicolai-cel-mare (bis. Palatului) unde se făceaŭ părăzile; b) la

bis. Albă, cu hramu Stratenie. Aice stete și mitropoliții cu cancelaria de administrație; c) mitropolitul a stat și la m-rea Cetățuia, la 1674; d) și la m-rea Galata, la 1788; e) Apoĭ eară la bis. Strătenia, și sf. George unde este și pînă acum.

Această Mitropolie s'a strămutat de două orĭ la Suceava, și de două orĭ la Iașĭ. Eparhia cuprinde centrul Moldoveĭ de sus. Din aceasta reesă: eparhie, mitropoliți, cler mirean și cler monahal, biserică, ctitoriĭ materiale, ctitoriĭ morale, m-rĭ marĭ și micĭ, vechĭ și nouă, în fine o administrație cu păstorie proprie bisericească. Aceasta este Mitropolia Moldoveĭ propriŭ zisă, care ne dă un șir mare de vlădicĭ, zișĭ mitropoliți, carĭ în vechime se titluiaŭ: Mitropolit Sucevei, maĭ rar se titluea și: Mitropolit Sucevei și Moldoveĭ. In zilele noastre se titluesc: Mitropolit Moldoveĭ și Sucevei, și maĭ pe urmă s'a adaos și: Exarh plaiurilor. Acest titlu se păstrează pînă acuma și se va păstra și pe viitor, pînă cînd mitropoliții vor fi la înălțimea demnității lor, și nu se vor amesteca în treburĭ de alt soiŭ.

Această Mitropolie cuprinde strămutările arătate maĭ sus, cuprinse pentru țara de sus, între aniĭ: 1376—1900.

Mitropolia Moldoveĭ din Țara-de-jos.

Mitropolia Moldoveĭ de jos, cu scaun la Roman, la biserica catedrală cu hramul cuvioasa Paraschiva (Cr. Rom. 101—106). Această Mitropolie este foarte veche. Eparhia eĭ s'a întins de la Roman, în jos pe sub-munți, pînă la Dunărea și Marea Neagră, și pînă la Nistru. Mitropolitul eĭ s'a strămutat, din țara de jos la țara de sus, la 1376, pentru că era fiul luĭ Vodă, și tatăl său l'a avansat la Mitropolia de sus, unde era și scaunul Domnesc.

Ea s'a reorganizat la 1376. In documente titlul eĭ este de:

Mitropolia cea de din jos de tîrgul Romanului.— Titlul de Mitropolie și Mitropolit se întîmpină în multe documente; Acest titlu, deși cam nepropriŭ, cîte odată neregulat, se întîmpină de la 1376—1630. Iară de la anul 1630 încoace, se numește regulat numaĭ: Episcopie și Episcop, cu precădere înaintea celuĭ de Rădăuțĭ, și mai pe urmă și a celuĭ de Hușĭ, la scaunul vacant la Suceava-Iașĭ.

Mitropolia și Mitropolitu de Roman, avînd un titlu egal în aparență și la sunet, care se confundă cu a Mitropolieĭ și a mitropoliților de Țara-de-sus, a născut anomalie între șirul de mitropoliți, prin liste, pomelnice, prin istorie. Totuși Domnitoriĭ noștrĭ ceĭ vechĭ, în documente, îĭ numesc mitropolițĭ. Titlu de mitropolie și de mitropolit, dat la Roman și la Rădăuțĭ, să găsește în documente, pe inscripțiile unor biserici vechĭ, în pomelnice pe la unele biserici vechĭ, în Litopiseț, în manuscripte vechĭ.

Aceste titlurĭ să repetă în domnia luĭ Petru Mușat vodă, Alexandru-cel-bun, Ilieș și Stefan, fiiĭ lui Alexandru-cel-bun, în procesul cu m-rea Boiștea; se repetă în Domnia luĭ Stefan cel-mare, în hrisovul din 6987 [1479], în care zice: Kir Ioanichie de la mitropolia de Rădăuțĭ, (Melh., Vizita la m-rĭ din Bucovina, 46, Nr. 4).— Tot de la Stefan-vodă cel mare, să se vadă hrisovul din 7010 (1501), în care se zice: „Kir Teoctist episcopul mitropolieĭ ceĭ de din jos de tîrgul Romanul". (Melh., Vizita din Bucovina, 46 Nr. 5).

Titlul de mitropolie și mitropolit se găsește pe înscripțiile unor biserici vechĭ, d. e: La mitropolia de Roman, la m-rea Moldovița, la bis. Uspenia din Iașĭ, zis de Grecĭ sf. Sava; la mitropolia de la Rădăuțĭ. Tot la Rădăuțĭ în altar, la proscomedie, este o piatră mare cu înscripție pusă de Bogdan vodă, în care se arată lămurit titlul.

Cel din urmă titlu oficial ce l-am găsit săpat în piatră, pe înscripția slavonă, la bis. Uspenia din Iașĭ (sf. Sava) zice,

vorbind de sfințire: „Prin mitropolitul Kir Anastasie Crimca, și mitropolitul Aftanasie episcopul Romanului", an. (1625) 7133 Apr. 12.— Acest titlu este repetat, tot cu acest mitropolit al Romanului Aftanasie, și la 1628, la 1629 și la 1631, în niște hrisoave cu niște țigani dăruiți m-rii Neamțu.— Mai este arătat tot el, cu titlul de: „Sfînta mitropolie Roman" (Cr. rom. I. 253) pe anul 1617.

Din aceste cercetări reesă: „Mitropolitul Aftanasie de la sfînta mitropolie a Romanului". De aceea eŭ am lasat anul 1631, și l-am fixat pentru memorie, anul 1630.

De la acest an încoace, nu se mai intîmpină ácest titlu, nici la Roman nici la Rădăuți, în toate actele cercetate de mine.

Așa dar, titlul se găsește amintit de la Petru Mușat-vodă, pînă la 1630 El se îndesește sub Stefan-cel-mare, Bogdan, Stefăniță, Petru Rareș ,și sub Radu Mihnea-vodă. De la anul 1630 încoace, mitropolia și mitropolitul de Roman și de Rădăuți se titluesc numai: Episcopie și Episcop, pînă în zilele noastre 1900, și tot așa cred că se va numi și pe viitor.

Mitropolia Moldovei-de-sus

Mitropolia Moldovei-de-sus, zisă și Episcopia de la Rădăuți, a fost cu scaunul la Rădăuți, la bis. catedrală a sf. Nicolai, biserică veche, de multe ori înoită. Această eparhie este veche, ea a purtat titlul de mitropolie și mitropolit, după cum se citește în altar, pe înscripția de la proscomedie. Eparhia s'a întins spre țara Leșască în sus, și cuprinde județele pînă la Răchita-Albă, de pe pîrăul Colacin care era hotar, și o parte din Suceava de sus, Dorohoiŭ, Cernăuți, Rădăuți, Hotinu și cîteva părți din Galiția de sus.— Ea s'a

reorganizat la 1376, odată cu cele-lalte eparhiĭ. Ea în vechime, a purtat titlul de mitropolie şi mitropolit, fie şi de complezenţă; alte orĭ s'a numit episcopie şi episcop, ca şi la Roman. Titlu nepropriu de mitropolie, s'a purtat între aniĭ 1376—1630, şi titlu propriu, de la aniĭ: 1630 încoace. Eparhia fiind la unghiul nordic al Moldoveĭ, a fost de multe orĭ ştirbită; aşa: a) la 1713, cînd Turciĭ aŭ luat Hotinu; b] la 1730, cînd Turciĭ s'aŭ întins în ocolul Hotin; c) la 1777, cînd Austria a luat Bucovina; d) la 1812, cînd Rusia a luat Basarabia.— La fie-care din aceste ştirbiturĭ, eparhia s'a micşorat bisericeşte. La 1713 şi 1730 ştirbitura a trecut la eparhia Proilava. La 1774 (1777)—1783, şi încoace, a fost întiĭ un episcop al Bucovineĭ, în urmă mitropolie supusă patriarhuluĭ de Carloviţ.

La 1812 Hotinu se uneşte cu Chişinău. Pentru Moldova această eparhie veche, reorganizată la 1376, întemeiată la 1402, şi ştirbită pînă la 1812, s-a înstrăinat de tot Astăzĭ, 1900, nu avem nimic din ea. Ştirbitura şi înstrăinarea eĭ de la Moldova, s-a făcut cu dreptatea celuĭ maĭ tare. In vechime numele lor era de vlădică, de popă, de rugător.

Pe cîtă vreme eparhia era întreagă a Moldoveĭ, acolo era administraţie proprie bisericească, ca şi la Mitropolia de Suceava şi de Roman.

Huşu s-a înfiinţat maĭ tărziŭ, la 1592; el n-a avut nicĭ odată titlu de mitropolie şi de mitropolit, nicĭ macar de complezenţă.

Huşu a ştirbit eparhia de Roman şi de Suceava, fiind-că s-a înfiinţat între ele.

Din toate cele ce am arătat, pe scurt, pîn aicea, pentru Mitropolia de Suceava-Iaşĭ, pentru Mitropolia de Roman şi de Radăuţĭ, se vede că titlul de Mitropolie dat Sucevei, pentru Moldova-de-sus, era titlu propriu, şi titlul dat Mitropoliei de Roman, întăiŭ a fost propriŭ, pe urmă nepropriŭ, şi pe urmă

episcopie. Aseminea şi la Rădăuţi, mai restrîns decît la Roman.

Din aceste titluri, cari aŭ existat în vechime şi astăzi sînt prefăcute, se vede lămurit că Suceava a avut întăitatea, şi Romanu cu Rădăuţii, une-ori s-aŭ egalat, alte-ori le-a secondat, pînă la 1630. Această egalitate de nume a făcut confuzia istorică între cei ce n-aŭ avut material de studiŭ. Aice le-am înşirat pe scurt, de oare-ce ctitoriile între m-ri, între Mitropolii, între ctitori şi persoane, se ţese între ele, cu tot clerul lor înalt şi de rînd.

Pe acele timpuri, şi încă mult timp înnoace, clerul din care se alegea episcopatu era majoritate dintre răzăşi, rădicaţi prin avere boeri fruntaşi; alţii eraŭ din boeri străvechi, alţii eraŭ şi din popor de rînd, dar prea puţini. Atîta era de ajuns, pe acel timp. Era prea destul să fii boer, ca să ajungi igumen la o m-re. Atunci boerii se călugăreaŭ şi călugării se boereaŭ.

Ctitoriile lui Rareş vodă făcute pe la m-ri străine.

§ 11. *Clerul cere ofranda Domnului.*

Din timpuri străvechi, clerul s-a obicinuit a cere ofrandă publică de la generozitatea creştinilor. Era o mîndrie a cere ofrande la oameni mari, d. e. la vodă. Oamenii mari dăruiaŭ după putere, pe întrecute. Vodă, ori-care ar fi fost, se simţea întriit îndatorat a dărui la m-re, la rugătoriul nostru chir popa N...— Vodă se simţia întriit îndatorat: ca individ, ca familie şi ca Domn (demnitate). D'apoi cînd rugătoriul nostru kir popa N. era un cerşetor de profesie? Era şi el un om mare? Era şi el legat de interese mari?.. D'apoi cînd şi

Vodă al nostru era şi el om creştin, cu frica luĭ Dumnezeŭ, cu neamurĭ religioase, carĭ îşĭ aşteptaŭ norocul, carĭ aveaŭ ambiţia demnităţeĭ de Domn, care avea de unde da, care da de la alţiĭ ca dintr'al săŭ? care voia să-şĭ facă nume, renume şi glorie? care voia să-ĭ rămăie pomană în lume şi în cer? Aşa s-aŭ cerut ofrande de toţĭ călugărĭĭ marĭ şi micĭ, de toţĭ creştiniĭ bărbaţĭ şi femeĭ, Aşa aŭ dăruit toţĭ Domniţoriĭ, toţĭ boeriĭ, toţĭ vlădiciĭ şi toţĭ creştiniĭ de cînd îĭ ţara şi creştinătatea. Exemple avem la toate m-rele noastre cu orĭ-ce nume. D'apoĭ încă dacă m-rea noastră era şi ea, ca toate m-rele, vre o instituţie de utilitate publică, d. e. m-rea era refugiŭ la zile negre, adăpost la zaveră, ajutor la nenorocire, conac la călător, ascunzătoare de frica hoţilor, loc de îngropare, casă de rugăciune, mîngăere la durere, nădejde la mîntuire, şcoală de creştere, de învăţătură şi de meşteşug, linişte la traiŭ şi modele de cultivat religia, morala şi conduita, şi cînd pe lîngă toate acestea, se putea cîştiga un ajutor sigur la cumpînă grea, saŭ cel puţin găsea plăcere, distracţie şi sănătate, la m-re maĭ uşor decît orĭ unde. Atuncĭ să fi maĭ văzut cu cît meşteşug se dresa cererea de danie, şi cu cît ifos şi mulţumire sufletească dăruia ctitorul nostru, orĭ Măria Sa Vodă! D'apoĭ încă cînd era vre o constrîngere mare la mijloc!. D'apoĭ încă cînd te maĭ gîndeaĭ că, pe acel timp, numaĭ m-rea, era chipul de a scăpa moşiile ţărĭĭ de răpirea străină. Abnegaţia şi dărnicia ctitorilor a fost jertfa care ne-a păstrat ţara.

Ca să putem înţelege clerul care a cerut ctitoria Mărieĭ Sale, a luĭ Vodă-Rareş; ca să înţelegem dărnicia luĭ Petru Vodă-Rareş, este de trebuinţă să amintim pe scurt ctitoriile făcute de Petru Rareş pe la Mitropoliĭ şi m-rĭ străine, şi atuncĭ vom cunoaşte bine cine a fost ctitorul m-rĭĭ Rîşca.

Să arătăm ctitoriile pe la m-rĭ principale, şi anume:

1). *M-rea Neamțu.*

In anul 7035 [1527] Martie 15, Petru Rareș a dăruit m-riĭ Neamțu moșia Copanca, cu toate gîrlele și ezerile eĭ, la Nistru, în gura Zagorniĭ, a făcut lucrurĭ bisericiĭ și m-riĭ, a dat șese hrisoave, întărindu-ĭ șese moșiĭ anterioare, după rugăciunele părinților Kir popa Gherman, Macarie și Dorofteĭ, ctitorĭ aĭ m-riĭ Neamțu și Rîșca. Rareș este ctitor mare. (trecut la pomelnic pag. 6, t. 9; t. 8. Cronologia și t. 5, 60); Pe moșia Copanca s-a făcut m-rea *Noul Neamț*, în Basarabia.

2]. *M-rea Probota, hram sf. Nicolaĭ.*

La anul 1528 (1530), Petru Rareș a zidit din fondamente, toată biserica, a treia biserică după cele două dintăiŭ ce fusese zidite de alțĭ Domnĭ, pe alte locurĭ maĭ înainte. Rareș a înzestrat m-rea Probota, zisă și Pobrata și Poiana, pe o scală darnică; a împodobit-o pe din-lăuntru și pe dinafară, cu sumedenie de vestminte, argintăriĭ, cărțĭ, zid împrejur, chiliĭ pentru igumen, călugărĭ și gospodărie. Ctitoriile luĭ Rareș la Probota s-aŭ prelungit și după anul 1530 încoace. A dăruit moșiĭ frumoase, precum: Moșia Dobrușa, la ținutu Soroca, în Basarabia, pe care s-a făcut și m-rea Dobrușa; moșia Conteștiĭ, la județul Neamțu, plaiul Piatra; un vad de moară la Hîrlăŭ; ezeru Bilăŭ, cu toate gîrlele luĭ, și altele. La Probota s-a ilustrat Grigorie Roșca, și maĭ tărziŭ mitropolitul Dosofteĭ Barilă, zis Proboteanu, între aniĭ 1620—1701, care a închinat Probota la Ierusalim. Rareș a făcut din Probota m-rea sa de predilecție.(Melhis., 48 m-rĭ, 152).

3]. *M-rea sf. Nicolaĭ din Cetatea-Neamţu, zisă m-rea din Deal.*

Impăratul turcesc Suleiman a poroncit luĭ Rareş să strice toate cetăţile Moldoveĭ, zicînd că la trebuinţă, ne va apăra el, cu puterea luĭ. Rareş, domn înţelept, ca să poată iconomisi măcar cetatea Neamţu pentru cazurĭ neprevăzute, a prefăcut biserica sf. Nicolaĭ din Cetate, ca şi din noŭ, a înzestrat-o cu odoare în-lăuntru şi afară, a înzestrat-o cu moşiĭ din trupul cetăţeĭ, a pus în ea călugărĭ, şi a declarat-o de m-re la anul 1530. Cu acest chip a scapat cetatea de stricare. Zidiul împrejur l-a făcut Doamna luĭ, Elena, la 1550. Din soborul acesteĭ m-rĭ aŭ eşit mulţĭ igumenĭ însemnaţĭ.

4). *M-rea Moldoviţa, din Bucovina, hram Buna-Vestire.*

Biserica cea mare, de la m-rea Moldoviţa, pe care o zidise Alexandru-vodă-cel-bun, la 1402, se năruise de o ruptură de nourĭ. După stăruinţa rugătorilor noştri părinţĭ Kir popa Teofan şi Teodosie de la Rădăuţĭ, Rareş-vodă a zidit altă biserică mare, prea frumoasă, la 150—200 paşĭ alăturea cu ruina celeĭ dintăiŭ, la anul 1532, după cum arată înscripţia deasupra uşeĭ (A. Pumnu, Fund religionar, Cernăuţĭ, 1865, 27). A înzestrat-o cu multe obiecte de cult şi de gospodărie. Apoĭ la 1533, şi următorĭĭ, a înzestrat-o cu nouă proprietăţĭ marĭ anume: Berchişeştiĭ, Vatra-Moldoviţiĭ, Ruşiĭ-Moldoviţiĭ, Frumosul, un pîrăŭ din sus de Baia, (acest pîrăŭ a fost dăruit de Stefan-vodă-cel-mare, m-rĭ Neamţŭ; Rareş l-a rescumpărat şi l-a dat la Moldoviţa), Sălăeştiĭ, iazul Oricov, moşia Bălăceana, lîngă lacul Covor, o moară din-jos de Baia (Pumnu, 50, 74, 137).

5]. *Episcopia de la Rădăuți, din Bucovina.*

Episcopia de la Rădăuți este veche, de multe ori înoită. La 1532, Rareș, după stăruința lui Kir popa Teofan-Rîșcanu și Teodosie Nemțanu, a restaurat-o ca și din nou, făcîndu-i obiecte frumoase de rînd și de lux.— Pe acel timp episcopii de Rădăuți purtau titlul nepropriu de mitropolit și mitropolie.

6). *Biserica de la Baia, județul Suceava.*

La anul 1532, Rareș-vodă a zidit biserica Adormirea Maicii Domnului, din tîrgul Baia, unde era și monetăria de tăeat bani; biserică mare de zid gros, naltă, cu pridvoare de zid, zugrăvită peste tot, înlăuntru și afară, cu sfinți din Sinaesar (astăzi bis. e văruită, sfinții se cunosc în zare). Pridvoru de la față e deschis, clopotnița deasupra. Atunci Doamna Maria era moartă, și Rareș o zugrăvește, cu băetul Bogdan, și el însuși la ctitori, pe părete, lîngă strana archierească. Bis. are inscripție pe care eu scriitoriu n'am cetit-o, fiind pusă în zid prea sus de asupra ușii. Această biserică s-a zidit după zisa lui Dorofteĭ Nemțanu, fost mitropolit la Roman.

7). *M-rea Bisericani, din ținutul Neamțu, Buna-Vestire.*

M-rea Bisericani e sehăstrie veche, înoită de Stefăniță-vodă. La anul 1535 o înoește întărindu-i și hrisoavele, pe moșia Braniște și alta. Sehăstria de la Bisericani a ajutat fuga peste munți, la anul 1538, a lui Petru-vodă-Rareș. De atunci a rămas numele de „Petru-vodă“, muntelui ce cade perpendicular cu m-rea Bisericani.— Pe urmă Rareș, la 1542, le înoi biserica.

8]. *M-rea Putna, din Bucovina, hram. Adormirea.*

M-rea Putna, ca sehăstrie, este veche. Stefan-cel-mare o face m-re la 1466 (1470). La anul 1536, Rareș-voda o restaurează. Insăși Doamna Elena a făcut și a dăruit la Putna, cusuturi de mare artă. (Marian, *Sfîntul Ioan de la Suceava*, Buc. 1895, 5).

9). *Mrea sf. Ilie, în Bucovina.*

La anul 1540, Rareș a zidit din nou toată m-rea sf. Ilie din Bucovina, drept mulțumire lui Dumnezeŭ că și-a căpătat adoua oră Domnia, și spre rugă ca să-l erte D-zeŭ că a tăeat pe mulți boeri cari i-aŭ fost vicleni în domnia dintăiŭ. Tot atunci, la 1540 Apr. 22, a dat uric m-rii de veșnică proprietate pe moșia cu satu Costina-jumătate. M-rea sf. Ilie a fost m-rea lui Rareș, și este acolo ctitor mare.

10). *Bis. sf. Dumitru din tîrgu Hîrlăŭ.*

Hîrlăul a fost tîrg vechiŭ și a avut biserici vechi. La anul 1540 (1542), Petru Rareș a zidit bis. sf. Dumitru, în partea despre răsărit a tîrgului.

Această biserică s'a restaurat la 1779.

11). *M-rea Dobrovățu, jud. Vasluĭ, lîngă Codăești.*

M-rea Dobrovățu e săhăstrie veche. Biserica mare e zidită de Stefan-vodă-cel-mare, la 1503—1504. A înzestrat-o fiul săŭ Bogdan-vodă. Petru Rareș a restaurat-o ca și din noŭ,

a înzestrat-o la 1542. Așa că de la Rareș încoace dascalii de carte subțire o atribue numai lui Rareș, trecînd și peste Vasile-vodă. A fost închinată la m-rea Zugravu, la sf. munte.

Este de însemnat că zugrăveala bisericii înlăuntru este de la Petru Rareș pînă acum. Aice aŭ fost vestminte de mare artă.

12). *M-rea Chipriana din Basarabia.*

M-rea Chipriana, cu hramu Adormirea Maicii Domnului, este o m-re foarte veche, începută și înzestrată de ieromonachul Chiprian, din neamul lui Mușat Vodă, un strămoș de a lui Alexandru Vodă-cel-bun. Numele lui Chiprian este numele m-rii lui. La 1470, Ștefan Vodă cel mare a prins aice o căprioară selbatică vie, de la acest an și de la această capră se mai zice cîte odată, de unii, și m-rea Căpriana. Toți D-nii Moldoveĭ cei vechi aŭ înoit-o, aŭ înzestrat-o, și aŭ priviligiat-o. Rareș vodă, la anii 1540, 1541, și 1545 a restaurat-o, înzestrat-o și i-a întărit hrisoavele vechi, i-a respectat închinarea cea veche a lui Chiprian, dată m-rii Neamțu la biserica Albă zis Bogoslovu vechiu, de unde Chiprian era cu metania. La 1380 a fost închinată m-rii Neamțu, 318 ani, iar la 1698 Antioh Cantimir o închină, cu m-rea Dobrovățu, la m-rea Zugravu, la sf. munte.

13). *M-rea Uspenia, din Iași, zisă de Greci sf. Sava.*

M-rea Uspenia din Iași, este foarte veche, de multe ori înoită, de multe ori prefăcută. Intre cei mulți ctitori a ei este și Petru Rareș, care la anul 7053 (1545) a înoit-o. Petru Șchiopu o închină la m-rea sf. Sava de la Ierusalim, și de atuncea se zice de Greci sf. Sava și la Iași. La 1625 s-a făcut bis. actuală. (Ist. m-rii sf. Sava, Mss. la mine scriitoriŭ pag 12).

14]. *M-rea Voroneţu din Bucovina.*

M-rea Voroneţu s-a zidit de Stefan-vodă-cel-mare, la 1488, cu hramul sf. George. Fiul său Petru Rareş, a restaurat-o, a înzestrat-o cu frumoase proprietăţi. Aşa: La 1544, Dec. 4, a dăruit moşia Bălincea; la 1544 Oct. 21, moşia Capu-Codrului, numită mai înainte de 1772 Bucureşti; la 1546 a înoit biserica. De aicea este metania mitropolitului Grigorie Roşca, zis Nemţanu.

15). *M-rea Bistriţa, din ţinutul Neamţu,*

M-rea Bistriţa, din Moldova, este m-re veche, urzită de călugări şi de Domnitorii înaintaşi lui Alexandru-cel-bun. Alexandru-cel-bun a întemeiat-o la 1402; Stefan-cel-mare asemenea. Petru Rareş la 1546, a restaurat-o şi-a înzestrat-o. El însuşi zice: „Şi-am făcut-o ca o m-re împărătească, şi „încă i-am dat moşia Mojeştii la Covurlui". (Ist. m-rii Bistriţa, Mss. la mine Narcis; Letops. II, 182, Nr. 12; Uricar, 4, 421).

16). *Episcopia de Roman.*

Biserica catedrală de la episcopia de Roman [Mitropolia cea de din jos de tîrgu Romanului] este foarte veche, cu hramu Cuvioasa Paraschiva cea de la 14 Octomvre, şi a fost de multe ori înoită (Cr. Rom. I, 101). Petru Rareş-vodă, după stăruinţa rugătorului nostru kir popa Macarie Nemţanu, episcopul de Roman, care atuncea se zicea mitropolitul Macarie de la mitropolia cea de din jos de tîrgu Romanului. Acest Macarie, în zilele lui, a fost barbat învăţat, cuvios şi

influent. După stăruința lui, vodă s-a apucat a o înoi din fundament, la anul 1542. Ori mărimea edificiului, ori ușurătatea esecutorului, aŭ întârziat lucrul, de nu s-a terminat în domnia lui Petru Rareș, ci s-a terminat de Doamna sa Elena și de fiul săŭ Ilieș-vodă, care s-a turcit la 1550 și a trecut în Turcia.

17). *Biserica sf. Dumitru din Suceava, la palatul domnesc.*

Biserica sf. Dumitru a zidit-o Stefan-vodă-cel-mare la anul 6983 (1475). (Letops. I, 163). Rareș-vodă a înoit-o la anul 7042 (1534) Apr. 10 pînă la 7043 [1535] August 30. A înzestrat-o cu multe odoare de preț. Intre alte odoare a pus pe diaconul Mihail, din Suceava, de a scris cu mîna *tiparnic*, în limba slavonă, o evangelie de artă și preț, *la anul 1545*, pentru bis. sf. Dumitru de acolo. Această evangelie se află acum, ca odor prețios, la biblioteca seminarului „Perieslov“ în gubernia Pultavei, în Rusia (Uric. 3, 271). Un facsimil din ea se află și la mine, Narcis.

Tot Rareș-vodă a pus pe acest diacon Mihail de a scris altă evangelie, cu cheltuiala domnească, la anul 7053 [1545], și vodă a dat-o la m-rea Chipriana.

Aceste sînt bisericile și mănăstirile făcute de Petru Rareș vodă, în domnia lui cu Doamna Maria și cu Doamna Elena. Alții vor găsi mai multe. Afară de acestea eŭ socot că Rareș a mai făcut și altè m-rĭ, precum la Marienburg, unde a copilărit el; în Transilvania, unde s-aŭ urmat expedițiile și fuga; în Serbia, de unde era Doamna lui Elena; la sf. munte, unde făcuse tată-săŭ și frate-săŭ, saŭ cel puțin va fi înoit pe unele din cele mai vechĭ. In Moldova, de atuncĭ, Rareș a mai înoit și pe altele, precum: Tazlăŭ, sf. Ioan din Piatra, Popăuțĭ, Chilia și altele.

Rareș-vodă a murit la Huși, unde înoise biserica sf. Apostolĭ, la 4 Septemvrie 1546 (altĭĭ pun anul 1547). El s-a îngropat la m-rea Probota. Doamna Elena a rămas văduvă.

Doamna Elena și domnia copiilor eĭ Ilieș și Stefan.

Doamna Elena rămasă văduvă, la domnie aŭ urmat copiiĭ eĭ: Ilieș 1546—1551 și Stefan 1551—1552.

Cît aŭ maĭ trăit Doamna Elena, ea a continuat a săvărși ctitoriile luĭ Petru Rareș, și încă aŭ făcut și altele din noŭ, pentru pomenirea luĭ și a sa, cu neamul eĭ. Pe unele le-aŭ săvărșit, pe altele le-aŭ înoit, iară pe altele le-aŭ făcut din talpă. Ea este ctitoară la bisericile următoare:

1). *Bis. sf. George din Tîrgu vechiŭ, la Botoșanĭ*

Biserica sf. George din Botoșanĭ este foarte veche; de multe orĭ a fost înoită, din fundament, de Doamnele Moldoveĭ, pentru-că orașul, cu tot ocolu luĭ împrejur, a fost apanaj a Doamnelor Moldoveĭ, orĭ care ar fi fost ele. Cînd Ștefan-vodă cel mare a zidit bis. sf. Niculaĭ de la Popouțĭ la 1496 Sept. 30, atuncĭ și Doamna sa Marie a înoit bis. sf. George, din tîrgul Botoșanĭ, și bis. Invierĭĭ de la m-rea Doamneĭ, la un sat vecin cu Botoșanĭ, și biserica satuluĭ Ciușme.

2). *Biserica Invierea din orașul Suceava.*

La anul 7059 (1550—1551) Doamna Elena a luĭ Petru Rareș, a zidit, în orașul Suceava, bis. cu hramul Invierea, zisă: „Voscrisenie“, de lîngă mitropolie, spre nord.

Petru-vodă Rareș murise cînd Doamna Elena a zidit aceasta bis. spre pomenirea luĭ. In pomelnicul mitropolieĭ din

Suceava este trecut la ctitorĭ Petru Rareș și Elena Doamna, pentru că Rareș a zidit pe sf. Dumitru și Elena pe Voscrisenia.

Această biserică, Voscrisenie, după luarea Bucovineĭ, a ocupat-o catoliciĭ pentru sineșĭ; atunci aŭ stricat turnul de deasupra, care era ca un semn caracteristic a arhitectureĭ romîne vechĭ.

După ce catoliciĭ și-aŭ făcut altă biserică a lor proprie, aŭ cedat bis. Voscrisenia Rutenilor greco-catolicĭ, carĭ sînt tot de aĭ lor. Eĭ o stăpînesc și acum, în 1900. (Marian pag. 49; Uric, 8, 16; Melhis., Visita la cîte-va m-rĭ și biserici antice din Bucovina, Bucur. 1785, 75).

3]. *Biserica Uspenia din tîrgul Botoșanĭ.*

Biserica Uspenia din tîrgul Botoșanĭ cu hramul Adormirea Maiciĭ Domnuluĭ, pînă acum nu s'a putut proba de a existat maĭ înainte saŭ nu.

Inscripția sîrbească de pe părete ne spune că a zidit-o Doamna Elena Despotovna a luĭ Petru Rareș.

Această biserică s-a înoit și de Mihaĭ Racoviță-vodă, la anul 7233 (1725) și de comună pe la 1888, după arderea orașuluĭ Botoșanĭ.

4). *M-rea Doamneĭ, lîngă Botoșanĭ, în sat.*

Lîngă orașul Botoșanĭ, spre sud-vest, este un sat numit „M-rea Doamneĭ", în drumul ce duce la m-rea Agafton. Satul se zice M-rea Doamneĭ, pentru că aicea, din vechime, a fost m-re de călugărĭ, și m-rea era în apanajul Doamneĭ. Acest sat este foarte vechiŭ în ocolul tîrguluĭ. Toate Doamnele țărĭĭ se îngrijiaŭ de această m-re. In sat a fost o biserică foarte veche, și la bis. eraŭ călugărĭ, de unde se zice m-rea Doamneĭ, nume care este și acum.

La anul 1552, Doamna Elena a luĭ Petru Rareș-vodă, a înoit-o de iznoavă, cu hramul Invierea Domnuluĭ, zisă „Voscrisenie“. Această bis. domnească era m-re de călugărĭ. Pe urmă m-rea Doamneĭ a fost închinată la sf. munte Atos, la m-rea Rusicu, cu hramul sf. Panteleimon. După închinare, călugăriĭ de la m-rea Rusicu, viind în Moldova, aŭ schimbat hramul cel vechiŭ al bis. Invierea, și aŭ pus hramul sf. Panteleimon, care era la m-rea Rusicu, de atunci încoace la aceasta bis. este hramul sf. Panteleimon (Uric. 8, 239). Ca dovadă că bis. s-a înoit de Doamna Elena Rarișoaia, la 1552, am găsit însemnat pe un pomelnic vechiŭ de la m-rea Popouțĭ. (Uric, 8, 235—240; 6, 351).

5). *Mitropolia din Suceava.*

La Suceava aŭ fost două bisericĭ, foaste pe rînd catedrale mitropolitane. Una biserică m-riĭ Mirăuța, hram sf. George, zisă: mitropolia veche, în urmă: mitropolia mică. Aice se miruiaŭ domniĭ.

Biserica Mirăuța, după tradiție, s-ar fi zidit de Dragoș-vodă, în secolul al-14-lea, în stil gotic.

Altă bis. catedrală mitropolitană este zidită de Bogdan-vodă la 1514, și terminată de Ștefăniță-vodă la 1522, tot cu hramul sf. George, ca și la Mirăuța.

Această biserică a fost mitropolie între aniĭ 1522—1565, și 1589—1638. Aceasta se zicea mitropolia veche, față de cea de la Iașĭ. Aicea la această biserică mitropolitană, a fost ctitor mare Petru Rareș cu Elena Doamna. Aŭ înoit-o și aŭ împodobit-o (Letops. I, 205; Magas. istor. t. I, 175; Șincaĭ 2, 182).

Aicea aŭ întărit Petru Rareș la 7038 (1530) Aug. 22, jumătate sat cu moșia Oprișeniĭ, partea de din jos cu morĭ în Șomuz, care aŭ fost danie de la portariul de Suceava, Onofreĭ

Barnovschi. Iară Doamna Elena cu Ştefan-vodă Rareş la anul 7059 (1551) Oct. 3, jumătate sat cu moşia Dragonireşti (Docum. mitropol; la mine, Narcis)

6). *M-rea din Cetatea Neamţu, sf. Niculaĭ.*

M-rea din cetatea Neamţu fusese făcută de Rareş. Doamna luĭ, Elena Despotovna, a zidit zidul împrejur. Iată Inscripţia slavonă, tradusă pe romîneşte:

†„Această Mănăstire o zidi Petru Voevod la anul „7038 (1530), şi s'a îngrădit, cu zidiul după moartea „luĭ, de Doamna luĭ, Elena, şi cu fiĭ (lor) Ioan Ilieş „Voevod, Ştefan şi Constantin la anul 7058 (1550) luna „Sept. 4".

Doamna Elena şi fiiĭ eĭ aŭ cheltuit foarte mult cu zidiŭ de la Cetate. (Ist. m-riĭ Secu, t. 2, 86).

7]. *M-rea Agapia veche din deal, hramu vechiŭ : Minunea arhanghelului Mihail de la Colaşa, la 6 Septemvrie.*

M-rea Agapia veche din deal este o m-re de călugărĭ foarte veche. Hramul arată că ea s-a înfiinţat pe timpul cavalerilor cu cetatea Neamţu. De multe orĭ înoită, de multe orĭ strămutată din loc, are vechimea şi hramul bisericiĭ ca la Pomete, de sub muntele Corciova (Ist. m-riĭ Neamţu, Mss. t. X, 373; 473; Ist. m-riĭ Agapia veche, Mss. pag. 9—28, cu adaos). După mulţĭ anĭ în urmă, m-rea s-a strămutat din locul vechiŭ, şi aicea a zidit-o Petru-vodă Rareş cu Elena Doamna, între aniĭ 1530—1552. De aceia Petru voevod-Elena Doamna, sînt trecuţĭ la pomelnic ctitorĭ marĭ după Bogdan Voevod, fiul luĭ Ştefan cel Mare şi Maria Doaamna mama luĭ Bogdan. (Pomelnicu ctitoresc; Buciumu Romîn, anu I. 17 şi 18;). După eĭ

vin alţi ctitorĭ încoace. Hramul tot cel vechiŭ. La ctitorĭ se zice: „Vasile Voevod, *Ecaterina Doamna*“. Această Doamnă are să fie o ctitoră mare la m-rea Rîşca, să se ţie minte.— Vasile Voevod şi Ecaterina Doamna, cu tot neamul lor, înfiinţează m-rea Agapia din vale, Agapia-nouă. Agapia veche se uneşte cu Agapia nouă, ctitorii se unesc la pomelnic. Învăţaţiĭ încep Istoria de la Rareş şi Lupu; partea cea veche eĭ n'o ştiŭ. (v. Ist. Agapia).

8). *Episcopia de la Roman, hram sf. Paraschiva.*

Biserica Catedrală, la episcopia de Roman, căreia pe atunceĭ i se zicea mitropolie, a înoit'o Rareş, prin episcopul Macarie Nemţanu, căruia i se zice mitropolit, dar l-a ajuns moartea, şi n'a săvărşit biserica. Apoĭ Doamna Elena Rarişioia au săvărşit-o cu fiul eĭ Ilieş Vodă, turcitu, la 1550—1551. După ce s'a turcit Ilieş, Macarie i-a şters numele din inscripţia bisericiĭ, de unde fusese scris ctitor, pentru că ş'a lepădat tronul şi legea turcindu-se la 1551 Maĭ 1. A lăsat tronul fratelui seŭ Stefan şi mumiĭ sale Elena, iar el s-a dus la Turcĭ. (Cr. Rom. I, 183; Letops. I, 206).

Macarie Nemţanu a esecutat zidirea la Roman. El are să fie ctitor mare la m-rea Rîşca, să se ţie minte.

9]. *M-rea Voroneţu în Bucovina, hram sf. George.*

M-rea Voroneţu a zidit-o Stefan-cel-Mare, a înzestrat-o Rareş, iară Doamna Elena, cu fiul eĭ Ilieş-vodă, a înoit-o între aniĭ 1550—1551. (Carl A. Romstorfer: Voroneţu, istoria şi planu).

10. *M-rea Golia din Iaşi, hram Înălţarea.*

M-rea Golia din Iaşi, a zidit-o întâiŭ marele logofăt Ioan

Golia, cu neamul său, la anul 1540, în marginea Iașului, afară din tîrg. Biserica s-a zidit în domnia lui Petru Rareș și a Doamnei Elena. Ei amîndoi sînt aicea ctitorî scrișî la pomelnicul cel vechiŭ. Doamna Elena a dat multe obiecte de artă și de preț. [Istor. m-rii Golia, Mss. la mine, scriitorul].

Pe urmă aŭ înoit-o din temelie Vasile-vodă cu neamul său.

Aice este ctitoră și Doamna Catrina ctitora m-rii Rîșca.

11). *M-rea Dancu din Iași, hram sf. Voevozi.*

Biserica m-rii Dancu a zidit-o boerul Pan Jurie Dancu, la anul 7049 (1541), Iulie 30, în domnia lui Petru Rareș și a Doamnei Elena. Aicî Rareș cu Doamna Elena sunt ctitorî pentru că aŭ înzestrat-o.

12). *M-rea Iţcanî în Bucovina, hram Adormirea.*

Biserica, ca și m-rea Iţcanî, este veche, zidită de Iancu-Vodă, între anii 1365—1374, cu hramu Adormirea Maicii Domnului. A fost m-re de călugărițe, în coastele tîrgului Suceava.

A înoit-o Bogdan-vodă, fiul lui Stefan-cel-mare. A avut cinci nume: Lascu, Iaţcu, Iţcanî, Lescanî și Icoti.

La această m-re de maice, Elena Doamna Rarișoaia a fost ctitoră mare. Această m-re s-a desființat la anul 1786 Apr. 23.

Pînă aicea am notat ctitoriile mai principale ale Doamnei Elena Rarișoaia, alții vor nota mai mult.

Ctitoria luĭ Rareș și Macarie la m-rea Rîșca.

§ 12. *Urzirea și zidirea m-riĭ Rîșca.*

Am văzut în urmă, ctitoria luĭ Bogdan-vodă cu Rucsanda Doamna, între aniĭ 1512 și încoace pînă la 1540—1542[1]), vodă a dat poroncă și banĭ, și călugăriĭ aŭ zidit m-rea, după cum arată § 8. Ctitoria luĭ Bogdan ține 30 de anĭ.

Acum urmează la rînd să arătăm ctitoria luĭ Petru voevod-Elena Doamna cu episcopul Macarie de la Roman. Vodă dă poroncă și banĭ. Episcopul pune muncă și banĭ. M-rea se zidește între aniĭ 1540—1542 pînă la 1558, și se urmează ctitoria pînă la 1611. Ctitoria luĭ Rareș-Macarie ține 69 de anĭ.

Zidirile luĭ Bogdan-vodă, făcute de călugărĭ, sè stricase cu timpul, și cu deosebire în anul 1538, prin învazia Turcilor de sub comanda Sultanuluĭ Suleiman, cînd venise în Moldova asupra luĭ Rareș, și prin fuga luĭ Rareș peste munțĭ la Ciceŭ, unde era bejenită familia luĭ.

Vodă Rareș, astă dată, execută planul dat de Grigorie Roșca. Vodă dă poroncă și banĭ episcopuluĭ Macarie, și cu consimțîmîntul între eĭ, se pun din noŭ fundamentele alteĭ bisericĭ, tot cu hramul sf. Nicolaĭ, serbarea de la 9 Maĭ, aducerea moaștelor la Barse, iar nu serbarea de la 6 Dechemvrie ce fusese maĭ înainte, pe locul bisericeĭ luĭ Bogdan ce fusese maĭ

1]. Anul 1540 este în inscripția m-riĭ pusă de asupra ușiĭ, la arhondaric. Anul 7050 [1542] Maĭ 1, este scris în pomelnicul ctitoresc, la ziua de 6 Dechem. De aceia eŭ i-am pus pe amîndoĭ aniĭ.

înainte. Rareș și Macarie aŭ zidit biserica maĭ mare decît a luĭ Bogdan, și mult maĭ mică decît bis. m-riĭ Probota, zisă atuncĭ Pobrota. Biserică de zid solidă, mică, frumușică, prea mică în raport cu Probota, deși era de acelașĭ stil. Trupul simplu, fără propele, cu un turn la mijloc, pe sub streșină cu două rînduriĭ de ocniță, jos maĭ marĭ, sus maĭ micĭ, ferestele lungĭ și strîmte, ușa în față pe lung. Așa era pe atuncĭ în genere, sistemul bisericilor mijlociĭ în Moldova. Dacă biserica o făcuse prea mică, în schimb o mobilase prea bine și o înzestrase prea destul. Chiliile luĭ Bogdan le aŭ înoit, le aŭ adaos și aŭ maĭ făcut în plus încă șease chiliĭ, de acelașĭ fel, așa că toate la un loc formaŭ un trup de chiliĭ de zid gros, micĭ, fereștĭ gotice întunecoase. Acest trup de chiliĭ, la acel timp, era bun pentru siguranța contra barbarilor. Astăzĭ se par niște gherghiurĭ, ca celule de arest pentru condamnațĭ. Aceste chiliĭ, deși reparate în urmă, și-aŭ păstrat tipul lor primitiv, și sînt poate unicile în felul lor, în țară, ca vechime și ca formă; pe dinaintе cerdac pe stîlpĭ, pe la spate zidiul gros și înalt a ograziĭ. Acest trup de chiliĭ vechĭ sînt pentru m-rea Rîșca un odor vechiŭ, și pentru călugărism, în genere, un esemplu de aschetizmul vechiŭ. Ograda și împărțala este tot acea de la Bogdan. Chiliile de cuhne, trapeză, cămărĭ, lemnărie, spălătorie, beciurĭ, toate eraŭ în partea despre sud-ost, în fața chiliilor; toate s-aŭ înoit cu cerdac cu stîlpĭ; toate acoperite cu draniță, cu cîte două rînduriĭ de streșine, pereți năltuțĭ, acoperemînt tuguet. Toate acaretele acestea s-aŭ făcut din galantomie și din lux. Monahismul nu prea făcea haz de ele. Traiul lor era maĭ mult de bursucĭ decît de oamenĭ. Așa era atuncea traiul monahilor în toate părțile.

Zidiul ograziĭ făcut de Bogdan, l-aŭ lărgit împrejur pe patru laturĭ cu scop de a slugi de cetate la nevoĭ.

Cutitoria a adaos: vestminte, cărțĭ scrise cu mîna, catape-

teazmă de lemn, și orĭ-ce fel de obiecte trebuitoare la o bi-serică de călugărĭ ascheții. La gospodărie le-aŭ adaos, înoin-du-le: șure, caĭă, boĭ, caĭ, vacĭ, oĭ, prisecĭ, eaz cu pește, mertic de hrană și cărțĭ de scuteală. Aŭ înoit și aŭ întărit hrisoavele proprietăților celor vechĭ.

Aceasta este pe scurt ctitoria luĭ Rareș-Macarie, făcută în păstoria mitropolituluĭ Anastasie Putneanu, la Suceava. A-ceastă ctitorie s-a tot adaos, s-a îngrijit și a stat bine cît a trăit Petru Rareș, pînă la 1546, cît a trăit episcopul Macarie, pînă la 1558, și s-a urmat tot încoace pînă la 1611.

Biserica m-rii Rîșca a sfințit-o episcopul Macarie, pe nu-mele sf. Nicolaĭ, serbarea de la 9 Maĭ, la Maĭ 1. (Pomelnicu).

S-a declarat supusă și mitoc închinat m-rii Probota, și a fost mitoc supus pînă la anul 7185 (1677). La acest aŭ, mitropolitul Dosofteĭ Barilă aŭ închinat Probota la Ierusalim.

Cît aŭ trăit Rareș și Macarie, cu alțĭ urmașĭ din neamul lor, m-rea Rîșca s-a întemeiat în bine, aŭ crescut la nume și la cinste. Probotenii o respectaŭ fără a pretinde havaele de la rîșcanĭ. Pe acel timp, maĭ înainte și maĭ în urmă, încep a eși barbațĭ marĭ din m-rea Rîșca. Bărbațĭ cari la timpul lor fac podoaba m-rii, a domnieĭ, a mitropolieĭ și a bisericiĭ în genere, ba încă și la sf. munte Atos. Așa de esemplu aŭ fost: Teofan Rîșcanu, fost episcop și mitropolit; mitropolitul Agafton, arhiepiscopul Ioan, pe care mitropolitul Dosofteĭ în prologariul săŭ (1682, pag. 152) îl numește: „Cel sfînt și minunat“, și alțiĭ.

Satul — Pe acel timp m-rea se întemeiază. Imprejurul eĭ se formează sat. Satul începe a se urzi din timpul luĭ Bogdan-vodă, crește spornic pe timpul luĭ Rareș și încoace, se face sat bun cu locuitorĭ parte dintre slujbașiĭ m-riĭ, parte dintre sătenii Bogdănenĭ, care se supune de bună voie ade-tiuluĭ cître m-re, și parte dintre străinĭ. Satul s-a numit Rîșca, ca și m-rea. Satul a avut soarta m-riĭ.

Peste sat, ca și peste m-re, aŭ dat mai pe urmă prădăciuni, bejenii, pustiiri, care se vor arăta mai jos. Satul, ca și m-rea, s'aŭ pustiit, s'aŭ făcut Silişte de multe ori, apoi iarăși s'aŭ înoit în urmă. Aŭ fost pustiit și înoit înprejurul m-rii Rîșca, pîn la anul 1797. Atunci igumenul Chiril Rîșcanu, după pilda stariţului Paisie Velicicovschi, de la m-rea Neamţu, care strămutase satul de pe vatra m-rii Neamţu la Grumăzești și Timișești, și satul Fagii, din gura m-rii Secu, pe motiv că satele strică moralul vieţei aschetice, pentru acest motiv și Chiril, prin o judecată la Divanu ţărei, în timp de trii ani, la 1797, aŭ isbutit, cu chiŭ cu vai, a strămuta satul Rîșca, dinprejurul m-rii, mai departe. Strămutarea veche s'au făcut prin judecată cu poronca domnească a lui Costantin Ipsilant-vodă, în a doua Domnie, cu îndatorire ca m-rea să despăgubească pe sătenî de cheltuiala de casă și de strămutare, să le dea în schimb alt pămînt, pe moșia m-rei, de strămutat și de hrană. Sătenii s'aŭ strămutat mai în jos de m-re, departe ca de un chilometru și mai mult. Chiril le aŭ făcut în satul strămutat biserica sf.-lor Voevozi, care prin înoire mai este și acum. De atunci încoace m-rea Rîșca n-are sat împrejur. Norma a fost satul Fagii, strămutat la Vînători, partea de din sus, cu biserica Adormirea. Așa s-a urmat și de rîșcani.

Pe cîtă vreme a fost sat împrejurul m-rii, sătenii n'aŭ avut biserica lor deosebită, ei se slujiaŭ de biserica m-rii ca de a lor, la m-re se boteza, se cununa, se grijeaŭ făcîndu-li-se de preoţii lor toate slujbele trebuitoare unui sătean. Așa era atunci regula satelor de pe lîngă m-rî. De multe ori preoţii ieromonahi făceaŭ sătenilor slujbele bisericești. (Inscripţia lui Chiril, mai jos).

Hramul m-rii Rîșca, la 9 Mai.

Am spus mai sus că m-rea Bogdănești în toată viaţa ei

secolară a serbat la biserica eĭ hramul sf. Nicolaĭ, de la 6 Dechemvrie, serbătoare mare. Rareş a strămutat hramul la 9 Maĭ (Tot sf. Nicolaĭ).

Acest hram s-a serbat, în Rîşca, de toţĭ igumenĭĭ şi călugărĭĭ, de la 1542 Maĭ 1, neîntrerupt, 285 de anĭ, pînă la 1827, iară la acest an, arhimandritul Isaia, igumenul m-rĭĭ Rîşca, l-a revindicat înapoĭ, cum fusese din vechime, serbat la 6 Dechemv. cu autorizaţia mitropolituluĭ Veniamin Costachi.

Erarhia m-rĭĭ Rîşca.

In vechime, erarhia uneĭ m-rĭ, ca şi întăetatea eĭ, atîrna saŭ de gradul de erarhie şi de gradul de boerie al igumenuluĭ, saŭ de influenţa Domnuluĭ orĭ a mitropolituluĭ ctitor. Pe atuncĭ boerĭĭ se călugăreaŭ, ajungeaŭ igumenĭ de m-re, şi dacă se avansa boerul călugărit, atuncĭ se privea ca avansată şi m-rea igumenieĭ luĭ. Igumenul stăpînea m-rea, judeca toate pricinile m-rĭĭ luĭ, afară de crima de omor, lua parte la adunare, iscălea acte publice etc.

Puţine m-rĭ eraŭ în Moldova cu gradul de arhimandriţie, dat m-rĭĭ după privilegiu ctitorĭĭ domneştĭ, chiar unde era gradul de arhimandriţie pentru întăetatea m-rĭĭ; nicĭ acolo gradul igumenuluĭ nu se păzea de rigoare. M-rea Neamţu, Bistriţa, Putna şi Probota eraŭ arhimandriţiĭ, şi totuşĭ igumenĭĭ lor se văd printre arhimandriţiĭ maĭ multĭ ieromonahĭ duhovnicĭ şi schivnicĭ. Alte orĭ se văd şi mitropoliţĭ, episcopĭ, şi ca igumenĭ şi ca proestoşĭ. Se avansa în monahism şi dintre oamenĭĭ de rînd prin merit saŭ prin ascultărĭ, dară aceştia de nu eraŭ prea rarĭ şi prea tărzĭĭ, se priveaŭ de vitrigĭ între boerimĭ. Cu cît o m-re avea maĭ multă avere materială orĭ morală, cu atîta năzuiaŭ la dînsa şi mulţĭ boerĭ orĭ boerinĭ, ce se sileaŭ a ajunge igumenĭ, pentru scopurĭ maĭ mult personale de cît mănăstireştĭ. Cănd m-rea luĭ cădea prin forţa

lucrurilor, igumenul boerit căuta strămutarea la altă m-re mai avută. Așa era uzul general pe la m-rĭ, așa au fost și la m-rea Rîșca. Igumenul Rîșcan, la început, avea grad bisericesc de ieromonah preot și duhovnic; acest grad era pe atunci în uz la toți igumenii de pe la multe m-rĭ. Din această regulă generală se reduce că m-rea Rîșca avea un erarhic de întâetate secundară. Cu mulți ani încoace spre noi, igumenii Rîșcani încep a fi grădați cu grad de protosingel și cu grad de arhimandrit, fie pentru meritul boierieĭ luĭ, fie pentru întâetatea m-rii.

Aceste grade încep a se da la Rîșca de pe timpul când sfînta mitropolie da igumenia m-rii orĭ la favoriți, orĭ vindea igumenia cui da mai mult. Acest obiceĭ s'aŭ urmat de la stăpânire pîn la zilele noastre.

M-rea Rîșca pe la început a avut mulți igumenĭ ieromonahĭ, cari s'aŭ schimbat prea adese între eĭ, din cauza tulburărilor, deși m-rea era domnească și protejată. A avut, ca toate m-rele, zile albe norocite, și zile negre nenorocite.

In epoca de care scriŭ, la m-rea Rîșca, întâlnim bărbați marĭ cari se esceptează de la regula arătată mai sus. Intre acești bărbați este și mitropolitul Teofan Rîșcanu, Agafton, Ioan și alții.

Ctitoria Vorniculuĭ Bucioc, Candachia și Catrina Doamna.

§ 13. *Inoirea zidirilor și a bisericiĭ din m-rea Rîșca*

Precum se întunecase ctitoria luĭ Bogdan-vodă înaintea luĭ Rareș, tot așa s-a întunecat și ctitoria luĭ Rareș-vodă înaintea mareluĭ vornic de țara de jos, Costea Bucioc, cu principeasa

lui Candachia, și cu fata lor Catrina, care a fost nevasta și Doamna cea dintâiu a lui Vasile Lupu-vodă.

In anul 1610 biserica e stricată.

La anul 1611 marele vornic al țărei de jos, cu scaunul la Bîrlad, anume Domnul Costea Bacio, a venit în m-rea Rîșca, și-a găsit biserica stricată. El a dat poroncă, bani și sprijin de s-a zidit altă biserică nouă, pe temelia lui Rareș, și această înoire se constată prin inscripția sîrbească și pe blazoanele care sînt zidite în peretele bisericii, despre amează-zi, în partea despre ușa cea veche, care acum e zidită. Inscripția și două blazoane sînt săpate în piatră, cu multă artă. Inscripția și blazoanele traduse în romînește glăsuesc așa:

† „Cu voia tatălui, cu ajutorul Fiului și cu săvărșirea „sfîntului Duh. S'aŭ început această biserică și cu stă„ruință s'a zidit în numele sfîntului ierarh și făcătorul „de minuni Niculaĭ. Cu zidirea și cu ordinul Domnului „Costea Băcio mare vornic al țărei de jos, și cu Prin„cipesa lui Candichia. Și s-aŭ început a se zidi în zilele „bine Credinciosului Domn Io Costantin Mogilă-Voevod „la anul 7119 [1611] Iunie 7 zile Și cu voea lui Dum„nezeŭ s-a săvărșit în zilele bine-credinciosului Domni„tor, Io Radul Mihnea-voevod, la anul 7126 (1618) „luna Septemvrie 30. Pentru aceasta rog să ertați toate".

Blazonul vornicului Costea Bucioc reprezintă un balaur aripat, capul și coada rădicate în sus, de-asupra un vazon cu o floare și mai de-asupra o stea, pe margine patru litere slavone: K. B. V. D. care se citesc așa: Kostea Băcio Vel-vornic Dolnia-zemli, adică: Costea Băciu [Bucioc] mare vornic țării de jos.

Acum naște întrebarea: Ce fel de biserică a zidit vornicul Bucioc? cum a înzestrat-o? ce zidiri a înoit pe lîngă biserică? cine este acest vornic și nevasta lui?

Biserica zidită de vornicul Bucioc a fost biserică mică, strîmtă, întunecoasă, scurtă, cu un pridvoraş mic în urmă, pînă unde este acum uşa cea zidită cu stîlpiĭ de garnitură unde este şi înscripţia cu blazoanele. Aicea a fost uşa principală, în coastă spre sud-vest. Deasupra un turnuleţ de zid, înălţimea scurtă, fereştĭ strimte ca de 50 centimetri, lungĭ, ocniţĭ micĭ, altariu strimt, fără proscomedie separată, pridvor închis, uşa prin coastă, atît cît se vede acum biserica zugrăvită pe dinafară. Toate celelalte părţĭ, precum înălţime, două turnurĭ, proscomedia, pridvorul cel mare şi mic, propele de zid spre nord, toate sînt adăogirĭ ulterioare, aşa precum se arată la pomelnic la 9 Maĭ, ca adăogirĭ făcute de igumenul Isaia la 1823 şi 1827.

Biserica m-riĭ Rîşca a fost foarte bine înzestrată cu obiecte de artă şi de preţ, de neamul boerului Bucioc. Femeile pe atuncea eraŭ foarte evlavioase, gospodine şi meştere în tot felul de cusuturĭ bisericeştĭ. Precum la m-rea Secul, Principesa Mitrofana, ctitora, cu femeea luĭ Jora, a luĭ Voruntarie şi a luĭ Mogîldea, stete la Secu, şi cusu aere, mahrame, poale, perdele şi vezduhurĭ, pentru biserica lor, tot aşa la m-rea Rîşca stete principesa Candachia cu fata eĭ Catrina, ctitora, cu alte neveste din neamul lor, şi aŭ cusut felurite obiecte pentru slujba şi podoaba bisericiĭ. Catrina, cît a fost fată mare în casa tatăne-săŭ, şi după ce s-a măritat cu boerul de atuncĭ visternicul Vasile Boŭ, zis pe urmă Vasile Lupu-vodă, şi s-a făcut Doamna luĭ Lupu, a făcut şi a dăruit foarte multe şi bune podoabe pe la bisericile făcute de neamul lor.

Din nenorocire toate podoabele zestreĭ lor, s-a perdut la deosebite rezmeriţe, şi acum nu se maĭ află nimic din ele.

Tot atuncea marele vornic a dat cheltuială de s-aŭ înoit şi s-aŭ reparat şi toate zidirele anterioare ce fusese stricate, după felul stricăciuneĭ, precum: clopotniţa, zidiul împrejur, chiliile şi îngrăditurile; ast-fel că de atuncĭ încoace se poate zice că m-rea Rîşca este m-re boierească a vornicului Costea Bucioc.

Boerul Costea Băcio zis de popor vornicu Bucioc.

Boerul Bucioc a fost vornic mare la țară de jos, cu casă stătoare la Bîrlad, și a avut casă și la Suceava și la Iași. El a zidit m-rea Rîșca în domnia lui Radu Mihnea-vodă, și-au săvărșit-o la 1618. In anul următor, 1619, intră în Iași cu domnie nouă, la 6 April, Gaspar-vodă, care domnește un an, și la 1620 l-au omorît boerii lui: Hatmanu Șeptilici și Goia Postelnicu, în fuga lui spre Polonia de frica lui Schinder-Pașa. Intre boerii lui Gaspar-vodă era și vornicul nostru Bucioc. Gaspar-vodă s-a pus Domn de Inalta Poarta, pe urmă după ce a luat Domnia s-a făcut rebel Porții, resvrătindu-se contra ei. Schinder-Pașa a venit cu Turcii în Moldova să-l pedepsască pentru resvrătire. Bucioc tot-dea-una sfătuia pe Domn de bine, deși vodă căuta să-l omoare cu otravă, precum l-a și otrăvit în băutură la masă, dară Bucioc a simțit și a băut degrabă antidote, a vărsat și s-a răcorit, iar vodă da vină pe slugi că ar fi făcut bucatele cotlite.

Gaspar, de frica Turcilor, cere boerilor să fie pe lîngă el. Odată aflîndu-se aproape de Hotin urmărit de Turci, Gaspar a cercat să fugă noaptea la Poloni, boerii lui l-au simțit și l-au ucis Șeptilici și Goia.

In acel timp și vornicul Bucioc aflîndu-se singur, de frica Turcilor, s-a îndosit la un fin al său zis Toader Brănișteriu, în Braniștea de lîngă Hotin. Bucioc s-a rugat de finu-său să-l tăinuiască. Finul său în loc să-l tăinuiască, el însu-și l-a legat noaptea și l-a dat lui Schinder-Pașa de l-a înțepit. Cronicariul zice: „Bată-l Dumnezeu pe acest cîne blestemat!..“

Doamna Catrina, fata lui Bucioc și Doamna întăia a lui Vasile Lupu-vodă, a murit la 1637. Tot în acel an a murit la Țarigrad și Ioan-vodă, fiul Doamnei Catrina și a lui Lupu vodă.

Gaspar-vodă umbla să omoare și pe visternicul Vasile Lupu ginerile luĭ Bucioc, și finul de cununie a luĭ Gaspar, și găsindu-ĭ vină de lipsa banilor din vistierie, l-a pus în temniță. Pe urmă a scăpat și-a ajuns și Domn.

Ctitoria luĭ Costea Bucioc la Rîșca a trăit aproape intactă, în biserică, 148 de anĭ, afară de reparațiile de întreținere. Așa s-a urmat pînă la igumenul Calistru Ene, la 1766. El pentru întâia oară, începe a atăca biserica făcîndu-ĭ un pridvoraș înainte spre apus. Apoĭ Chiril la 1798, și în urmă Isaia la 1823 și 1827, o schimbă cum se vede acum. In acest răstimp m-rea de multe orĭ a fost jefuită ca de modă, și de multe orĭ reparată ca de obiceiŭ. Pe atuncĭ prădăciunele eraŭ comune în Moldova, călugariĭ erau, în general, și străinĭ și negligenți. Intre anĭ 1542—1677, un răstimp de 135 de anĭ, Rîșca a fost supusă Proboteĭ, mai mult ca o formă goală. Pe acel timp igumenĭ se schimbaŭ prea des, primenindu-se între eĭ. Veniturile eraŭ prea nestatornice, cheltuelile în aparență eraŭ micĭ, în realitate eraŭ prea grele, din cauza nesiguranțiĭ. Pe atuncĭ oamenĭ trăiaŭ mai mult din prisosul pînceĭ ascunse prin gropĭ. Rîșca avea avere mare, și totuș ĭ era saracă, din cauza unor lipitorĭ cari o sugeaŭ pe nesimțite.

Zestrea materială.

§ 14. *Moșiile m-riĭ Rîșca.*

M-rea Rîșca, în viața eĭ seculară, a avut multe moșiĭ de tot feliul, moșiĭ marĭ întregĭ, moșiĭ micĭ răzășeștĭ. Unele s-aŭ înstrăinat cu timpul, altele aŭ ajuns pînă la noĭ și le-aŭ secularizat Statul la 1844 și la 1859. Acum m-rea se întreține de Stat cu cheltuelile prevăzute în budgete anuale.

Dintre moșiile cunoscute de noĭ de prin acte, amintim pe

scurt pe cele ştiute. Viitorul va complècta neajunsul meŭ.

Iată moşiile ştiute:

1). Moşia Rîşca, vatra şi încunjurătoarea m-riĭ Rîşca, în comuna Bogdăneştĭ. Moşie veche dată de primiĭ ctitorĭ m-riĭ Bogdăneştĭ, din trupul moşiilor de la Cetatea-Neamţu. Bogdan vodă o întăreşte pe numele m-riĭ Bogdăneştĭ-Rîşca.— Petru Rareş o întăreşte pe numele m-riĭ Rîşca.— Astăzĭ se zice moşia Rîşca, secularizată la Stat, afară de vre o 60 de fălcĭ lasate împrejur pe sama m-riĭ.

2). Moşia Bogdăneştĭ cu vatra satuluĭ Bogdăneştĭ. Moşie veche, dată din vechime numaĭ atreia parte m-riĭ Bogdăneştĭ, în urmă confirmată de Bogdan-vodă pe numele m-riĭ Bogdăneştĭ-Rîşca. Rareş şi alţiĭ o confirmă pe numele m-riĭ Rîşca. Acum e secularizată de Stat.

Această moşie a fost proprietate a luĭ Bogdan-cel-vechiŭ, el a dat atreia parte m-riĭ Bogdăneştĭ. Restul era a răzăşilor şi a Domnieĭ. Bogdan-vodă fiul luĭ Stefan-cel-mare o dă toată m-riĭ Bogdăneştĭ-Rîşca. Ceilalţĭ domnĭ o confirma cu Rareş întăiŭ.

Alta dată a fost înstrăinată partea m-riĭ D-luĭ Nicolaĭ Cantacuzino, pe timpul Domnitoruluĭ Nicolaĭ Mavrocordat, care domnia în Moldova pe la 1709—1710. Pe urmă încoace s-a revandicat.

3). Moşia Petrileştĭ, în hotar cu Bogdăneştĭ şi cu Bogoslovu.

4). Moşia Calna, moşie veche dată danie de Bogdan-vodă cel întăĭ m-riĭ Bogdăneştĭ. Intărită de Bogdan-vodă cel orb şi de Rareş-vodă m-riĭ Bogdăneştĭ şi Rîşca, aŭ fost întărite şi de alţĭ Domnĭ. A fost a m-riĭ pînă la igumenul Iacov, el vinde această maşie luĭ Stroescu, cam pe la 1700, şi de atuncĭ să înstrăinează.

5). Plopu. Moşie veche Bogdănească, dată danie m-riĭ Bogdăneştĭ, în urmă trecută pe numele Rîşca. Iar în urmă înstrăinată prin mîncăturile apelor de Moldova veche cu Rîşca.

Pentru această moşie este mare gîlceavă la Divanul ţăreĭ pentru hotarele eĭ. Rîşca perde moşia, (Ist m-riĭ Neamţu, t. X. 383 la Nr. 13, şi 375). Astăzĭ este o pădurice cu numele : Plopiĭ Bogdăneştilor; nu se ştie de este saŭ nu aice Plopu vechĭ.

6). Cotu-Rîşcăĭ. Moşie veche Bogdănească, dată danie m-riĭ Bogdăneştĭ, în urmă dată m-riĭ Bogdăneştĭ. Iară maĭ pe urmă înstrăinată ca şi Plopu.

7). Bogoslovu. Moşie veche din trupurĭ rezeşeştĭ, cumpărate în părţĭ de rezeşĭ de la Mitropolitul Teoctist Nemţanu. El îĭ alege părţile şi o întrupează. El o dă danie m-riĭ Bogdăneştĭ-Rîşca cam pe la anul 1519. Teoctist închină m-rea Bogdăneştĭ m-riĭ Neamţu la 1518. El spre desdăunarea Bogdăneştilor, face la Bogdăneştĭ noĭ zisă şi Rîşca un paraclis cu hramu Bogoslovu, după norma celuĭ de la Neamţ. A înzestrat paraclisul săŭ Bogoslovu cu această moşie, care de atuncĭ se zice moşia Bogoslovu ca şi cum ar zice: Moşia luĭ Ioan Bogoslovu. In urmă această moşie a fost înstrăinată de mîncăturile apelor, ca şi Plopu. Acum se aminteşte Bogoslovu la un pămînt şi la niştе ruine cu acest nume.

8). Boroaia. Moşie veche de multe orĭ priminită între stăpînĭ şi locuitorĭ; sat de multe orĭ înoit. Cel maĭ vechĭ proprietar şi rezeşĭ a fost neamul Boŭ. Neam înrudit cu Muşat-vodă. Macarie Boŭ face m-rea Boiştea. De la femeea luĭ Boŭ: Bouaea se trage numele satuluĭ şi a moşieĭ Bouaea—Boroaia.

Boroaea în vechime a avut gîlceavă. Moşia s-a împărţit între Rîşcanĭ şi Nemţenĭ. Moşia partea Rîşcăĭ se zice: Boroaia Rîşcăĭ cu mitoc rîşcan, spre deosibire de Boroaea Neamţuluĭ cu mitoc nemţan.

Această moşie cu acest nume există pe la 1300 şi încoace în neamul Boŭ. In urmă dată m-riĭ Rîşca.

9). Boteştiĭ. Moşia dăruită m-riĭ Rîşca de Alexandru Lăpuşneanu, arătată în pomelnicul m-riĭ cel de la proscomedie.

10). Bărleşti la ţinutu Suceava, dăruită de Bogdan-vodă

fiul luĭ Lăpuşneanu la 1569. (Hrisovul publicat în Cron. Rom. I, 195).

11). Sabasa, jumătate.

12). Fărcăşeĭ.

13). Moişa. Această moşie este vecină cu m-rea Rîşca partea de din sus; moşie veche.

14). Pîrăul-Pîntel.

15). Stejarul.

16). Zamostea, de la ţinutul Dorohoiŭ.

17]. Hărmăneştiĭ, de la judeţul Suceava.

18). Vămăşeiĭ, la ţinutul Covurluĭ.

19). Hălăucă, munte mare.

20). Lacul Cahul, de la Covurluĭ, jumătate dat m-riĭ Rîşca la 1606 Iulie 28, de Simeon Movilă.

21). Sirbiĭ, moşie la ţinutul Neamţu. Arhimandritu Venedict, igumenu m-riĭ Rîşca, se judecă la Divan cu Toader Ciurea pe la 1786 Iulie 21.

22). Spieştiĭ, moşie la ţinutu Neamţu, lîngă Davidenĭ a m-riĭ Rîşca.

23). Răuceştiĭ, o parte a m-riĭ Rîşca, s-a înstrăinat de familia Canteştilor.— Canta a luat moşia cu condiţie să facă pridvorul la biserică. Canta a făcut un pridvor de mîntuială, moşia a rămas perdută. Alţiĭ rîşcanĭ zic: că Rotopăneştiĭ aŭ fost a m-riĭ Rîşca; mitropolitul Veniamin i-a dat luĭ Canta, ruda luĭ, ca în schimb să facă pridvorul de la bis. m-riĭ Rîşca, moşia a rămas înstrăinată. Isaia a făcut pridvorul, iar nu Canta. (Pomelnicu la 9 Maĭ, 1827).

24). Drăgăneştiĭ.

25). Cotu-Brusturiĭ.

26). Tărzia.

Aceste treĭ moşiĭ, ca şi altele de pe aicea, aŭ avut în ele părţi de moşiĭ răzăşeştĭ, din timpurĭ străvechĭ pînă încoace. Pe atuncĭ era la bis. din Pometi episcop săsesc. Pe acest

episcop l-a ucis, la vad la Tărzia, niște tălharĭ. Vodă a țepuit moșiile răzășilor cari n-aŭ păzit să nu se facă omor pe moșiile lor. Ștefan-vodă le confiscă moșiile la 1518. Aron-vodă le împarte la 1592.— De la 1518 pînă la 1592 sînt 74 de anĭ. In acest înterval de timp, în 74 de anĭ, moșiile acestea aŭ fost date de Domnie pe la boerĭ favoriți cari slugeaŭ curtea, pe la unele m-rĭ, saŭ orĭ pe unde voia vodă. La 1592 Genare 10, Aron-vodă le dărueşte pe tustrele m-riĭ Neamțu.— Erimia-vodă le dărueşte m-riĭ Rîșca; ĭară Stefan-vodă Tomșa, la anul 1612 Marte 14, cu judecată la Divan, le ia de la m-rea Rîșca, și le dă eară înapoĭ la m-rea Neamțu, unde este scris la pomelnicul cel mare așa: „Stefan-voevod—Axinia Doamna". De atuncĭ încoace aceste treĭ moșiĭ aŭ rămas perdute de rîșcanĭ și cîștigate de nemțenĭ.

27). Ungureniĭ.

28]. Drăgsineștiĭ.

Aceste două moșiĭ aŭ fost a m-riĭ Rîșca la ținutul Neamțu. Călugărĭ aŭ greșit că aŭ vîndut moșiile m-riĭ, pentru că ctitoriile m-riĭ, orĭ-care ar fi, nu se pot înstrăina.

29). Chipireștiĭ, pe Jijia, o parte.

30]. Bărăștiĭ, moșie cu sat, altă parte fără sat.

31). Bolințiĭ, la județul Neamțu.

32). Lihneștiĭ, la județul Botoșanĭ.

33). Poleniĭ, la județul Iașĭ.

34). Braniștea m-riĭ Rîșca, pe apa Moișa, despre muntele Rusu, la Trestioara.— La anul 1794, Chiril igumenul m-riĭ Rîșca se judecă cu Sofronie starițul m-riĭ Neamțu, pentru călcarea hotarelor la moșia Braniștea-Rîșcăĭ. Această judecată a ținut mult, s-a repetat de multe orĭ, s-aŭ formulat acte, a degenerat în sfadă. Mitropolitul Iacov Stamati oprește judecata. Arhimandritul Chiril igumenul de la Rîșca, se plînge pentru Braniștea luĭ.

35). M-rea Rîșca a avut viĭ la Cotnarĭ, sub-Dealu-Porculuĭ,

altele la Țâra de jos, la Panciŭ, la Cruce, și altele pe aiurea. A avut dughene, hanurĭ, crîșme, locurĭ virane, morĭ, vadurĭ de morĭ, hiriseĭ, drăzde, pive, tîrle, priseci; gospodărie mare, chiar împrejurul m-riĭ avea treĭ eazurĭ bune cu pește pentru sobor.

Rîșca a avut multe judecățĭ la Divanul țărĭĭ pentru deosebite moșiĭ în deosebite rîndurĭ.

Hrisoavele m-riĭ Rîșca de multe orĭ aŭ fost furate, de multe orĭ aŭ fost înoite, de multe orĭ aŭ fost ironate, greșite, falsificate, pecețile tăete de la originalurĭ, precum arată mitropolitul Veniamin Costachi prin scrisoarea sa de la istoria m-riĭ Neamțu t. X. 69, 115, și la moșia Oglinzĭ Nr. 31.

Toate averile arătate pînă aicea, și altele care nu le știŭ eŭ, s-aŭ secularizat de stat la 1844, atuncĭ cînd s-aŭ secularizat și averile mitropolieĭ Moldoveĭ, a episcopiilor de Roman și de Hușĭ, pe motiv că m-rea Rîșca este supusă mitropolieĭ ca și m-rea Slatina, Zagavia, Bogdana, Bisericaniĭ, Pîngărațiĭ, Zbereniĭ, Coșula și altele.

Pe atuncĭ se afla în mitropolie o pleiadă de lipitorĭ, cari ascunșĭ sub mantia mitropolituluĭ, sugeaŭ averea mitropolieĭ și a m-rilor supuse eĭ.— Mitropolia era înglodată în datoriĭ, mitropolitul Veniamin era darnic pînă la camașă, boeriĭ știind slăbăciunea luĭ, îl cerșetoriaŭ neîncetat, și el le da tot ce avea pe lîngă sine.— Această secularizare a motivat pe Mihaĭ Sturza-vodă să înființeze departamentul bisericesc, care să administreze aparte averile clerului. Pînă să înființeze departamentul, vodă a înființat întâĭ un comitet bisericesc, compus din treĭ arhimandriți, numițĭ: „Comitetul mănăstirilor pămînteștĭ“.

Acest comitet lucra în desacord cu bătrînul mitropolit Veniamin Costachi, care tocmaĭ la bătrînețe nu putea suferi în averea mitropolieĭ sale o administrație nouă, cu membri vitrigĭ chiar din oameniĭ caseĭ sale, precum era Teodorit și

ceĭ-laltĭ. De aceia mitropolitul în prevederea sa, a socotit maĭ avantajos să se retragă din păstorie, decît să se gălceveze cu comitetul anume format spre a-l muşca. Ast-fel demisionează şi se retrage la m-rea Slatina, în anul 1842 Ianuarie 28, unde a maĭ trăit lucrînd pentru literatura bisericească pînă la 1846 Decbem. 18, cînd s-a mutat cu sfinţenie la Domnul şi s-a îngropat la m-rea Slatina, afară, lîngă altariul bisericiĭ marĭ, ca schivnic.

Comitetul administrativ de averĭ bisericeştĭ, între care întra şi m-rea Rîşca, a lucrat pînă la 1844, cînd s-a înstalat în scaunul vacant — după Veniamin — mitropolitul Meleti. Comitetul a lucrat mult, dar nu tocmaĭ pe calea gospodărească a m-relor, precum lucrase însuşĭ mănăstirele de pînă atuncĭ.

Vitele m-rii Rîşca.

M-rea Rîşca era bogată în turme de oĭ pe Hălăuca, în cirezĭ de vacĭ, în tamazlîcurĭ de boĭ, în herghelĭĭ de caĭ, în turme de porcĭ şi în tot feliul de vite marĭ şi micĭ, ca la o gospodărie veche şi de pilduit. Comitetul străin de gospodărie, maĭ mult a risipit decît a folosit m-rea Rîşca, saŭ clerul episcopatelor.

Departamentul bisericesc de la 1844 încoace lucra separat de mitropolitul Meleti, şi maĭ pe urmă şi de mitropolitul Sofronie Miclescu.

In 1859 Iunie 1, Alecsandru Ioan I. Cuza-vodă a dat Inaltul săŭ Decret Domnesc cu Nr. 171, prin care guvernul a maĭ secularizat de la m-rea Rîşca şi ceia ce maĭ rămăsese de la secularizarea din 1844, şi ceia ce maĭ sporise călugăriĭ gospodarĭ pînă la 1859.

De atuncĭ încoace m-rea se întreţine de stat cu cheltuelile anuale după budgetul fie-căruĭ an. Budgetul la început a fost

mai mare, şi pe fie-care an s-a tot micşorat după vreme, după personal, după economii, încît acum avem o cifră de 5—6000 de lei, plus pămîntul dimprejurul m-rii, ca la 60 de fălci pentru întreţinerea vitelor caselor, a musafirilor şi a slugilor.

Vitele m-rii Rîşca vîndute la secularizarea din 1859 *şi* 1860.

Comisia de secularizare a împărţit vitele în trei grupuri:
1). Vitele rămase pentru slujba m-rii, cu stupii.
2). Vitele ce se vînd de la tîrle şi de la m-re.
3). Vitele aduse la mezat la tîrgu Neamţu, de s-aŭ vîndut în fiinţa comisarilor. La ziua mezatului s-a strigat lista următoare:

1	Boŭ mare de jug.
2	buhai
15	vaci mari
14	boi juncani
11	vaci gonitoare
11	boi gonitori
12	vaci gonitoare
7	viţei

Total 73 de vite mari cu mici vîndute la licitaţie.
Oile şi porcii s-aŭ vîndut de la tîrle şi de la m-re.

Zestrea morală.

§ 15. *Capacitate, muncă, produs, instituţii, moravuri, venituri, cheltueli, igumeni, călugări, oameni şi ţigani-robi, cu tot ce se numeşte avere morală în senzu cuvîntului.*

Ca să putem scrie toate titlurile de sus, este să le luăm

pe rînd. Voĭ începe întâiŭ cu igumenii, fiind-că după capacitatea lor s-aŭ cărmuit m-rea cu toate instituțiile eĭ. Dar iarăși, a scrie pe toți igumenii pe fie-care cu numele, porecla și gradul monachal, vrîsta, înstrucția, neamul din care se trage, călugăria luĭ, cum a ajuns igumen, cîți anĭ a igumenit, ce fapte principale a săvârșit prin el în m-rea sa, cum i-a fost viața duhovnicească? cînd a murit și unde s-a îngropat, cu tot ce va fi maĭ principal în viața călugărieĭ sale?! Așa ar trebui scrise, pe rînd fie-care la anul luĭ, în șir, unul după altul, ca mărgelele pe ață. Dară eŭ nu-ĭ pot scrie așa pentru că nu-ĭ știŭ și n-am material de a-ĭ ști.

Printre igumenii despre care avem știință, voĭ însemna pe scurt întîmplările maĭ principale:

1540—1548. Silvan ieromonah și stareț, a igumenit aproximativ cam între aniĭ arătați aci. El pare să fi fost cel întâiŭ stareț la strămutarea m-riĭ. El a murit pe la 1579 (7087) și l-a îngropat stariții Ghervasie și Gherman cu mare onoare. Inscripția luĭ se găsește într'o boltitură afară, lîngă altar. El este arătat și la pomelnicul ctitorilor la proscomedie.

1548—1559. Gherman ieromonah și stareț, a igumenit cam între aniĭ arătați aicĭ. El cu Ghervasie aŭ îngropat pe Silvan la 1579. Eĭ aŭ staritit pe rînd, schimbîndu-se între eĭ, și-aŭ murit după 1579. Este arătat la proscomedie, în tradiție, și pe înscripția petriĭ luĭ Siluan.

1559—1562. Veniamin ieromonah și stareț, a igumenit cam între aniĭ arătați aice. Este arătat la pomelnicul ctitorilor la proscomedie, în tradiție, și se primînește cu cei-laltĭ. Un Veniamin stareț moare pe la 1620; nu știŭ care, acesta? saŭ altul? nu știŭ.

1562—1567. Venedict ieromonah și stareț, igumen cam între acești anĭ. An aproximativ, după pomelnic și tradiție.

1567—1569. Ghervasie ieromonah și stareț, cam între acești anĭ.

Aceştĭ cinci stareţĭ: Siluan, Gherman, Veniamin, Venedict şi Ghervasie, pare a fi fost dintre călugărĭĭ m-rĭĭ Bogdăneştĭ-Rîşca. Eĭ trebue să fie rădicaţĭ dintre fruntaşiĭ răzăşĭ din Baia, saŭ din împrejurimĭ. Eĭ aŭ staritit între dînşiĭ pe rînd, schimbîndu-se între eĭ. Aceştia sînt primiĭ stareţĭ aĭ m-rĭĭ Rîşca. I-am însemnat aproximativ orientîndu-mă după copia pomelniculuĭ de la proscomedie, care pomelnic s-a înoit la 1859 de pitariul George Popovicĭ. Acest boer scriitor a copiat pomelnicul, şi pe cel vechiŭ l-a desfiinţat.

Să se ştie că acest boer scriitor George sin Costantin Popovicĭ, de la Bărăştĭ, a copiat la 1833 Iunie 16, cu cheltuiala arhimandritului Isaia, tot pomelnicul ctitoresc de la 1792 Iulie 21, a luĭ Dinga. Această copie se află la igumenu şi s-a scris pe arhimandritu Isaia în detail, cu toate ctitoriile luĭ, ceia ce vădeşte pîrtinire.

1540—1542. Macarie Nemţanu, episcopul de Roman, cu Petru Rareş, aŭ urzit şi-aŭ zidit m-rea Rîşca, şi-aŭ săvîrşit-o la 1542 (7050), şi-aŭ sfinţit-o Macarie la Maĭ 1. Aceasta se arată la Letops. I. 205, 210; şi pomelnicul la 6 Dechemvre. Macarie trăeşte încoace.

1550—1584. Agafton Rîşcanu fost episcop de Roman. Agafton este cu metania călugărieĭ din m-rea Rîşca, după cum se arată în pomelnicul m-rĭĭ Secu. Agafton, înainte de a fi episcop, a trăit în m-rea Rîşca, de unde i-a rămas numele de Rîşcanu. A trăit în Rîşca cam între anĭĭ 1550-1584.

1569 (7077) Ianuarie 28. Cu această dată se arată pe ieromonahul Calistrat igumenul m-rĭĭ Rîşca. Bogdan-vodă Lăpuşneanu dărueşte m-rĭĭ Rîşca moşia Bîrleşti de la ţinutul Suceava; în hrisov arată pe Calistrat. Originea acesteĭ moşiĭ se trage de la Macarie ctitorul m-rĭĭ Rîşca, aşa: Macarie a cumpărat moşia Bărleştĭ de la Petru Rareş, şi-aŭ dăruit-o danie la episcopia de Roman. Episcopu Anastasie de la Roman o dă schimb luĭ Bogdan pentru moşiile Scheuleţĭ şi Bogdăneştĭ

amîndouă la ţinutul Roman. (Cr. Rom. I. 195—197).—

1579 (7087). Ghervasie ieromonah şi staret la sf. m-re Rîşca, arătat pe o piatră de mormînt lîngă biserică la ocniţa de la altar.

1579 Oct. 6. Ghedeon ieromonah, igumen m-rii Rîşca, capătă la acest an întăritura domnească de la Petru Şchiopu vodă pe moşia Bărleştî (Cr. Rom I. 214).

1550—1592. Ioan de la Rîşca. Acest Ioan de la Rîşca a fost episcop la Huşî, episcop la Rădăuţî şi mitropolit Sucevei. A fost un bărbat mare în biserica neamuluî romînesc. Ioan înainte de a se face episcop a trăit în m-rea Rîşca, de unde i s-a dat porecla de rîşcanu; a trăit în m-rea Rîşca cam între anii 1550—1592, cînd trece la Huşî. Ioan s-a rădicat dintre fruntaşii boerilor răzăşî, şi a întrecut pe mulţî fruntaşi din viaţa cea sfîntă duhovnicească. El în m-rea Rîşca a învăţat carte, a făcut ascultărî, s-a avansat în hirotoniî de: ierodiacon, ieromonah şi duhovnic.

La anul 1592 Ioan de la Rîşca s-a ales şi s-a făcut episcop noŭ la Huşî cu numele de Ioan I.

Ioan este trecut ca mitropolit în pomelnicul cel mare de la m-rea Bistriţa, după Iosif Intăiŭ. Trecut aşa: „Pomeneşte Doamne pre arhiepiscopul Ioan".

Ioan de la Rîşca a fost şi arhiepiscop-mitropolit ţării, este scris între mitropoliţii cu şirul anuluî greşit. (Docum. mitrop. Iaşi LVIII.) El a păstorit puţin ca mitropolit, sau din cauza vrîsteî şi a sfinţenieî, saŭ din cauza intrigilor papiste orî altfel.

Numele acestuî mare erarh este scris aşa: „Ioan de la mă-„năstirea Rîşca, (pre carele mitropolitul Dosofteî îl numeşte): „*Arhiepiscopul acel sfînt şi minunat*". Aşa este scris:

1). In prologarul mitropolituluî Dosofteî în anul 1682, fila 152;

2). In vieţele sfinţilor celor marî, tipărite la m-rea Neamţu la 1811, fila 333, la sfîrşitul luneî Dechemvre, între sfinţi.

3). In mineiŭ, la slujbele sfinţilor pe Dechem. sub zăceală.
4). In proloage, t. 2, luna Dechemvre 31, fila 90.
5). In oratoriul de Melhisedec, la sinacsar, la 48.
6). In ceasloavele tipărite la m-rea Neamţu la anul 1850, şi la anul 1874, şi prin altele. Orĭ unde este tipărit numele luĭ, este tipărit orĭ anonim, orĭ greşită ordinea, orĭ greşit anul, orĭ confundat cu Ioan II de la m-rea Secu.

Din cele ce am zis pînă aice despre bărbaţiĭ notabilĭ eşiţĭ din m-rea Rîşca, se vede lămurit că această m-re a avut un trecut însemnat în viaţa monastică.

Pînă va veni earăşĭ rîndul să continuăm cu personalul şi faptele luĭ, să facem o pausă şi să arătăm, ca în parenteză, prădăciunele m-riĭ Rîşca, aşa precum urmează aicĭ în jos.

1574. M-rea Rîşca a fost prădată şi pustiită de Turcĭ şi de Tatarĭ, şi a stătut pustie 40 de anĭ.

La m-rea Rîşca ca şi la m-rea Slatina se moşteneşte o tradiţie între toţĭ călugăriĭ că m-rele lor aŭ stătut pustie 40 de anĭ. Nu se arată anume anul cînd s-aŭ pustiit şi de cine anume. Eŭ după analogia altor m-rĭ, socot că prădăciunea şi pustiirea m-riĭ Rîşca, ca şi a m-riĭ Slatina şi ca şi pustiirea m-riĭ Neamţu, s-a urmat de Turcĭ şi de Tatarĭ după moartea luĭ Ioan-vodă Armanul, pe care îl zic Ioan-vodă cel cumplit, la anul 1574. Pentru că atuncĭ după ce Turciĭ şi Tatariĭ uniţĭ cu eĭ, aŭ zdrobit pe Ioan-vodă la 11 Iulie 1574, s-aŭ năpustit Turciĭ cu Tatariĭ cu mare furie asupra ţăriĭ, şi din răzbunare asupra luĭ Ioan-vodă, că-ĭ bătuse în multe rîndurĭ, s-aŭ năpustit peste ţară de aŭ pradat-o peste tot, atuncĭ aŭ pustiit multe m-rĭ.

La m-rea Neamţu în bibliotecă, este o carte scrisă cu mîna,

bulgăreşte, iară la sfîrşitul cărţii este scris cu mîna istoria următoare:

„La anul 1574 August 12 [Iulie] viind Turcii şi Tatarii „în Moldova, aŭ prins pe Ioan-vodă, şi l-aŭ junghiet cu „hamgerile în pîntece şi în gură, şi tăindu-i capul l-a pus „într-o suliţă, şi apoi luîndu-l Alecsandru-vodă Domnul „Valahiei, l-aŭ dus şi l-aŭ bătut cu cue în poarta dom- „nească din Bucureşti, iară trupul l-aŭ legat de cozile a „două cămile şi l-aŭ rupt bucăţi, şi l-aŭ împărţit ianicerii „între dînşii spre aducere aminte, şi ungeaŭ Turcii săbiile „cu sîngele luĭ. Iară după peirea luĭ, aŭ prădat Tatarii „ţara, şi-aŭ robit împreună cu Turcii, şi-aŭ ucis orĭ şi pe „cine aŭ găsit, pustiind maĭ tot pămîntul Moldoveĭ. Decĭ „aice poate judeca orĭ şi cine ca ce fel de răŭ va fi pă- „timit şi această sf. m-re împreună cu toată ţara".

Acum dacă socotim şi despre m-rea Rîşca prădăciunea din 1574 pînă la 1618, cînd o rezideşte vornicul Bucioc, eşă după tradiţia rîşcanilor 44 de anĭ, ceia ce se apropie cu tradiţia de 40 de anĭ. Altă dată, la alte prădăciunĭ nu se ajunge la terminul acesta.

Iată cum tradiţionează rîşcanii înşuşĭ pustiirea m-rii lor. Zic bătrînii: „Odată aŭ năvălit Tatarii să prăde m-rea, şi cum i-aŭ simţit călugării că pradă satele împrejur, aŭ sărit cu toţii şi-aŭ coborît clopotele din clopotniţă, clopotele cele vechĭ de la Bogdan-vodă. de la Rareş-vodă şi le-aŭ aruncat pe toate într'un eaz adînc, ca să nu le ia Tatarii să facă din ele gloanţe de puşcă. Călugării aŭ fugit care încotro, Tatarii aŭ venit şi-aŭ prădat toată m-rea pînă aŭ pustiit-o de tot. Cînd s-aŭ întors călugării, aŭ găsit m-rea ruinată şi pustiită. Ei aŭ trăit cum aŭ putut, cînd îndosiţi, cînd pe lîngă ruinĭ. Cu 40 de anĭ în urmă aŭ adus D-zeŭ pe alt ctitor mare, şi a înoit m-rea, dară clopotele nu s-aŭ găsit, că nicĭ eazul nu

era, fiind astupat de tot și abia i se mai cunoaște locu în fața m-rii, lîngă poarta ogrăzii. Și de atunci au rămas toate clopotele cele vechi perdute.

Cu mulți ani în urmă se vedea acolo eșind o lumină ca de comoară, se arată din cînd în cînd; credem că D-zeu face vre-un semn să le găsim. Pînă acuma n-a căutat nime să vadă de sînt saŭ ba".

Dacă analizăm tradițiile cu istoriile acestor prădăciuni, ele se adeverează, de acea am însemnat pe Rîșca cu anul 1574, pus mai sus.

Poate să pară greu de înțeles o pustiire de 40 de ani, în care răstimp se fac aceleași m-ri multe întăriri de hrisoave nouă pe moșii vechi. Să se știe că aseminea întăriturĭ se fac de regulă mai după fie-care pustiire mare, cînd se jefuesc hrisoavele. Așa s-a făcut și aicea la Rîșca ca și la alte m-ri ce aŭ fost jefuite ca și ea.

La 1633 m-rea Rîșca a fost prădată de niște tîlhari din Transilvania; tot atunci a prădat și m-rea Secu, și m-rea Neamțu, și altele. Prădăciunea Rîșcăi s-aŭ găsit însemnată pe o notă dintr'un dosar a m-rii Secu, pe o carte din m-rea Secu; a m-rii Neamțu, pe o liturghie bulgărească, scrisă frumos de Ioan logofătu m-rii. Pe liturghie scrie așa:

„La anul 1633 Mai 4, aŭ năvălit tîlharii în m-rea Neamțu,
„și aŭ luat tot argintul și toate podoabele bisericești și le
„aŭ dus în țara ungurească, și aŭ luat și aceasta liturghie,
„de unde pe urmă a fost rescumpărată și dată înapoi m-rii
„de un Cătinaș Toma Șvan, 1634. Sept. I", (Ist. m-rii Neamțu t. I. 67).

Tot ast-fel de știință esă din notele arătate mai sus, și pentru m-rea Secu, și pentru m-rea Rîșca, de oare-ce m-rele sînt vecine și ungurenii îsi fac viața prin ele pînă le pun la mînă într'un fel. Acest obiceiŭ caracteristic ungurenilor nici pînă acuma nu s-a stîns de tot de pe șesul apei Moldova.

La 1671 M-rea Rîșca a fost prădată și pustiită de Tatarĭ. Această prădăciune a ținut mulțĭ anĭ, și iată cum : In domnia luĭ Duca-vodă cel bătrîn, la 1669, s-aŭ început războiŭ între Turcĭ și Leșĭ pentru cetatea Camenița. Turcii aŭ luat Camenița, Leșiĭ aŭ luat Hotinu Moldoveĭ. Luptele aŭ ținut mult, și în anul 1671 să face o prădăciune mare peste toată Moldova, și peste m-rĭ, între care și m-rea Rîșca. La 1674 începe domnia luĭ Dumitrașcu-vodă Cantacuzino. El aduce tătarĭ în țară și-ĭ ernează în Moldova. Atunci tatariĭ aŭ prădat cumplit toată țara Moldoveĭ și m-rile între care și m-rea Rîșca. Atunci m-rea Neamțu a stat pustie 12 anĭ în igumenia ieromonachuluĭ Mihail. (Ist. m-riĭ Neamțu t. I. 72). Atunci m-rea Rîșca a stat pustie maĭ mult de 12 anĭ, tot atunci s-aŭ pustiit și cele-lalte m-rĭ. Aceste pustiirĭ se arată în jalba ieromonahuluĭ Isaia Caragea voevod, igumenul m-riĭ Neamțu, cel care a făcut schitu Bulucu și l-a închinat m-riĭ Neamțu, jalba din anul 1722 Noemvrie 8, dată luĭ Mihaĭ Racoviță vodă prin care se roagă la vodă să înoească hrisoavel furate de tatarĭ. (Psaltirea de Neamț din 1859 217; Litops. II. 10). Prădăciunele aceste să constaă maĭ bine din hotarnicile Divanuluĭ, unde să plîng impricinațiĭ și arată cînd și cum li s-aŭ furat documentele cu alte averĭ ale lor, și roagă domnia să le înoească actele. Pe acele timpurĭ Cetatea Neamțu și Cetatea Suceava eraŭ ocupate de oștirĭ străine, care și cînd umbla pe drumurĭ și cînd stete în cetățĭ nu înceta a se acăța de m-rĭ ș-ia le jefui în tot chipul.

La 1677, M-rea Rîșca s'au revindicat de la Probota și iată cum :

Am zis maĭ sus că după ce s-a zidit m-rea Rîșca între aniĭ 1645—1558, după sfatu luĭ Grigorie Roșca, s-a pus hram sf. Niculaĭ de la 9 Maĭ; atunci Rareș a închinat m-rea Rîșca de schit mitoc supus m-riĭ Probota, care era m-re favorită a luĭ Rareș și a fost Rîșca supusă Proboteĭ 135 de anĭ,

pentru că așa mi-aŭ arătat tot mie Rîșcanii cei bătrîni, între care igumenul Arbore, Sevate Jecu, protosingelu Nectarie, Iosif Ciucă și alții mulți.

Iară la anul 1677 (7185) mitropolitul Dosofteĭ Barilă Proboteanu, pe motiv că el este cu metania din Probota, că el este ctitor la Probota, pe motiv că călugării m-rii Probota se făcuse răi și aŭ băgat tălhari în m-re de aŭ jecuit toată averea boerilor țării ce-și ascunsese acolo în visteria m-rii averile lor, și de atunci acei boeri aŭ rămas saraci, și de atunci boerii aŭ urît Probota și nime nu căuta de nevoia m-rii. Pe aceste motive mitropolitul Dosofteĭ închină m-rea Probota la sf. mormînt la Ierusalim prin patriarhul Dosofteĭ care era în Moldova.

După ce s-a închinat Probota la Ierusalim, cu toate averile ei, rîșcanii n-aŭ voit să se închine cu m-rea lor la Ierusalim, aŭ gălcevit și s-aŭ retras la o parte, și ast-fel m-rea Rîșca a rămas de sine bogată, cîrmuindu-se de sine-și, apoi s-a supus mitropoliei Moldoveĭ clasa I; și așa este și pînă acum în anul 1900, adică slobodă—pămînteană de 223 de ani, ca și mai înainte de a se închina Proboteĭ. Vremea și experiența aŭ probat că închinările vechi aŭ fost fatale și m-relor și țării. Tot așa se probează acum că guvernul nu și-a îndeplinit făgăduința dată la secularizare și m-rele nu sînt la înălțimea lor.

La 1686 August 7, m-rea Rîșca a fost prădată de niște cazaci făcători de rău. Cazacii aŭ întrat pe furiș de aŭ prădat Cetatea Neamțu; aicea aŭ prins pe Domnița Ruxanda, fata lui Vasile Lupu-vodă, care trăia în Cetatea cu gospodăria ei, aŭ torturat-o pînă i-aŭ furat 19,000 de galbeni, pe urmă i-aŭ tăet capul, pe prag, cu toporul, i-aŭ mai furat sculele din casă și vitele de pe la moșii. Cazacii eraŭ aparați de Leși. Atuncea aŭ pradat și m-rea Neamțu și m-rea Rîșca și altele.

Această prădăciune a dat gălceavă mare la Divanu țării

pentru averea furată de la Domniţa Ruxanda, şi pentru împărţala pe la urmaşi. (Letops. II. 36; Istor. m-rii Neamţu t. X. 315, 318, 341—moşia Preoteşti).

La 1691 m-rea Rîşca s-a prădat de Leşi, de joimiri şi de dragoni. Tot aceştia şi tot atunci aŭ prădat m-rea Neamţŭ de a stat pustie o vreme. Nemţenii şi rîşcanii s-aŭ bejenit pe unde aŭ putut.

La 1697 iarăşi s-a repetat prădăciunea, ca şi mai sus. Rîşcanii umblaŭ fugari din bejenie în bejenie. M-rea Neamţu a stat pustie trei ani, pînă la 1700. Călugării cu odoarele fugiţi la Strîmba, în ţinutul Tutovei, umblaŭ fugari prin codrii. (Ist m-rii Neamţu t. I, 85, t. 7. 625; t. X. 584. Pahonie Pencovschie, Pocrov).

1700.— Iacob igumenu m-rii Rîşca. El în igumenia lui a vîndut moşia Calna lui Stroescu. Iacob a vîndut moşia cu preţ de: 50 lei bani, 6 epe, 6 boi, 4 vaci, 20 de stupi, şi 10 saci de pîne, vînzare veşnică, avantajoasă m-rii. (Ist. m-rii Neamţu t. X. 383. Orteşti 13, Nr. 8).

Aceasta se numeşte, la acel timp, vînzare bună, pentru că la 1668 s-a vîndut moşia Valea-Sacă cu 6 putini de miere preţuită 130 de lei vechi. (Ist. m-rii Neamţu t. X, 248 şi 264). Am auzit de la bătrîni că moşia Urichenii a cumpărat-o cu un sac de nuci.

La 1716—1717 Ghenare, m-rea Rîşca prădată şi pustiită de Tatari sub Mihai Racoviţă-vodă, din cauza catanelor.

La 1740—1741, Fevruare 20, Nil, igumenu m-rii Rîşca, este tras în judecata de Ioniţă fiul lui Cocriş, pentru o livadă din hotarul Horonteştilor, la Habi. Zice Ioniţă Cocriş că Nil, igumenu de la Rîşca, cu putere i-aŭ luat ca vr-o zece cară de mere. Grigorie Ghica-vodă dă poroncă să se facă dreptate. (anu 1740 [7248] Fevr. 20). Acest document arată cam prost caracterul igumenului Nil de la Rîşca.

1750—1766. Calistru Ene Ieroshimonah igumen m-rii

Rîşca. De la acest Calistru, şi anume de la anul 1766, încep părinţii rîşcani a-şi face istoria m-rii lor Rîşca, pe care istorie - deşi necomplectă, o publică în: „Biserica ort. rom.“ an. XVIII, Nr. 6, pag. 451.

Tot ce am scris noi aicea, înainte de acest Calistru şi înainte de acest an 1766, lor nu li este ştiut. Toţi rîşcanii zic că m-rea lor a fost pustie, şi că după pustiire încoace vine Calistru Ene.

Aşa dară: După rîşcani, istoria m-rii Rîşca se începe de la Calistru Ene din 1766. Această istorie o schiţază păr. arhimandrit Neonil Boca, fostul igumen, şi o prescrie ierodiaconul Amfilozie Dumitriu, ucenicu lui Boca, la 1863 Iunie 20.

Ţinem samă de istoria părintelui Boca, şi ne slujim de ea în şirul textului, dar adăugim în text fapte ce nu sînt ştiute rîşcanilor, nici înaintea lui Calistru, nici încoace după Calistru, şi dar vom urma istoria noastră înainte.

Calistru Ene a igumenit mulţi ani în m-rea Rîşca, între anii 1750—1778. Ca dovadă că a igumenit în anul 1750, avem o scrisoare a lui din acest an 1750 (7258) Iulie 27. Prin această scrisoare, Calistru Ene igumenul m-rii Rîşca, arată că a cumpărat de la episcopul Ionichie, de la Roman, o bucată de pămînt ce se megieşeşte pe din sus cu Petrileştii m-rii Rîşca, şi pe din jos cu Orţeştii m-rii Neamţu. S-aŭ vîndut venitul acestui loc pe un an, şi pentru credinţă s-aŭ dat această scrisoare la mîna episcopului. Această bucată de loc este Orţă din Orţeşti. S-a hotărît şi s-a constatat că era împresurată de m-rea Rîşca, şi de aceia a cumpărat Calistru venitul pe un an. M-rea Neamţu dăduse folosul episcopului. Episcopul îl vinde. Calistru cumpără. (Ist. m-rii Neamţu t. X. 380, la Nr. 8).

Calistru, în igumenia lui, a făcut patru chilii de piatră cu beciul lor de desupt, alăturea cu chiliile lui Petru Rareş despre apus, a înălţat zidiul ogrăzii împrejur de un stînjon,

a lărgit ograda m-rii, despre nord, cu şepte stînjeni, făcînd alt zid nou, a făcut un disc de argint şi un miruitor, care s-a pus la facerea chivotelor, împreună cu alte argintării vechi prefăcute de igumenul Cananău. Alte argintării ce a mai făcut el m-rii s-au perdut la eteria de la 1821, cînd le-au furat Turcii.

Calistru a reparat chiliile vechi, a reparat şi biserica pe unde a fost trebuinţă. Calistru a voit a renoi ruinele vechi a fostei m-ri Bogdăneşti—Rîşca, ca să aibă de schit pentru părinţii nevoitori rîşcani, după pilda altor m-ri. Greutăţile i s-au opus, şi mai pe urmă au părăsit ideea de a-l face. Calistru este amic şi contimporan cu Antonie Donici, igumenul de la m-rea Agapia, cu Ionichie Dracea şi cu alţi 24 de părinţi din Agapia (Ist. m-rii Agapia Mss. la mine).

Numele Calistru Ene se citeşte pe inscripţia de pe casă, pusă de Isaia (vezi inscripţia). El a murit bătrîn şi s'a îngropat în m-rea Rîşca la 1779, lîngă piatra de făcut aghiazmă, în mijlocul ogrăzii despre amează-zi. Un nepot al lui este, în urmă, monahul Irimia Ene, fostul iconom mare al m-rii Neamţu, proestos şi chiliat însemnat, mort la m-rea Neamtu la Marte I. 1889, ctitor mare m-rii, în etate de 93 de ani.

1778.— Paisie Boca, arhimandrit, igumen m-rii Rîşca. El a venit de la m-rea Moldovita, din Bucovina, fiind-că pe acel timp se luase Bucovina de Nemţi, eară călugării de pe la m-rele Bucovinene trec în Moldova şi se aşează pe la m-ri, unde erau primiţi şi li se dede slujbe. Paisie vine în m-rea Rîşca, se face igumen şi a igumenit puţin De la el nu s-a găsit nici un lucru făcut m-rii, fie că a făcut şi s'a perdut la Eterii din 1821, fie că n-a făcut. Paisie de la Rîşca a fost strămutat igumen la m-rea Bisericani, acolo, sub dînsul, s'au zugrăvit catapeteazma bisericii din nou, şi este scris pe ea.

Pe urmă a murit şi s-a îngropat acolo.

1778.— Iosof ieromonah igumen m-riĭ Rîşca, cu metania din m-rea Neamţu; de aceia i se zice Nemţanu. El a igumenit puţin în Rîşca, din cauza tulburărilor cu luarea Bucovinei. (Ist. m-riĭ Neamţu t. I, 141).

De la Rîşca Iosof a fost strămutat igumen la m-rea Bogdana, şi după o vreme se întoarce înapoĭ igumen la Rîşca. Iosof s-a schivnicit la bătrîneţe cu numele Ioan. El este însemnat prin aceia că la vremea luĭ a contribuit la creşterea şi protecţia mitropolitului Iacov Stamati, l-a călugărit în m-rea Neamţu, şi de aceia este trecut la nemţenĭ: Iosof stareţu mitropolitului Iacov (t. X, 147).

1779.— Varlam Dinga ieromonah, igumen m-riĭ Rîşca. Acest Varlam Dinga a fost igumen m-riĭ Neamţu, şi viind în acest an în m-rea Neamţu igumen stareţul Paisie Velicicovschie, strămutat atuncea din m-rea Secu în m-rea Neamţu, în 1779 Aug. 15. Pe igumenul Varlam Dinga l-a permutat mitropolitul Gavriil Calimah, igumen la m-rea Rîşca, cu mulţĭ dintre călugărĭĭ nemţenĭ, ca să facă loc, în Neamţ, luĭ Paisie şi ruşilor aduşĭ cu el de prin sf. munte, de pe la Dragomirna şi de prin m-rea Secu.

Dinga s-a mutat la Rîşca cu călugărĭ nemţenĭ, şi ca avere i-a dat atuncĭ o vie de cincĭ pogoane nelucrătoare la Ţifeştĭ, cîteva vite, doĭ boĭ şi două vacĭ. Dinga s-a mutat silit la Rîşca, şi a fost acolo igumen pînă la 1783. El cît a stătut în Rîşca, neîncetat căuta chipurĭ să se întoarne înapoĭ la Neamţ. (Ist. m-riĭ Neamţu t. 3. Viaţa stareţuluĭ Paisie, de la pag. 212—289; t. 7, 777; t. X, 398. Nr. 21).—

Dinga a scris la (7280) 1772 Iunie 12, cartea luĭ Petru Damaschin.

Varlam Dinga, igumenul m-riĭ Rîşca, în anul 1780 face o hotarnică pentru o parte din moşia Orţeştĭ, vecină cu moşia Petrileştĭ, a m-riĭ Rîşca.

Dinga duce igumenia Rîşcăĭ pînă la 1783.

Soborul m-rii Rîşca între anii 1771 pînă la 1794.

Intre aceste timpuri tot soborul m-rii Rîşca era foarte tulburat şi foarte prefăcut cu de săvîrşire, pre cum era tot pe atunci şi pe la alte m-ri şi schituri. Cauzele aŭ fost că nemţii umblaŭ să înghită pe romîni, şi s-aŭ ales cu luarea Bucovinei.

Iată pe scurt cum sta treaba:

La 1771, cabinetul de la Viena trimese pe taină, în Moldova şi Romînia, o comisie din ofiţerii statului major deghizaţi, ca să studieze în aceste ţări, locurile pe unde s-ar pute face drumuri, pentru înlesnirea comerţului, transportarea trupelor, să evalueze întinderea ţărilor, starea populaţiei, natura pămîntului, avantajele ţării pentru Austria, şi pagubile ce ar simţi Turcia şi Rusia din perderea lor, şi chipul cum s-ar putea lua de Austria.

Comisarii aŭ cercetat ţările şi aŭ făcut un raport secret la Viena. Raportul cuprinde importanţa şi chipul de a ne ocupa pe ori-ce cale, fie prin învoială cu Poarta, fie prin rezboi, fie prin răscumpărare bănească, ca pe ţigani sclavi.

Au preţuit familiile cîte 50 lei (florini) unu cu altu capu de familie, pentru amîndouă ţările romîne. Evaluaţia totală este de 21 milioane şi 500 mii de lei (florini) Ne-aŭ preţuit după placul lor, întocmai ca şi pe vite, socotindu-ne de vite bipede. Tot aşa ne-aŭ preţuit şi Rusia mai pe urmă, la anul 1829 şi 1830, cu suma totală de trei milioane de galbeni peste tot. Acest raport ruşinos romînilor, s-a divulgat prin Englezi şi s-a publicat la Londra la 1788. (In opera numită: „Monarhia Prusiană sub Fridiric cel mare“ tom. VI. pag. 279. şi următoarele).

Tot pe atunci era încă războiul între Turcia și Rusia, și deputații Romîni se înfățășaŭ la Petersburg.

Altă dată Nemții ocupase și Oltenia.

Acum se căuta chipuri a ne înghiți pe toți de odată.

Ocupația rusască ținuse 6 ani în principate: 1768—1774, cînd s-a încheiat pacea de la Cuciuc-Cainargi la 1774 Iulie 21. Pe acel timp Nemții tîrguiaŭ Bucovina. Peste două luni o și ocupă la 1774 Octom. 1. Baronul G. Spleni ocupă Bucovina cu trei regimente de înfanterie, două-spre-zece tunuri și două regimente de cavalerie. (Marian, Ist. sf. Ioan-cel-noŭ, Bucur. 1895. 108). Aceste fapte eraŭ o escrocherie diplomatică, care se petrece la o zaveră politică în capetele bărbaților de stat; se raționa atunci cu logica celui mai tare. Cabinetele aveaŭ nevoe de spioni, și Rușii aŭ înaintat în țară spioni sub rasa călugărească, iar Nemții aŭ înaintat spioni din ungureni, tot aseminea. Călugării malorișieni și călugării ungureni, pe atunci, eraŭ cei mai abili spioni prin m-ri și prin țară, și dar zavera politică aŭ născut zavera călugărească, care s-a revarsat atuncea peste toate m-rele Moldovei, ca și ale Valahiei cu Oltenia Și nenorocirea cea mai mare o căzut atuncea și peste m-rea Rîșca, și iată cum:

Pe la anul 1763. vine de la sfîntul munte staretul Paisie Velicisovschie, cu nume de sfînt, cărturar și cuvios, titluri frumoase care se căuta pe atunci și la noi în Moldova, și de călugării ruși cari se făceaŭ spioni emisarilor străini. Călugării prea cuviosului Paisie eraŭ în majoritate ruși, s-aŭ mutat la m-rea Dragomirna, din Bucovina, ș-aŭ stătut acolo de la 1763 pînă la 1775; de acolo, din cauză că Bucovina se ocupase de nemți, Paisie s-a permutat le m-rea Secu cu toți rușii lui Cînd s-a mutat la Dragomirna, rușii a alungat toți călugării Dragomireni, ce fusese mai înainte de Paisie.

Acei călugări s'aŭ mutat earna împrăstiindu-se pe la alte m-ri din țară, și majoritatea aŭ venit în m-rea Rîșca, aŭ

populat-o ca din nou, pe lîngă rîşcanii cei vechi. Alţii s-au mutat la m-rea Secu, la m-rea Agapia veche din Deal, la m-rea Neamţu, şi pe aiurea. (Ist. m-rii Gorovei, Dorohoiu 1898, pag. 11).

La 1774—1777, Austria se face stăpînă pe toată Bucovina şi prin consecinţă şi peste toate m-rele din Bucovina. Atunci călugării bucovineni s-au împrăştiet pe la alte m-ri din Moldova şi de prin alte ţări. Atunci mulţi din ei au venit adaos şi în m-rea Rîşca. Pe atunci s-au înfiinţat în Moldova multe schituri nechibzuite.

La 1775, starețul Paisie de la Dragomirna, s-a mutăt cu ruşii lui la m-rea Secu la 14 Octom., şi atunci au alungat pe igumenul Eftimie Cananău cu călugării secuani, ce fusese în Secu înainte de Paisie. Atunci secuanii s-au mutat iarna la m-rea Rîşca, adaos peste cei vechi, alţii la Slatina, alţii la Vorona, alţii la Agapia, la Neamţu, şi pe unde au găsit loc. Insuşi Cananău stete la mitocul Vînători.

La 1779, starețul Paisie s'a mutat cu ruşii De la Secu la m-rea Neamţu la 15 August. Atunci pe călugării nemţeni, cu igumenul Varlam Dinga, i-au strămutat la Rîşca, ca adaos peste cei vechi.

Dinga era înţelept şi prevăzător; el a înţeles că Paisie este permutat din loc în loc, nu numai pentru cuviosia vieţei, dar mai mult prin vîntul ruşilor, şi că mulţi ruşi, sub rasă călugărească, tocmai cei mai evlavioşi, erau adevăraţi spioni Rusiei.

Pe atunci ast-fel de strămutări erau ne precurmat pe la toate m-rele, în toate părţile. Această epocă cu drept cuvînt s-a numit de bătrîni: „Zavera Călugărească", născută din zavera politică. Atunci m-rea Rîşca a fost mai populată de cît ori cînd. Din nenorocire, alte împrejurări, cu alte ocupaţii străine ce se petrece pe atunci în Moldova n-au lăsat timp rîşcanilor nici a se consolida între ei, nici a-şi întemeea

m-rea lor mai în bine, ci călugării Rîşcani fiind strînşi de adunătură din toate părţile şi din toate naţiile, oameni cu toate năravurile, între cari şi spioni străini, la ori-ce vînt lăsau m-rea şi se duceau ori unde îi mîna vîntul spionagiului, ori gîndul îmbogăţirei Aşa fel m-rea Rîşca, pe acel timp, ajunsese numai loc de popas şi de ispită pentru călugării răi, ce se petreceau pe aicea.

Tot pe atunci, şi tot cu gînd căptuşit, a fost în sfînta m-re Rîşca şi prea cuviosul părintele nostru stareţul Paisie Velicicovschie, din sfînta m-re Neamţu-Secu.

Tot aşa a fost şi prea cuviosul părintele nostru stareţul Sofronie Rusu, care a staritit după Paisie.

Tot aşa a fost în sf. m-re Rîşca şi prea cuviosul parintele nostru stareţul m-rii Neamţu-Secu, cuviosul Silvestru Ungureanu, de la Chevani din Ungaria, pe care Ruşii îi ziceau Moldovan-neauş, care a staritit după stareţul Ioan Rusu. Pe timpul acestor sfinţi stareţi soborul lui Paisie număra de la 350 de cuvioşi ruşi-maloroşieni în sus peste 500, şi se urca şi peste 600, tot unu şi unu. Aceştî cuvioşi mari din floarea cleruluî monahal, şi alţi mulţi ca ei, şi mai mici decît ei, aŭ visitat m rea Rîşca pe atunci cînd era bogată cu averi nesecularizate încă, aŭ vizitat-o cu gînd de a-i ispiti averea şi norocul; din norocire aŭ fost prea mulţi şi n-o puteaŭ împărţi uşor din cauza altora; toţi s-aŭ dus pe unde aŭ venit.

1783.— Veniamin Tuduri, arhimandrit, igumen m-rii Rîşca. Veniamin se trage din neamul boerilor Mavricheşti, boer călugărit, om mărginit, a igumenit puţin în Rîşca, din cauza deselor strămutări. El a murit şi s-a îngropat la Dumbrăviţa, unde se retrăsese, de arhimandritul Antonaş, care mai în urmă a fost şi igumen în Rîşca. Mai tărziŭ arhimandritu Isaia l-a desgropat de la Dumbrăviţa şi l-a adus în Rîşca de l-a îngropat lîngă Calistru Eni.

1784.— Iosof Nemţanu ieromonah, igumenu m-rii Bogdana,

s-a reîntors de la Bogdana igumen la m-rea Rîsca a-2-a oară. El era staretul mitropolitului Stamati.

Acest Iosof a igumenit de două orî, la m-rea Neamțu, și de două orî la m-rea Rîșca, și odată la Bogdana. El este originar nemțan, a fost de o bătrînețe extraordinară, a orbit de bătrînețe. S-a retras în m-rea Neamțu, și s-a îngropat cu mare cinste din poronca mitropolitului Veniamin, în respectul bătrînețelor și a cinstei de stareț a lui Stamati. La Rîșca s-a găsit un prapur făcut de dînsul, pe care era scris numele lui. Acest prapur s-a dat la biserica din satul Sîrbii, moșie a m-rii Rîșca. Se crede că a făcut și alte lucruri m-rii Rîșca, dar s'ar fi perdut la oteria de la 1821.

1786 Iulie 21.— Venedict Dinga arhimandrit și igumen m-rii Rîșca. El este nemțan, și a fost igumen m-rii Neamțu la 1776—1779. Acum este igumen m-rii Rîșca pînă la 1792, cînd face loc iarăși lui Varlam Dinga nemțanu. Venedict se judecă la Divan, în acest an, cu Toader Ciurea pentru o parte din moșia Sîrbii de la ținutul Neamțului, moșie a m-rii Rîșca, actele de proprietate vezi-le la Uricar t. 6, pag. 267, Nr. 24. Venedict Dinga este igumen de pe la începutul acestui an în Rîșca. El pentru meritele lui este propus la 1 Marte 1786 între candidații de episcop la episcopia de Roman, loc vacant după strămutarea episcopului Leon, cu metania de la m-rea Putna, la mitropolia de Iași. Candidații propuși aŭ fost trei: 1). Arhimandritul Iacob, grec, igumenul m-rii Barnoschi din Iași; 2). Arhimandritul Venedict Dinga, igumenul m-rii Rîșca; 3). Ieromonahul Iorest Dan Dichiŭ, episcopul de Huși. Este ales prin stăruințele grecești Iacob Grecu episcop la Roman, contra legii sinodale a Moldovei din 1753, Ghenare 1 (Uric. II, 236). Prin această legiuire sinodul oprește străinilor cu mare blestăm a se sui pe vre-un scaun episcopal. Acum s-a ales un grec. Candidații noștrii moldoveni: Venedict Dinga de la Rîșca și Iorest Dan de la Huși,

eraŭ în adevăr meritoşĭ, pentru că Iorest a fost la Huşĭ un dichiŭ şi un gospodar escelent în multĭ anĭ. (Cron. Huşĭ, 323). Iar Venediet se ilustrase în igumenia m-rieĭ Neamţu, şi acum în igumenia m-rieĭ Rîşca ca bun stăpîn şi gospodar; unde maĭ puĭ vechimea, mărirea şi nobleţa neamuluĭ luĭ Dinga şi a tuturor Dinguleştilor din acel timp. Dinga a fost un bărbat însemnat în toate privirele, alt-fel nu l-ar fi propus candidat al doilea la episcopatul de Roman, înaintea celuĭ de Huşĭ, fie chiar şi din formalitate. (Cr. Rom II 115).

Venedict ca igumen m-rieĭ Rîşca a făcut la 1787. Marte 25, pecetea m-rieĭ Rîşca mare ca piesa de 5 leĭ. La mijloc sf. Nicolaĭ în mare arhiereŭ, sus la cap: D. XC. şi M. D., pe chinar împrejur scris: † Pecetea sfinteĭ mănăstireĭ Rîşcăĭ, 1787 Maĭ 25. Această pecete este şi acum în uz şi este bună. N'am găsit urma peceteĭ celeĭ vechĭ. Pe hărtiile vechĭ este tot sf. Nicolaĭ maĭ mică şi maĭ înecată.

Arhimandritul Venedict este ctitor că a dat m-rieĭ Rîşca 1000 leĭ la 1815, Genare 3. Trecut la pomelnic Duminica înaintea Crăciunuluĭ. Dinga a murit la o etate de peste 80 de anĭ. Este neam cu toţĭ Dinguleştiĭ; călugăriĭ sînt toţĭ nemţenĭ.

1792.— Varlam Dinga igumen m-rieĭ a 2-ua oară. Acest Varlam a fost igumen de două orĭ m-rieĭ Rîşca şi de treĭ orĭ m-rieĭ Neamţu. Acum în igumenia a doua a m-rieĭ Rîşca a făcut pomelnicul ctitoresc cu acest an: 1793 Iulie 2 , după acum arată el însuşĭ în prefaţa pomelniculuĭ: In întâia domnie a luĭ Alecsandru Costantin Moruz voevod, fiind mitropolit Moldoveĭ chirio chir Iacov ot Nemţul a). El igumeneşte în acest rînd

a). Pomelnicul este mare de forma unuĭ Mineĭ mic. Hărtie albă, groasă tare, coala în două, ne numerotat; scris tiparnic, frumos, cu cerneală neagră, titlurile cu roşu. Coala pe faţa despărţită în două liniĭ groase: pe una ctitorĭ, pe alta daniile. Are forma sinacsaruluĭ pe lunĭ. S'aŭ scris toţĭ sfinţiĭ după ceaslov, apoĭ ctitoru scris numele luĭ la numele sfîntuluĭ. Ctitoriĭ şĭ daniile sînt din secolul nostru, puţine, probă că

în m-rea Rîşca pînă la 1794 Cînd a făcut pomelnicul, a statornicit regula de a se pomeni toţi ctitorii cari aŭ dat m-rii: moşii, vii, vaci, boi, cai, bivoli, stupi, mascuri, şi oi, argintării veşminte şi alte odoare.

Dinga s-a bucurat de multă încredere între rîşcani; aşezarea lui se păzeşte de rigoare. Se zice că el a făcut multe ctitorii m-rii. A acoperit biserica la 1793; şi a scos mare danie de la Calimah vodă, şi s-aŭ perdut la eteria de la 1821.

La 1794 Dinga a demisionat de la Rîşca şi-a venit înapoi la m-rea Neamţu. A mai trăit parte la m-rea Neamţu şi parte la m-rea Rîşca pînă pe la 1804, şi mai încoace. La bătrîneţe s-a schivnicit cu numele Vasilie ieroshimonah.

Dinga Varlam este cel din urmă igumen Nemţan şi Rîşcan, despre el se poate scrie mult de oare-ce a fost un bărbat însemnat în toate treburile vieţei lui (t. X 399).

Dinga Varlam a scos de la Scarlat Calimah-vodă un hrisov pentru m-rea Rîşca, prin care hrisov dă la Rîşca· 10 mii de ocă sare pe tot anul, 23 pogoane de vie scutite de vădrărit, 1500 de oi, şi 800 de stupi să se scutească de goştină. Dinga este un igumen mare şi la Neamţ şi la Rîşca. (Pomelnicul la 7 Dechemvre).

1794.— Chiril Nemţanu arhimandrit, igumen m-rii Rîşca. A igumenit mult şi bine pînă la 1802, apoi a trecut dichiu

---

pomelnicu nu s-a ţinut de rigoare. Pomelnicul este o copie de pe originalul lui Dinga, copiet la 1833 Iunie 16, de George sîn Costantin Popovici din Bărăşti. din poronca igumenului Isaia. Este legat cu scînduri, pele şi copcii Legătură de artă. Pe faţa întăia: Icoana răstignirei aurită, cu sf. Evangelişti pe colţuri şi de două ori maica Domnului. Pe faţa a-doua, icoana Invierei cu Evangeliştii, şi de două ori răstignirea. Stampele toate de pe amîndouă feţele sînt de mare artă şi unicile în felul lor, toate aurite, pelea încrustată.

Cartea s-a legat la 1792 Marte 1. Această legătură merită să se păstreze ca artă pentru săpătura stampelor şi pentru bogăţia sfinţilor. Este unicul esemplar văzut pînă acum. Legătură de evangelie prea rară.

la Iași. Chiril este călugăr nemțan; a fost ucenic mitropolitului Iacov Stamate, și cînd era dichiu la mitropolie și archidiacon cînd s-a făcut episcop la Huși. Cînd Iacov s-a făcut mitropolit la 1792, Chiril era pe lîngă el. La 1794 l-a pus igumen, ca pe un ucenic al său de încredere, în Rîșca.

Din scrisorile lui Chiril scrise către starețul Sofronie Rusu, de la m-rea Neamțu (copiete la Ist. m-rii Neamțu t. X. 101 și următoarele) se vede lămurit că Chiril era bărbat deștept, învățat și sporit în cuviosie.

Chiril igumenul de la Rîșca a fost propus de candidat de episcop la episcopia de Huși, în locul rămas vacant după strămutarea episcopului Veniamin Costachi la episcopia de Roman, în anul 1796. Candidații au fost: 1. Gherasim Clipa, Dichiu mitropoliei, 2. Chirili gumen de la Rîșca, 3. Gherasim igumenul Precistei de la Roman. S-au ales Clipa și-a rămas Chiril (Cr. Huși, 389).

Chiril ca igumen m-rii Rîșca au lucrat mult, bine și au făcut restaurarea peste toată m-rea Rîșca

Acest Chiril a strămutat satul vechiu care era împrejurul m-rii cu locuitorii, parte slujbași m-rii și parte gospodari de sine. Locuitorii n-au voit să se mute; Chiril a cerut autorizația Divanului, și cu putere domnească i-au permutat parte la Bogdănești, parte la Boroaia-Răscăi, iară majoritatea sătenilor slujbași i-au permutat în satul unde se află și acum unde li-a făcut și biserică cu hramul sfinților Voevozi, dîndu-le și pămînt de hrană, și plată de dezdăunarea strămutării. Strămutarea s-a făcut la anul 1797, după o judecată de trei ani; rezultatul final a fost în anul 1798. Chiril a avut de exemplu pe starițul Paisie Velicicoschie, dela m-rea Neamțu care și el strămutase mai înainte satul de pe vatra m-rii Neamțu, și satul de la gura m-rii Secu; după această pildă s'au îndemnat și-au strămutat satul m-rii Rîșca unde este și acum. Fiind-că satul cînd era împrejurul m-rii, nu avea biserica lui, ci preoții

sătenĭ, botezaŭ, cununaŭ, și cumătreaŭ în biserica m-rĭĭ Rîșca pe toți sătenii lor, ca la o biserică de enorie, acest motiv l-a silit pe Chiril a strămuta satul cu mult necaz și mare zbucium.

Chiril a făcut prin osirdia sa două-spre-zece chilii de lemn, pentru viețuirea părinților, a mai făcut alte patru chilii de lemn, marĭ igumenești, cu cheltuiala sa, la colțul despre răsărit, alăturea cu chiliile părinților, fețele spre biserică și spatele spre zidul ogrăzii. A acoperit biserica, a făcut candele, policandre și vestminte și alte lucrurĭ trebuitoare. A îngrădit livezile împrejurul m-rii, și alte multe lucrurĭ a făcut din nouŭ orĭ pe unde aŭ trebuit. Fiind că m-rea pe acele vremurĭ, din pricina multor prefacerĭ ajunsese aproape de pustiire, și el a ridicat-o ca din nou. Toate acestea se probează prin inscripția luĭ pusă deasupra ușiĭ la chiliile igumenești, care zice:

† „Intru slava sfinteĭ Troițe, eu robul luĭ Dumnezeu, „Chiril arhimandrit și igumen sfinteĭ m-rĭ Rîșca, prin „voia luĭ Dumnezeŭ și mila preosfințitului meŭ stăpîn „chirio chir Iacov Stamati, arhiepiscop și Mitropolit „Moldoveĭ, ceĭ vestit cu faptele luĭ Avram, slujind mileĭ „sale în 9 anĭ ardiacon și econom sfinteĭ episcopiĭ Hu„șuluĭ, iară după înălțare în scaunul sfinteĭ Mitropoliĭ, „la anul 1794 m'aŭ făcut povățuitor frățimeĭ acestuĭ „sfînt locaș, care fiind aproape spre pustiire, din pricina „norodului, care era cu locuința împrejurul m-rii, care „cu a preosfințieĭ sale stăpînesc ajutor, cu multă supă„rare de judecată în treĭ anĭ, s-a scos de aice, cum și „robiĭ mănăstiriĭ, rămăind mănăstirea cu cinstea sa. „Prin osteneala nevredniciei mele, și spre pomenire la „anul 1798, s-aŭ făcut din temelie precum se văd acest „rînd de chiliĭ. Insă aceste marĭ cu dreapta mea chel„tuială; iară celelalte cu a mănăstiriĭ și cu mile creș„neștĭ. S-aŭ împodobit biserica în lăuntru cu toate argin„tăriile cîte sînt: sfeșnicile și policandru și vestmintele.

„S-aŭ meremetisit biserica, s-aŭ acoperit chiliile vechĭ,
„și turnurile, s-aŭ făcut îngrăditura împrejurul mănă-
„stireĭ, și în scurt ca din pustiĭ s-aŭ scos și s aŭ înte-
„meiat cu toate aparatele cîte se văd, atît în lăuntru cît
„și pe afară, nefiind maĭ înainte, în zilele prea lumina-
„tuluĭ Domn Io Alecsandru Ioan Calimah-voevod, la leatul
„1799, Aprilĭ 1."

Chiril a rădicat prestigiul m-rilĭ, a înmulțit averea mișcă-toare, a adunat cărțĭ pentru biserică și pentru trebuința că-lugărilor, a adus ca dar de la mitropolitul Iacov, ceasloave și liturghiĭ și crucĭ și potir cu tot tacămul lor, și o bună co-lectă de banĭ. A crescut merticul, a purtat multe judecățĭ pentru a limpezi averea nemișcătoare a m-rilĭ. S-a judecat mult cu m-rea Neamțu, cu starețul Sofronie Rusu. (tom. X pag. 96—109. Scrisorile Nr. 50—62) scrisorĭ escelente, care a-rată pe Chiril de un mare birocrat la zilele luĭ. Păcat mare că scopul scurtimeĭ noastre nu ne îngădue a le copia aicea, ca să vadă urmașiĭ cine a fost Chiril de la Rîșca și Sofronie de la Neemtŭ. Totușĭ doritorĭĭ să le cetească la Istor. m-rilĭ Neamțu, tom. X. Judecata cu m-rea Neamțu a închis-o mi-tropolitul Iosov. Pentru că mitropolitul le zicea călugărilor:

„Călugărĭĭ nu pot să se judece între dînșiĭ, m-re cu
„m-re, igumen cu igumen, pentru avere obștească, pentru
„că toată averea este a m-rilĭ, și toată m-rea este a luĭ
„D-zeŭ. D. e. Nu se poate judeca m-rea Rîșca cu m-rea
„Neamțu, pentru că tot călugărul este al m-rilĭ Rîșca,
„ca și al m-rilĭ Neamțu, ascultarea ce face călugărul din
„orĭ care m-re este tot pentru D-zeŭ; și mănăstirile și
„toate, și amîndouă, sînt tot a luĭ D-zeŭ, cu toate ave-
„rile lor. Copiiĭ aceluiașĭ tată nu se pot judeca între
„sine, cînd se află sub tutela aceluiașĭ tată, și-i slujesc
„luĭ, tot așa este și cu călugărĭĭ din orĭ-care m-re, ca și
„din m-rea Rîșca cu m-rea Neamțu".

Chiril este ctitor mare la m-rea Rîşca, trecut la pomelnic la 18 Ghenare pe anul 1795 Fevr. 10. împreună cu părinţii lui Ioan preot şi Ilinca preoteasa şi alţii. Tot aice pe această zi sînt scrişi mulţi din m-rea Neamţu, dintre anii 1795-1804 Iunie 28.

Chiril s-a retras de la Rîşca la m-rea Chipriana, şi-a murit îngropîndu-se acolo.— Chiril este bărbat mare pentru m-rea Rîşca, foarte înbunătăţită în cuviosia duhovnicească. A fost dichiŭ mitropoliei la 1812, sub exarcu Gavriil, trecut în inscripţia de pe casa de la Copoŭ. Apoi dus la m-rea Chipriana unde a murit.

1802.— Antonie arhimandrit, igumen m-rii Rîşca, venit de la m-rea Moldoviţa. De la el nu s-a găsit nimică făcut în mănăstire.

1804.— Sofronie arhimandrit, igumen m-rii Rîşca. Acesta a fost igumen la m-rea Agapia. La anul 1803 s-aŭ strămutat călugării de la m-rea Agapia la m-rea Rîşca, şi maicele de la m-rea Socola de lîngă Iaşi, cu starita Elisaveta Costachi, sora mitropolitului Veniamin, s-aŭ strămutat la Agapia în locul călugărilor; aŭ deşertat m-rea Socola de aŭ pus în ea seminariul Veniamin, făcut atuncea, Iar pe igumenul Sofronie Agapianu l a mutat la Socola, igumen şi duhovnic elevilor seminariştĭ.

Tot atuncĭ a pus pe Sofronie şi arhimandrit în mitropolie, şi ca să-l mîngăie că i s-a luat Agapia, l-a numit şi igumen m-rii Rîşca, unde eraŭ deja strămutaţi şi călugării săi, încă din anul trecut. El a ocupat slujbele acestea de-odată şi pe rînd. La Socola era mai mult confesor, la mitropolie mai mult de onoare şi de paradă, iară la Rîşca a igumenit ca un bun gospodar. Acest Sofronie a fost un bun cărturar bisericesc, şi mînuia prea bine condeiul, după cum se poate constata de pe însemnările sale, făcute prin cărţile bisericii din Rîşca. Să nu se confunde acest arhimandrit Sofronie, cu alt

arhimandrit Sofronie Socoleanu Clipa, fratele episcopului Gherasim Clipa de la Roman, care tot cam pe atunci a înlocuit pe acest Sofronie. Acela era dascal elenist, studiat în Grecia, predicatorul sfintei mitropolii din Iași, mort pe la 1850. (Cr. Rom. II, 179, nota), fost igumen la m-rea Cetățuia și pe la alte m-ri.

Sofronie Rîșcanu, ca igumen, a fost foarte pravilist și tare în canoane; a făcut multe lucruri în biserică și mai multe a căpătat de la dăinuitori, precum se vede în pomelnic. A făcut un rînd de sfintele vase cu pietre și aurite, o troiță de argint, două potirașe, un rînd de vestminte bune; a dăruit m-rii două rînduri complecte de viețile sfinților cele mari, și alte cărți, pe care este scris prea bine numele lui. A făcut chiliile igumenești de la colțul zidiului despre răsărit, cu două rînduri, cel de jos de cărămidă, cel de sus de lemn, unde a fost a lui Chiril, cu beciu de desupt și cu paraclis în ele, pe care paraclis l-a stricat Grigorie Crupenschie igumenu. (Ist. m-rii Agapia Mss. 21; Ist. seminarului Veniamin Iași, 1885. 35, 38; Melhis. 48 m-ri 56).

Spre bătrînețe Sofronie s-a retras de la Socola și a lăsat locul lui Isaia Socoleanu Giușcă, și din mitropolie, și-a rămas numai cu Rîșca, unde a igumenit în două rînduri.

1808.— Isaia igumen m-rii Rîșca. Isaia este din satul Hărmănești a m-rii Rîșca, a fost preot la biserica satului, i-a murit preoteasa, și rămăind tînăr, a venit în m-rea Rîșca, a făcut ascultări, și s-a călugărit în Rîșca cu numele Isaia, din Ioan. Starețul lui a fost igumenul Sofronie. Cu protecția starețului Sofronie, Isaia a ajuns repede și igumen m-rii Rîșca. De la el, din igumenia lui, avem o scrisoare cu anul 1808 Aprilie 17, scrisă către starețul Ioan Rusu de la m-rea Neamțu, prin care scrisoare îi arată că locuitorii din satele Orțești cer pămînt de hrană de la satul Giulești, și cu această ocazie îl supără și pe dînsul; se roagă de stareț să stîngă pricina

și să-l liniștească pe el. (Ist. m-rii Neamțu tom. X. 400. Nr. 22).

In anul următor, 1809, se schimbă igumenii: Isaia de la Rîșca este luat la mitropolie, ca să fie iconom și mai pe urmă dichiu; va sta la mitropolie pînă la 1821.

Sofronie va ocupa locu de igumen, pe care îl cedase uceniculuĭ său Isaia.

1809.— Sofronie arhimandrit, igumen m-rii Rîșca a 2-a oară. Sofronie aŭ igumenit în acest rînd aproape 8 anĭ, și-a continuat a fi igumen pravilist și gospodăros. El a făcut multe lucrurĭ m-riĭ, și la bătrănețe fiind aterdisit la mezatul de igumenie, s-a desgustat, s-a înlocuit în igumenie, s'a retras la Probota și-a murit îngropîndu-se acolo. Sofronie se găsește scris, cu mîna luĭ, prin deosebite cărțĭ ce a dăruit el bisericiĭ.

Sofronie este ctitor la Rîșca, scris la pomelnic la 11 Marte la 1816 Marte 28. Acolo sînt trecute neamul și ctitoriile luĭ.

1817.— Grigorie Crupenschi arhimandrit, igumen m-rii Rîșca. Crupenschi este om din casa mitropolieĭ; a aterdisit la igumenia m-rii Rîșca, a scos pe Sofronie și a întrat el, după ce a plătit rușfert 15,000 de leĭ. Schimbarea s-a făcut la 20 Ghenare 1817. Sofronie rămîne proim-igumen pînă s-a dus la Probota. Grigorie este igumen pînă l-a dat afară, la 1820.

Grigorie este om bun însе lumean, se ocupă mai mult de petrecerĭ, între altele îșĭ făcuse un ceardac mare de lemn, cu două rîndurĭ, în Bogdănești, la Plopĭ, și petrecea acolo toată ziua cu boerĭ și cucoane. Acesta a făcut un patrahir și naracleți. A făcut un paraclis cu chiliĭ de cărămidă, pe başca despre colțul zidiuluĭ despre apus, cu toate obiectele luĭ, pe care paraclis i l-aŭ stricat Isaia arhimandritu, după ce a întrat igumen, precum și Grigorie stricase paraclisu cel făcut de Sofronie.

El în igumenie nu căuta de dreptatea clerulŭĭ de pe la

moșiile m-rii; clerul a reclamat mitropoliei, mitropolitul scrie însuși lui Grigorie la 1817 Iulie 11, scrisoarea următoare:

„Arhierească blagoslovenie trimetem precuviosiei tale.

„Preoții, diaconii și dascalii slujitorî bisericilor din „satul Boroaia, moșie mănăstirei Rișcăi, viind aicea s-aŭ „jeluit că sînt supărați de către orîndarii moșiei, a lucra „zile de boeresc și a da adetiurî și dejme lor, întocma „ca locuitorii birnici, fără deosebire. Pentru care mi-a „fost de mirare cum de îngăduești precuviosia ta a se „păzi o urmare ca aceasta de către orîndarii moșiilor „mănăstirești asupra celor bisericești. Cînd nu sînt mai „mulți decît trebuesc. Pentru care se scrie precuviosiei „tale, să dai poroncă orîndarilor la aceasta numai de „slujitorii bisericești. Adică: la cincizeci de gospodarî un „preot, un diacon, un dascal și un palamar, nu numai „să nu fie supărați la zile de boeresc, și cu luare de „dejmurî, ci încă sînt datorî, orî stăpînii moșiilor, orî „orîndatorii, să le deie loc de hrană pentru casele lor „și pentru vite după starea moșiei, preotului ca unui „fruntaș, și o zi de clacă din partea locuitorilor, diaco- „nului dascălului ca unui de mijloc, pre cum și celui de „al patrule slujitor ca unui codaș. Cu aceasta rînduială „este hotărît a se ține slujitorii bisericești, iară cîți vor „trece peste acest număr de slujitorî la cincizeci de gos- „podarî, sînt datorî acei slujitorî a se învoi cu stăpînii „moșiei pentru toate. Iară cînd după aceasta nu se vor „supune a păzi întocma, ești dator a face arătare la „dumnialor boerii dregătorî a ținutului ca pe niște oa- „menî fără dreaptă cunoștință să-i supue la acestea, „pentru ca să poată petrece slujitorii bisericești în li- „niște și în nesupărare. Aceasta este datorie și a pre- „cuviosiei tale, ca să diafendisești pe slujitorii bisericilor „ce sînt pe moșiile mănăstirii, și dar caută cu tot chipul

„întru aceasta a'ĭ statornici ca să poată petrece liniștiți
„blagoslovit. 1718 Iulie 11.

„Al pre cuviosiĭ tale părinte sufletesc.

„Veniamin mitropolit Moldoveĭ". (Ist. m-riĭ Neamțu t. 8. la sfîrșit actul Nr. 4). (scrisoare autografă a Mitropolitului).

Crupenschi a igumenit în Rîșca, cu mare greŭ, treĭ anĭ și cîte-va lunĭ, din cauza că îl săpau mitropoliteniĭ. Cînd era să plece din igumenie, el n-a plătit lefele călugărilor pe un an; călugăriĭ i-aŭ închis porțile m-riĭ și nu l-aŭ lăsat să easă pînă n-a plătit lefile la toți. El de la Rîșca s-aŭ retras la schitul Zagavia, lîngă Hîrlăŭ, și șezînd acolo maĭ mulțĭ anĭ, aștepta să-l pue igumen acolo saŭ aiurea, dară nu l-aŭ pus, ș-a murit îngropîndu-se la Zagavia,

Cînd a fost Eteria la 1821, el a fugit la Brăeștĭ în Bucovina, și de acolo scrie mitropolituluĭ la 17 Octomvrie și să jăluește amar asupra Mitropolituluĭ și asupra mitropoliților luĭ. Jalba luĭ zugrăvește moravurile timpuluĭ săŭ, atît pentru m-rea Rîșca cît și pe mitropolit și pe mitropoliteniĭ, se vede că jalba a fost dreaptă de oare-ce s-aŭ restituit baniĭ ceruțĭ prin ea. Grele vorbe pentru un igumen, m-re și un mitropolit.

Crupenschi zice mitropolituluĭ:

„Am împrumutat de la un moscal din Chișinăŭ 15 miĭ
„de leĭ de ți-am plătit rușfert pe igumenia m-riĭ Rîșca
„ca arendă pe 12 anĭ, după 2 anĭ m-aĭ scos ca să o
„arendezĭ altora. Dă-mĭ arenda înapoĭ. Mi-aĭ dat înapoĭ
„10 miĭ de leĭ, maĭ plătește-mĭ încă 5 miĭ de leĭ, restu,
„și apoĭ dă-o cuĭ vreĭ... adică cuĭ ți-a da maĭ mult".

(Documentele mitropol. Iașĭ, 165)

1821.— Epistola arhimandrituluĭ Grigorie Crupenschi, prin care se jelueste de nedreptățile ce i s-aŭ făcut de către Isaia arhimandritul și paharnicul Costantin, dîndu-l afară din igumenia m-riĭ Rîșca, arătînd apoĭ abuzurile ce comit rivaliĭ

să-l pe lîngă preaosfinția sa, și reclamă suma de 5000 de lei ce o datorește.

„Inalt Preaosfințite stăpîne.

„Dreptățile mele asupra scoaterei din igumenia Rîșca, „după o legiuită și canonicească alcătuire în scris, ce „am făcut cu preaosfinția voastră, sînt atîta de pipăite „și vii! Care după cum înaintea tronului ceresc, așa „și înaintea tronului pămîntesc nu voiu înceta a cere „dreaptă răsplătire, dacă preosfinția voastră pînă în sfîrșit „nu veți fi îndurători a-mi slobozi încă cinci mii de lei, „spre înplinirea acelor 15 mii de lei, care mi s-au luat „de către preosfinția voastră, orînduirea mea la Rîșca. „Din care zece mii de lei mi s-a întors, cînd ați scos pe „sluga și patriotul preaosfinților voastre, și ați orînduit „în locul meu pe grecul, nepatriotul și cocardistul eterist, „carele a dat foc și pradă m-rea, lăsîndu-și întru aceasta „nume nemuritor!..1). Eu îmi mai iau această de pe „urmă îndrăzneală, încă cu lacrimi a vă ruga ca să bine „voiți cu milostivire a-mi plăti acești drepți și prea „drepți 5000 lei, cu care încă pînă astăzi, sînt dator „unui moscal, din vremea aceia cînd am fost silit a lua „împrumut aceste 15,000 de lei, spre a cumpăra m-rea „Rîșca cu contractul cel întărit cu sfînta pecete a mitro- „poliei, și subscris cu însuși iscălitura preaosfinților „voastre, făcut pe 12 ani, și păzit numai 2 ani, și scos „apoi Grigorie cu urgie din Rîșca, ca cum ar fi fost

---

1). Aice arată pe Agapie Suțu arhimandrit, grec eterist, care l-a pus igumen la m-rea Rîșca, în locul lui Crupenschie, care fiind grec eterist a prădat m-rea de 17 mii de lei, și alții cît au putut, și s-au dus peste Prut și în Grecia!... Aceasta au făcut-o mitropoliții cu voia mitropolitului. Pe atunci mitropoliții scoteau și puneau igumeni la Rîșca și pe la alte m-ri pe acela care da mai mult!... cu voia mitropolitului, ascuns sub tăcere.

„vre-un eterist, saŭ vre-un vînzător de patrie, şi în locul „sĕŭ, o rînduit noul cirac a preaosfinţiilor voastre, carele „vă cere Slatina iar nu Rîşca, dară fiind-că Slatina este „arpalic pentru alţiĭ, i s-aŭ dat Rîşca, şi spre mulţămire „i s-a maĭ adaos şi multe alte pronomiĭ (prerogative), „după cum va voi, şi altele, care toate acestea i s-aŭ a„daos pentru-că a fost un străin. Iară eŭ pentru că am „fost patriot şi sluga caseĭ, am dat ruşfert de m-a făcut „igumen la Rîşca, nu am avut nicĭ cît de puţină trecere „la toate cîte am întins rugămînţele mele, ba încă am „fost şi disbracat.

„Ohi allo despoty mou! Eŭ ca unul ce în casa prea„osfinţiilor voastre m-am trezit slujindu-vă cu dreptate, „chelnărind cozile carăteĭ preaosfinţiilor voastre, socotind „că am stăpîn pe un mitropolit, patriot şi evghenist, „multe necazurĭ şi zedufurĭ, golăciune şi flămînzire pă„timind prin străinătate, numaĭ şi numaĭ pentru o sin„gură dragoste a preaosfinţiilor voastre, n-am meritarisit „uneĭ cît de micĭ stăpîneştĭ milĭ.

„Şi dacă n-am meritarisit eŭ, aŭ trebuit măcar să vă „aduceţĭ aminte că răposatul bătrînul tatăl meŭ, Dum„nezeŭ să-l odihnească, cu lacrimile în ochĭ m-aŭ afie„rosit în braţele preaosfinţiilor voastre, şi că i-aţĭ făgă„duit că în preaosfinţia voastră voĭ găsi un al doile pă„rinte. Şi dacă nicĭ pentru acestea n-am meritarisit milĭ „ceĭ stăpîneştĭ, apoĭ aŭ trebuit, Despoty mou, să vă a„duceţĭ aminte că acest bătrîn, reposatul tatăl meŭ, poate „că v-aŭ slujit, şi pentru aceasta era macar în cale a „resplăti fiuluĭ seŭ, cu o zagavie macar, dacă nu cu de „aldoilea orînduire în m-rea Rîşca, de care cu nedrep„tate m-aţĭ înstrăinat. Protosingelul Isaia meritarisește „totul, meritarisește a jefui mitropolia împreună cu pa„harnicul Costantin, după cum toată lumea strigă, me-

„ritariseşte a fi igumen la Zagavia împreună iarăşĭ cu „paharnicul Costantin, meritariseşte a fi igumen la Rîşca, „acum rămîne să se facă şi mitropolit iarăşĭ cu pahar- »nicul Costantin.

„Paharnicul Costantin, care işĭ cumpără moşiĭ de vecĭ, „are case zugrăvite, mobilarisite, ţine cheltuelile laşuluĭ „maĭ mult de cît visternicul Roznovanu, giuvaeruri la „cucoană, carătă, caĭ de Ispanie, schimbărĭ de mode; a- „mîndoĭ aceştia, protosingelul Isaia şi paharnicul Cos- „tantin, meritarisesc totu, amîndoĭ aceştĭ doĭ oamenĭ „vicleni, fără haracter, faţarnicĭ, amîndoĭ spioni însuşĭ „preosfinţiilor voastre şi vînzătorĭ, apoĭ nu sînt dreptă- „ţile mele, Despoty mou, pipăite şi viĭ ? !

„Despoty mou ! Alcătuirele mele ce am avut înscris „cu mitropolia şi cu preosfinţia voastră, de mi s-aŭ şi „luat din mînă prin chipurĭ silnice şi a infricoşărilor „celor cu asprime, dar le am pe toate copiarisite, întă- „rite de marturĭ vrednicĭ de toată credinţa, cu mărturiĭ „înscris de toate cele cu nemilostivire şi tainice unel- „tirĭ ce să lucra asupra asvîrlirilĭ mele din Rîşca, şi cum „că era plan urzit a mă face şi surgun peste hotar, „dacă nu m'aş fi supus la toate silnicile poronci ce mi „se da, aceasta earăşĭ voi dovedi cu însuşĭ aceia, cu care „să pusese la cale această crudă faptă pentru un nevi- „novat. Acestea sînt pricinele care m'aŭ silit a iscăli o „hărtie ce aţĭ poroncit preosfinţia voastră ca să iscălesc, „şi orĭ ce alta mi s-ar fi poroncit, trebue a împle, fiind „că în vremea aceea eram în primejdie. Acestea sînt „şi pricinele care m-aŭ gonit din patrie. Eu pentru că „am avut fraţĭ în slujba Rusieĭ, am fost socotit ca un „netrebnic în patrie şi de-apururea am aflat cele maĭ „marĭ greutăţĭ, aşi fi putut şi eu în vremea goanelor „mele a trece peste Prut, avem chip şi cu ce să mă

„siguripsesc ca să nu rămîn dezbrăcat, dar n'am făcut-o „și-am greșit.

„In sfîrșit eŭ scurtez întru aceasta: Inoindu-mĭ ru- „gămintele mele ca să vă milostiviți a mi se întoarce „aceĭ drepți 5000 leĭ, orînduindu-mă la dumnealuĭ Ni- „colaĭ fon Petrovicĭ posesorul de la Bosancea că să-mĭ „dea din cîștiurile ce are a plăti. Și cu această veți opri „niște lacrimĭ neîncetat vărsate din pricina preaosfinților „voastre, peptul meŭ nu va maĭ slobozi maĭ mult sus- „pinurile asupra preosfiților voastre pentru nedreptate „ce mi-ați făcut. In sfărșit apoĭ veți împăca și pe Dum- „nezeŭ pentru că nu m-ați trecut cu vederea în ziua „necazuluĭ, mă veți îndemna și pe mine ca să vin spre „închinăciunile preosfinției voastre, a rumpe hărtia lac- „rimilor, și a vă arăta prin faptă că Grigorie, după cum „din început a fost nefațarnic, credincios și cu curățenie „către înalt Preosfinția voastră, așa va rămîne și pentru „tot deauna, iară acum rămîne darmat, stricat, strîm- „batățit, cu lacrimele pe obraz".

Prea plecată slugă
Arhimandritul Grigorie Crupenschi.

„Brăeștĭ c. c. Bucovineĭ 1821 Octomvrie.

La Octomvrie 17, i s-au respuns că măcar că cererea este asupritoare, însă i s'a împlinit ca să nu maĭ aibă cuvînt. (Această notă este pusă pe scrisoare de păharnicul Costantin).

Aceasta jalbă a igumenuluĭ Rîșcan vorbește de sine pentru moralul m-riĭ Rîșca Așa a fost la m-rea Rîșca tot deauna; așa a fost la toate m-rele marĭ și micĭ cîte a fost supuse mitropoliĭ și episcopiilor. Acestea abuzurĭ aŭ silit pe guvern maĭ pe urmă a seculariza, la Fevruar 1844, averile mitropoliĭ și episcopiilor cu toate m-rele cîte era supuse lor. Cine da maĭ mult rușfert la scaun, acela era numit igumen, despot și făcea cu m-rea ce voia. Soborul călugărilor era trătațĭ pe

linia sclavilor de jos. Igumenu era totu, soborul era nimic. D'apoi cînd ne gîndim cu cît greŭ va fi ajuns această jalbă la mîna mitropolitului?.. Pe timpul mitropolitului Veniamin eraŭ în mitropolie două grupurĭ de samsarĭ: Un grup civil, altu călugăresc. Grupu civil se forma din boerĭ marĭ ca: Nicolaĭ Canta, Ioniță Cosu, paharnicu Enuță, Tudurachi Vasiliŭ, paharnicu Costantin sameşu mitropoliĭ, şi alțiĭ.. Grupu călugăresc se forma din: Iachinft Jurăscu, arhimandritu Teodorit, Isaia dichiŭ, Veniamin Veleşiŭ şi alțiĭ... Toțĭ aceştia se ocupaŭ a poza ca oamenĭ marĭ şi a stoarce banĭ de la toate averile mitropolieĭ, şi cu deosebire de pe la toate m-rele supuse mitropolieĭ. Banĭ storşĭ se cheltuiaŭ la scopurĭ particulare, saŭ la jocu de cărțĭ, orĭ se asvărleaŭ la... Mănăstirile şi altele eraŭ adevăratele cuiburĭ de scandaluri şi de spoliare. Nicĭ m-rea Neamțu-Secu, cu toate schiturile lor, nu eraŭ cruțate. Nicĭ m-rele de maicĭ n-aŭ fost cruțate. D'apoi încă pe timpu cînd se zidea catedrala mitropolieĭ din Laşĭ, între anĭĭ 1833 la 1839, cînd era pretestu legitimat, cînd se cheltuia toată averea mitropolieĭ, cînd eraŭ tributare toate m-rele, cînd plătea visteria din averea statului, cînd contribuiaŭ şi toțĭ boerĭĭ ca şi alțĭ particularĭ?! Atuncĭ să fi maĭ văzut furăturĭ, risipă şi jocu de cărțĭ!... Favoriții se ocupaŭ escluziv a stoarce banĭ. Mitropolitu se ocupa escluziv cu biserica şi literatura. Mitropolitu era darnic, favoriții eraŭ gheşeftarĭ de profesie. Tot pe atuncĭ era şi un alt foc care părjolea clerul mirean ca şi clerul monahal de pe la toate județele şi m-rele, aceştia era protopopiĭ de ținuturĭ. Toțĭ erau ca unul. Era vaĭ şi amar de preotu sau călugăru care le cădе la mînă. Eraŭ zbiriĭ luĭ Atila.

Cine va cugeta serios la jalba luĭ Crupenschi şi la destinația vieții monahale, acela se va încredința de adevărul ziselor mele de maĭ sus.

1820.— Agapie Suțu arhimandrit, grec, igumen m-riĭ Rîşca.

Agapie a căștigat igumenia pentru că era grec eterist, susținut de greciĭ eteriștĭ, între care pe sub mână era și mitropolitul Veniamin. Agapie a fost un grec desfrînat; la el de obștie erau baluri și veseliĭ, porțile m-riĭ nu se închideau nicĭ odată.

Avea patru arnăuțĭ, care jucau și băteau giuredu în ograda m-riĭ, toată ziua jucau și împușcau. Acesta a îndatorat m-rea cu 17 miĭ de leĭ, au mai luat ce au putut și au fugit de frica zaveriĭ. A împrumutat banĭ cu dobîndă de la jîdoviĭ Focșăneni, carĭ sineturĭ au fost întărite cu pecetea m-riĭ. A voit a trece Prutu în Basarabia și n'a fost primit, apoĭ tiptil a fugit la sf. Atos. La 3 Iunie 1821, Agapie era la sf. Munte și de acolo scrie la Suceava Paharniculuĭ Costantin. Cînd Isaia s-a făcut igumen la Rîșca, a plătit datoriile făcute de Agapie, pentru că toți se temeau de bubă.

Dacă Agapie ar fi fost mai multă vreme igumen în Rîșca, m-rea ar fi rămas pustie El a fost un zbir, iară nu călugăr. (Docum. mitropol. 122; bis. ort. Roman. 18. 455). Nu este trecut la pomelnic.

1821.— *Eteria Greacă*

Pe timpul Eterieĭ, m-rea Rîșca nu avea igumen, pentru că Agapie Suțu grecu, fugise de prin Maite, iar Protosinghelul Isaia s-a numit igumen la 9 April pentru a doua oară, el însă n-a putut veni la m-re, că era dichiu în mitropolie și nu i se numise succesor; e silit să stee acolo pînă l-a înlocuit altu. Totuși el la Rîșca a pus să-ĭ ție locul pe fratele său vatavu Vasile, cu nevasta și pe alt vătav Pavel, cu nevasta luĭ. Așa că Rîșca se igumenea de doĭ vătajĭ cu două neveste. Unu făcea pe igumenu, și altu pe intendentu pentru că m-rea era de călugărĭ.

La acest an eteria a fost pe toată țara Moldoveĭ ca și pe Valahia și Oltenia.

De mulțĭ anĭ n-a suferit Moldova un jac așa de cumplit

ca la 1821. Toate m-rele aŭ fost pradate, arse şi pustiite, şi m-rea Rîşca cu ele.

Iată ce scrie însuşĭ igumenul Isaia, despre m-rea sa Rîşca, cătră paharnicul Costantin, sameşu mitropolieĭ, care şi el fugise întâĭ la m-rea Slatina, pe urmă la mitropolia din Suceava; aicea scrie Isaia:

„M-rea Rîşca, Duminica s-aŭ pradat de 40 de turcĭ, „numaĭ zidiul au rămas; pe călugărĭ i-aŭ legat şi i-aŭ „bătut şi i-aŭ prădat, astăzĭ am văzut pe uliţă straile „fratelui meŭ, Vasile, ce-l am vatav acolo, şi straile va- „tavului Pavel, şi rochiile nevesteĭ; poroncă a dat nime „să nu cumpere de la turcĭ, le vezĭ cu ochiĭ şi tacĭ!.“ (Docum. Mitrop. 131, 198).

Arhimandritu Neofit Arbore, care va fi maĭ pe urmă şi igumen m-riĭ Rîşca, iată ce scrie fratelui său popa Vasile Arbore, de la Biserica Barnoschi, din Laşĭ, despre jaful din m-rea Rîşca. Popa este fugit peste Prut.

Neofit îĭ scrie acolo,

„.... Turcii aŭ prădat m-rea Rîşca, argintăriĭ, odoare, „cu toate podoabele căte aŭ fost făcute de la ctitorĭ şi „de la noĭ, toate le-au prădat, nimică n'a maĭ rămas, „aŭ luat argintăriile vestmintele ctitoriceştĭ, vitele, boĭ, „ vacĭ, caĭ, care, căruţĭ, toate, toate, pîn la unu aŭ luat, „butile cu vin le-au scos din pivniţă şi le-aŭ trecut vîn- „zîndu-le în Bucovina cu totu, cu butea, cu caru, cu boi, „cu căruţa, cu calu, cu hamu. Pe călugărĭ căţĭ i-aŭ a- „flat i-aŭ bătut, i-aŭ îngenunchet să-ĭ taie să spue unde „sînt lucrurile ascunse, ca să le ie. Alţĭ călugărĭ aŭ „scapat prin pădure şi i-aŭ urmărit prin spionĭ jidovĭ. „Aŭ prădat şi satele împrejurul m-riĭ noastre. Aŭ tăet „oamenĭ care de silă le-aŭ ajutat la cărăuşie; aŭ tăet „doĭ vornicĭ care se ascunsese, şi pe doĭ călugărĭ ce „umblaŭ să fugă. Acum m-rea este pustie şi călugăriĭ „de fricâ nu daŭ pe aicea.“

1821.— Isaia arhimandrit, igumen m-rii Rîşca.

Isaia Rîşcanu face slujbe în mitropolie, de iconom şi dichiu pînă în anul 1821, cănd vine la Rîşca.

Pentru igumenia luĭ Isaia sînt treĭ părerĭ puţin deosebite:

1). A luĭ Neonil Boca, întemeetă pe apropierea traiuluĭ. (Bis. ort. rom. 18.455).

2). A luĭ Narcis Cristoriu, întemeetă pe cercetărĭ.

3). Acea din pomelnicu ctitoresc din 1833, dictată de însuşĭ Isaia.

Din aceste treĭ părerĭ, schiţăm igumenia luĭ Isaia Rîşcanu, în acest chip:

Isaia era un om înalt, balan, acoperit, foarte fioros şi rău. Se temea de dînsul şi toţĭ ţaranĭĭ din sate, şi toţĭ boerĭĭ, şi toţĭ călugărĭĭ m-rii luĭ, că nu cruţa nicĭ pe unul, orĭ tînăr, orĭ bătrîn; îl băte la orĭ-ce ocazie. Dimineaţa, după ce să spăla, şi după ce-şĭ făce pravilă obicĭnuită, lua dulceţĭ şi în loc dĕ apă bea cîte două garafe de vin pelin, cam cîte de treĭ litre, ceia ce ar fi dat cam 1½ ocă de pelin.

La vremea meseĭ, cînd mînca părinţiĭ, se punea în uşa trapeziĭ, şi dacă vede pe vre unu că ese maĭ înainte, saŭ că lua pîne orĭ mămăligă să o ducă la chilie, striga cît un leu, îl pune la canon şi-l bătea.

Une-orĭ da mîncare prea multă, alte orĭ prea puţină şi răbdaŭ călugărĭĭ cu săptamînele. Alte orĭ ba mîncare borş cu bostan, şi brînză de oĭ, roşă ca catranul, de cîte 4—5 anĭ. Pe atuncĭ m-rea avea foarte multe oĭ şi brînza se păstra cu anĭĭ.

Isaia a prefăcut biserica în anul 1823 şi 1827, după cum arată pomelnicu şi înscripţia de pe biserică, pusă de dînsul în romîneşte [vezĭ-o maĭ înainte la Nr. I].

Biserica era mică, strîmtă şi întunecoasă. Isaia a înălţat zidiul de pe biserică, împrejur, de două palme, şi cu acea ocazie a înoit turnu cel vechiŭ, apoĭ a adăogit din noŭ două

turnurĭ nouă, unul de zid şi altul de lemn, îmbrăcat la mijloc, a lărgit ferestele întărindu-le cu gratiĭ de fer. A săpat toate mormintele de la altar, a făcut o groapă, a pus osămintele, şi deasupra a zidit proscomedia cu vestmintăria.

A stricat un zidiŭ vechiŭ, a adăogat un pridvor noŭ, pe care l-a întrupat cu biserica, a astupat două uşĭ vechĭ la pridvorul cel vechiŭ, a făcut uşa mare spre apus, la care a adăogit un pridvoraş mic. A acoperit biserica şi turnurile. A zugrăvit biserica peste tot, în lăuntru sinacsar, şi pe afară cu sfinţĭ: judecată, despre Nord-ost cu văpselĭ în parchete; aŭ zugrăvit numaĭ biserica veche, cu proscomedia, iară adausu luĭ, spre deosebire, le-au văruit. Cu aceasta biserica aŭ eşit mare şi tarcată. Aŭ podit-o cu scîndurĭ, i-aŭ strămutat ctitoriĭ, au sepat toate mormintele de prin prejurul bisericiĭ, şi oasele le-au îngropat sub pridvorul ist mare unde se fac litaniile. Cu ace ocazie aŭ găsit multe morminte, cu multe oase a deosebitelor persoane din toate treptele societăţeĭ. Intre morminte au găsit şi treĭ secrie cu persoane marĭ de domnitorĭ vechĭ, altele de vornicĭ marĭ. In secrie s-aŭ găsit strae de matasă aurită, bumbĭ marĭ lungăreţĭ şi rotunzĭ de argint auriţĭ, şi alte semne cu înscripţiĭ pe inele, pe lanţujele şi pe alte obiecte, care probă a fi ctitorĭ a bisericiĭ îngropaţĭ la epoce depărtate, ne ştiute. Pe ctitorĭ i-au zugrăvit după tablou ipotetic din trapeză, care şi el s'a copiet de Chiril, la 1801, după tablou din biserică, ce a fost în pridvorul cel desfiinţat. Acestea le-am scris din gura unuĭ martur ocular, care au lucrat la pridvor, anume Monahul Sevate Jecu, fost logofăt în Rîşca.

Pridvorul ist mare este întunecos pentru că are numaĭ două ferestĭ, cîte una pe latură, zugrăveala întunecă de tot. A zugrăvit pe ctitorĭ într'un tabloŭ pe părete, la stînga, numa pe Rareş-vodă cu familia luĭ, şi pe Macarie; iară despre Costea Bucioc, ctitoru bisericiĭ actuale, n-a ştiut nimică şi nicĭ nu

l-a zugrăvit între ctitorĭ, nicĭ în biserică nicĭ la trapeză. A înoit biserica precum se vede. A mărit-o aproape de 11 stînjenĭ înălțime, 16 stînjenĭ lungime și 3½ stînjenĭ lărgime, cu adaos cu tot, cu treĭ turnurĭ, două de zid pe capete, unu de lemn înbrăcat la mijloc. Aceasta e biserica mare a m-riĭ Rîșca, care au ajuns pîn la noĭ și este și acum.

Tot Isaia, prin înțelegerea cu mitropolitul Veniamin, la 1827 a lăsat hramul cel vechiŭ de la 9 Maĭ, care s'a serbat între aniĭ 1542—1827, și a luat hramul de la 6 Dechemvre care s'a serbat de la înființarea m-riĭ pînă la 1542, și de la 1827 încoace. Acesta-ĭ hramul m-riĭ zisă Bogdănești, hram serbat sub toți domnitoriĭ anteriorĭ luĭ Rareș și Macarie Neamțu, ctitoriĭ m-riĭ zisă Rîșca.

Afară pe păretele pridvoruluĭ lîngă ușă în niște ocniță maĭ este zugrăvit și însuși Isaia ca ctitor, cu alți treĭ duhovnicĭ cari aŭ contribuit cu banĭ la ctitoria înoiriĭ bisericiĭ. Ordinea este așa: 1]. Arhimandritu Isaia Rîșcanu; 2]. Pahomie Dohovnic; 3). Isaia Orbu Dohovnic; 4). Iosof Dohovnic. Eĭ nu sînt scriși. Eŭ scriitoriŭ îĭ știŭ de la proestoșiĭ bătrînĭ (vezĭ înainte la No. 2).

In biserică Isaia a făcut lucrurĭ maĭ multe decît toți, precum se arată la pomelnic la 9 Maĭ. Lucrurile maĭ principale sînt: 1 cruce mare de tiparos, îmbrăcată în argint. 1 icoană sf. Nicolaĭ, hramu, îmbrăcată în argint. 1 teplotă de argint. 1 evangelie mare de Neamț 1821, îmbrăcată cu argint. 4 sfeșnice de alamă micĭ pe sf. masă. 25 iconițe de schimbat pe zile de serbătorĭ. 2 prapure. 2 mantiĭ. 6 rînduri de vestminte cu totul pentru preoți si diaconĭ. 1 policandru mare de Madem, s-aŭ plătit 2400 leĭ. 1 policandru mic poleit cu aur, s-aŭ plătit 1000 leĭ. și alte obiecte p. c. procovețe, cevrele perdele, poale etc.

Clopotnița și pirgu.— Clopotnița și pirgu sînt vechĭ, de odată cu m-rea. Isaia le-a reparat și le-a acoperit din noŭ.

A făcut scaun clopotuluĭ, a făcut clopotu cel mare de 1378 de ocă şi treĭ litre, materie simplă cu preţ de 18,076 leĭ şi 14 parale, în plus lucru, cheltuiala şi suitu în clopotniţă. Alte clopote făcute de alţiĭ. A reparat pirgu din clopotniţă, o başcă deosebită în care a pus toate cărţile slavone, greceştĭ, tipăriturĭ şi manuscripte scoase din slujba bisericiĭ, să se păstreze pentru ştiinţă şi curiositate. Din aceste cărţĭ, o parte brăcuiţe, sînt şi acum. Cu aceasta a terminat clopotniţa în faţa ogrăziĭ, cum întri în m-re în partea despre mează-zi.

Chiliile de la poartă.— La 1830, a făcut un rînd de chiliĭ pentru părinţiĭ m-riĭ, cu 12 odăĭ pe treĭ şale, în rînd cu clopotniţa, un capăt spre clopotniţă şi alt capăt pînă în fund la zidiul ogrăziĭ despre apus, cu beciŭ pe sub case, cu gărliciŭ lîngă clopotniţă, chiliile cu temelie de piatră, cu păreţiĭ de cărămidă, chiliĭ nalte, fereştĭ marĭ, cu spetele la zid, faţa spre biserică, aŭ înscripţie deasupra uşiĭ la cerdacu din capĭt spre clopotniţă (vezĭ maĭ înainte la No. 3).

Trapeza cu zidirile eĭ.— Trapeza a fost veche şi mică. Isaia a stricat trapeza veche cu toate zidirile eĭ, ş-a zidit el altă trapeză nouă; a zidit două beciurĭ nouă înoind pe cele vechĭ, deasupra lor a zidit trapeză mare, largă, naltă, cuhne, cămărĭ, chelărie, spălătorie, pitărie, lemnărie şi alte atenanse la gospodărie şi comoditate, temeliile de piatră, zidiul de cărămidă. A făcut mese, vaselă, bufet, barate, cuptioare, cazane, cu toată gospodăria lor. In trapeză a pus icoane, portretul ctitorilor cel făcut de Chiril la 1806. Cu aceasta s'aŭ terminat lucrările trapezeĭ care întră în construcţiile anuluĭ 1830. Cum se arată la pomelnic, judecînd după mărimea trapezeĭ, a meselor şi a altor atenanse de gospodărie, se vede lămurit că soborul m-riĭ pe acel timp era un sobor numeros şi de cinste m-riĭ Rîşca Toate zidirile acestea eraŭ puse cu spatele la zid, şi faţa spre biserică.

Chiliile de arhondaric.— La 1840 a înoit prin reparaţie

toate chiliile cele vechĭ a luĭ Rareș, a luĭ Ene, a luĭ Chiril, apoĭ a făcut el din noŭ, ca adaos noŭ, alte 12 odăĭ cu cerdacurĭ împrejur, cu scărĭ, cu cămărĭ, cu latrine, și cu toată gospodăria lor, pe două rînduri deosebit de rîndul de jos, cu sale marĭ, cu două trapeze una sus pentru boerĭ, alta jos pentru slujbașiĭ lor și pentru gloata mirenilor. Le-aŭ mobilat pe toate cu paturĭ, mese, scaune, icoane, tablouri, și cu obiecte de tot feliu și de trebuință precum arată înscripța lor pe casă de asupra ușiĭ la arhondaric (vezĭ maĭ înainte la Nr. 4).

Chiliile de la altar.— La fundul altaruluĭ a făcut un rînd de chiliĭ micĭ pe un rînd cu patru odăĭ cu cerdacu lor. A stricat casele și paraclisul cel făcut de Grigorie Crupenschie, și materialul lor l-aŭ cărat călugăriĭ de ascultare, și cu acel material în plus alt material noŭ, s'aŭ adaos trapeza cu atenansele eĭ și chiliile de la fundul altaruluĭ, precum arată părintele Neonil.

Ogrăzile.— A îngrădit m-rea, ogrăzile, grădinele, a făcut ocoale, șurĭ, odaie, grajdurĭ, case pentru slugĭ, gospodărie, cară, căruțĭ, trăsurĭ, hambare, fîntînĭ, și altele cîte trebue la o casă organizată A dat părinților proestoșĭ ascultărĭ în biserică, și altor părinți ascultărĭ pe afară de m-re. A format părinții pentru trebuința bisericiĭ, pentru ascultărĭ și pentru trimis pe afară ca dichiŭ saŭ la alte ascultărĭ. A regulat pravila bisericiĭ după pravila m-riĭ Neamțu, că înainte de Isaia pravila bisericească de la m-rea Rîșca, era pravila cea veche care sta maĭ mult din cetire, din slujba chiliilor pe zilele săptămîniĭ, slujba comună la sărbătorĭ și Duminicĭ la biserică; Isaia a regulat tipicu și pravila care este și pînă acum.

Isaia a oprit a se face o sehăstrie de călugărĭ ce era să se facă la poiana luĭ Ioan, pe părîul Rîșcuța, unde era deja strîns acum tot materialul trebuitor și toată cheltuiala adunată, dînd voe să se facă la alt loc la Poiana Lipovenilor, tot pe această moșie a m-riĭ Rîșca, unde acum se făcuse deja

două rînduri de chilii și temelia bisericii era scoasă sus din pămînt, care și aceasta s'a stricat de arhimandritu Teodorit, după ce a întrat igumen, după arhimandritu Isaia, și chiliilor le a dat foc.

Isaia a tras la judecată pe toți proprietarii de moșii cîți aŭ încalcat hotarele moșiilor m-rii Rîșca.

Isaia a ridicat prestigiul m-rii sale, a restabilit drepturile cele vechi, a egalat m-rea Rîșca la nivelul celor-lalte m-ri de talia ei.

Isaia a igumenit mult, bine, și gospodărește. Stîlpul lui cel puternic a fost mitropolitul Veniamin, la toate. Căderea mitropolitului Veniamin, este moartea lui Isaia.

Arhimandritu Isaia Rîșcanu era socotit pentru meritele lui între igumenii de prima proestoșie.

M-rea Rîșca, pe timpul lui Isaia, a avut școală de carte și de cîntări bisericești, din care s'a format psalți renumiți ca: Sofronie, Paisie, Chesarie, Nectarie, Iosif Ciucă și alții.

Pe timpul lui Isaia, m-rea Rîșca avea ca la 50 de moșii mari cu mici, ofrandele bisericii de la închinători se urca în medie anuală cam la 2000 de lei pe lună. Moșiile se dă în posesie, altele se cîuta de casă cu călugării ascultători. Igumenu plătea un rusfert gras la scaun, după analogia averii, apoi era stăpîn pe m-re, și pe tot venitul ei. Igumenu era tot, călugării sclavi, deși averea era dată lor de ctitori. Atunci boerii de tote treptele năzuiaŭ la m-re, cu gînd să facă vreun rost cu igumenu, pentru posesia vre-unei moșii saŭ a altui acaret.

Isaia a pus pe monahul Teofan și-aŭ copiat Letopisețul lui Costin la 1832 Iunie 15; este acolo în m-re, pe 158 fețe de coală în două.

La 1842 Fevruare 10, Isaia este scos din igumenia Rîșcăi, ca să facă loc lui Teodorit, igumenu m-rii Slatina, care era mai boer și mai sfredel de cît Isaia, și care urma să deie

igumenia m-rii Slatina dimisionatului mitropolit Veniamin.

Isaia s'a retras la satul său Hărmănești, plin ca un stup; dară acolo avînd neamuri prea multe, prea lacomi și prea obraznice în scurt l'aŭ retezat și l'aŭ supt, de rămăsese la bătrînețe adînci de nu avea cu ce să se caute, ba nici să-l îngroape. A murit într'o mizerie neagră. Rîșcanii l-aŭ adus la m-re și l-aŭ îngropat la strana dreaptă, afară în față.

1842.— Teodorit arhimandrit, igumen m-rii Rîșca. Teodorit era dintre boeri; deștept, înteligent, și prieten cunoscut cu toți boerii cei mari; era mîndru, ambițios și pretențios. Veniamin mitropolitu l-a crescut din grație. Teodorit văzîndu-i bunătatea mitropolitului, făcea abuz. După multă stăruință mitropolitu l-a pus igumen m-rii Slatina, numai ca să curme stăruințele. Teodorit știa carte, după vremea de atunci; se face instrument tainic lui Mihai Sturza-vodă, și lucrează spre a resturna pe mitropolitu din scaun. Teodorit toată viața lui a lucrat din răsputeri ca să ajungă mitropolit fie în locu părintelui său, care l-a crescut, fie măcar în locu draculuĭ, numai să se vadă măcar episcop cu eparhie, ca să fie în Divan și în Adunare că pe urmă de.. meșter e cel de...

Teodorit la Rîșca n'are nimic de însemnat. M-rea era înoită de Isaia pe toată întinderea, Teodorit n'are ce-i face. El își făcea viața mai mult la Iași, unde era prezident în comitetul m-relor pămîntene, cu Teofilact și cu Veniamin, comitet înființat din anul 1841[1]). Cînd era la m-re, stătea mai mult la Hărmănești, unde gurele rele îi atribue flori de dragoste. Teodorit strînge bani și din venitul m-rii Rîșca și din venitul comitetului m-resc, și dă lui Vodă să-l pue mitropolit.

Teodorit moare în 1848, și la 6 August a fost îngropat în mănăstirea Rîșca, lîngă Isaia.

---

1) Secularizarea e proectată și votată la 1839 în Moldova și în Valahia se pune în aplicare de la 1842.

1848.— Neonil Boca, arhimandrit, igumen m-rii Rîșca. Neonil s'a pus la 18 Septemvre de locotinentul de mitropolit, Meleti Stavropoleos-Burdujeanu, pentru că mitropolitu murise în vremea holerii, precum murise și Teodorit. Neonil este originar din Bucovina; a venit de tînăr în m-rea Rîșca; aice s'a călugărit. A igumenit un an și zece luni pînă la 1850, Iulie 18. A eșit din igumenie și-a rămas tot în m-re cu nemulțămirea celor lalți igumeni ce a urmat după el.

Neonil își scrie singur igumenia sa (Bis.ort. rom. 18; 458). să cam laudă de a binele. Contimporanii sei, și în urmă nepotul său Antim Boca, și altu Voronil, și alți ne lasă să cetim în viața lui Neonil pe omul cu degetele încovăete, și ca dovadă însuși daniile pe care le pune el însuși ca date de dînsul.

Neonil a pardosit biserica cu scînduri de brad, fiind-că mai înainte era pardosită cu lespezi de piatră, și călugării se bolnăveau de piciore din cauza răcelei.

A făcut ușile de la dvorile mici de lemn și zugrăvite cu sfinții apostoli, fiind că mai înainte era cu perdele de cit, ca la bisericele sărace de la sate.

A făcut veșminte diaconești, cu tot tacămu lor.

A dat 200 lei ajutor de s'a făcut cadelnețele cele bune.

A cumparat lighean și ibric de alamă la biserică.

A dat m-rii 400 de oi mari, 33 de vite cornorite, 25 de mascuri, și o trăsură de 2 cai legată în fier.

A făcut cișmele în m-re ne fiind mai înainte, și a dat ajutor la ciușmelele 4000 de lei, ne ajungând suma de 10,000 de lei dați de la departamentul bisericesc, care luasă averile m-rii în administrația sa.

A îngrădit toate livezile m-rii cu gard. fiind că toate îngrăditurile erau stricate. A făcut șurile și rotăria. A dat bisericii o mantie arhimandrițească cu tablele cusute și mantie călugărească.

A scos de la departamentul bisericesc crucea de pept a

arhimandritului Teodorit, pe care a plătit-o cu 200 de galbeni filotim, că așa era atunci cinstea departamentului, și a dăruit-o bisericii, cruce de argint aurită cu petre scumpe.

A dat 243 de galbeni pe un clopot mare de 700 ocă adus de la Rusia și cumpărat de dînsul, iară restul sumei cît a costat clopotul l-aŭ plătit dăinuitorii după stăruința sa, 100 galbeni Galaction ieroshimonahul.

A căpătat m-rii o vie de cinci pogoane, la țara de jos la Panciŭ, la dealu Neiculuĭ, dăruită de Dumitrachi Ganea.

A căpătat de la boeri, în dar, șepte feloane cu stiharile lor.

A dat bisericii o cruce de argint aurită cu sf. lemn în ea.

A făcut biserica de lemn, cu cărți, vestminte și alte obiecte la satul Sîrbii, moșie a m-rii Rîșca, ne mai fiind înainte acolo biserică.

El cu purtările sale a întrecut pe toți igumenii ce aŭ fost înaintea lui, pentru că era din tinerețe în m-re, știa toate pricinele casei și îl cunostea toți; de aceia îl și ajuta. El s'a schivnicit cu numele Nil ierosimonah. Este ctitor trecut la pomelnic la 9 Mai, 25 Marte și 8 Genare. El a mai trăit mult după ce a eșit din igumenie.

A fost locțiitor de igumen a 2 a oară, după Cananău, înaintea lui Iosif Rîșcanu.

Iată cum a fost scos din igumenie: A fost decretat pe viață de Mihai Sturza vodă. Eșind Sturza din domnie, a întrat Domn Grigore Ghica El a scos din locotinent de mitropolit pe Meleti Burdujeanu, și-a pus în loc pe vlădica Mardarie Apomias, de la m-rea Coșula. Mardarie era blînd în fața oamenilor și prea interesat pe la dosuri. Atunci arhidiaconul Veniamin Cananău de la episcopia de Roman, a cerut cu stăruință și bani igumenia m-rii Rîșca. S-a făcut un decret exagerat la Vodă, în care se zice că igumenul Neonil de la Rîșca este prea bătrîn de 80 de ani și orbit de vedere nu poate cărmui m-rea și ast-fel a scos pe Neonil și a pus în locu-i pe Cananău. Pe urmă

s'a constatat neadevărul. A voit să-l permute igumen la altă m-re mai mică, Neonil nu s'a dus şi-a rămas în Rîşca la metania lui.

1850.— Veniamin Cananău arhimandrit, igumen m-rii Rîşca.

Veniamin este boer din familia Cananău, familie veche de origină italiană, venit de demult în Moldova prin Constantinopol şi Basarabia.

Veniamin a fost crescut de mitropolitul Veniamin şi spre dovadă iată vorbile mitropolitului puse în dieta sa:

„Aseminea englopionul ce-l am eŭ hărăzit de Monarhul „Rusiei, şi pe care l-am dat preosfinţitului frate Veniamin „Roset cu condiţia de a purta cheltuelile duhovnicescului „meŭ fiŭ Ierodianul Veniamin Cananău, pînă la săvărşirea „cursului învăţăturei sale teologhice, precum şi a în- „toarcerei sale de la Atena în patrie..." (Docum. Mitropol. 64). Cananău s-a întors de la Grecia, şi era arhidiacon în etate de 28 ani la episcopia de la Roman. Atunci a cerut cu protecţie şi cu rŭşfert de 1000 de galbeni daţi lui Petrachi Cazemir, care substitue pe ministru bisericesc. Cazemir a primit banii de rușfert adică mia de galbeni, a făcut raport mincinos la Vodă Ghica, zicînd Domnului: „Arhimandritul Neonil de la Rîşca este bătrîn, infirm, şi nu poate administra m-rea.... şi recomand Măriei-Voastre pe arhidiaconul Veniamin Cananău distoinic de a cărmui bine".... Vodă aprobă şi Veniamin să face igumen la 18 Iulie. Cazemir a primit banii în mia de galbeni, trăeşte o săptămînă ş-a murit grabnic de oprirea uduluĭ, şi banii din ruşfert i-aŭ fost de îngropare. (Bis. ort. Rom. 18. 461).

Cananău cum a venit igumen în Rîşca, fiind tînăr şi mîndru cu ideea de boer şi de igumen, îndată aŭ schimbat din ascultări pe slujbaşii cei vechi ş-aŭ pus ei alţii noi, parte din m-re şi parte din cei de pe afară ce era surguniţi aice pentru

purtări rele. Era iute și nepractic în biserică și în treburi duhovnicești. Cum să mînia, striga biciu și bătea pe cine îi eșe înainte, să fi fost ori tînăr ori bătrîn, ori călugăr ori mirean. Cananău era zburdalnic și desfrînat, petrece în primblări cu lunile, rar cînd stete și la m-re cu săptămîna. Cînd era în m-re se ținea de dînsul o droae de boeri și de cucoane, m-rea era prefăcută în casă de distracție, umblări cu trăsuri, alergări de cai, și felurite petreceri nepotrivite vieței călugărești. Avea și darul a strînge pe boerii scăpătați și-i ținea în m-re. El mergea rar la biserică, dară îi plăcea să facă înbunătățiri din daniile altora. El avea venituri de pe moșia Bogdănești cu toate cotunele ei, dară nu-i ajungea la cheltuelile sale particulare A igumenit 4 ani și mai bine. In acest timp a făcut și multe lucruri în biserică, mai mult cu daniile de pe afară, strînse de părinții: Neonil Boca, și de părintele duhovnicul Dumitru Bradeș din m-rea Secu, proestos însemnat, care stăte în Rîșca pe atunci surgunit de intrigile zilei, de la m-rea lui. Altele a făcut materialul m-rii prin prefaceri, adăugiri și înoiri, altele de la dînsul cu cheltueala lui.

Cananău a fost iute și desfrănat și din acestea i s-a tras oftiga și s-a îngropat acolo la 1855 Mai 9. Mai tărziu familia lui l-a desgropat și i-au adus oasele în gropnicu de la bis. Corni lîngă Botoșani.

Despre el sînt doue versiuni care i-au adus mortea la 35 de ani: Una zice că a fost bătut de moarte de o nemțoaică, după ce a fost buzănărit; alta că întrecîndu-se cu niște boeri l-au răpit caii, a eșit oiștea și l-a trîntit de un butuc de i-a sdrobit peptu, de i s-a tras moartea. A zăcut mult în suferințe grele. Dacă Cananău ar fi igumenit mai mult s'ar fi pustiit m-rea din cauza corupții lui. Așa este în general soarta igumenilor care să pun pe rușfert și fără de merit.

1855.— Neonil Boca arhimandrit a 2-a oră, a ținut loc de igumen 6 luni, de la Fevruare pănă la 15 August, între Cananău și vlădica Rîșcanu.

Pe atunci a venit în Rîșca mitropolitul Sofronie Miclescu, ca să întărească în igumenie pe Locotenentu Boca, el n-a primit din ambiție că l-aŭ dat afară din rîndu dintăi, pentru hatîru unui șuchet demoralizat.

Alta că mitropolitul pipăe pe Neonil de greutatea galbenelor, atunci între samsari era și renumitul Varahil Latiș. Neonil, de frica banilor, n'a primit. Dară mai pe urmă cu toții ș-aŭ mușcat mînele din cauza unor tulburări ce aŭ urmat cu igumenia din urmă, după locotenența lui Neonil.

Pe acele vremuri, și mai înainte, era la Rîșca o taină ascunsă, pe care mi-o șopteaŭ mie bătrînii. Iată taina:

Averea Rîșcăi se lua de departament și la ocazie nu să da înlături nici preasfinții; cu aceasta Rîșcanii nu se prindea de loc.

Ei aŭ fabricat taina că: 400 oi, 33 de vite, 25 de mascuri și altele, aŭ fost proprii ale m-rii, și le-aŭ trecut pe numele lui Neonil Boca, ca ale lui, și ca date de el m-rii, ca să nu le ea cinstiții de la Iași. Pentru aceasta s-a scris la pomelnic. Și cu aceasta Rîșcanii pe atunci stete mult mai bine de cît alții.

1855.— Iosif Rîșcanu Evhaiton arhiereŭ, igumen m-rii Rîșca. Vlădica era igumen la m-rea Mavromolu din Galați, de acolo l-a permutat la Rîșca, după ce mai întăi a plătit rușfertu 500 de galbeni prin fratele săŭ Teodoriță Rîșcanu mitropolitului Sofronie Miclescu, căci și pe atunci mitropoliții ca și oamenii lor eraŭ herangii. (Bis. ort. Rom 18. 464).

Vlădică se zice Rîșcanu după familia sa Rîșcanu, deși cu această ocazie se identifica și cu numele m-rii Rîșca, Rîșcanu.

Vlădică s-a numit pe 15 August; a stat o săptămînă în m-re fără să facă ceva bun saŭ răŭ. S-a întors înapoi la Galați de a mai stat trei luni de zile. Pe urmă ș-a trimes o ladă de tiparos cu veșminte, și cîteva vechituri stricate. Atunci a venit în Rîșca cu ucenicul săŭ Monahul Lavrente. După ce

s-a întors de la Galați, s-a dus la judecătoria din Fălticeni și-a luat subvenția m-rii, 2500 galbeni, din care bani avea să plătească lefile soborului pe jumătate de an, ce rămăsese ne plătite de la Cananău, și n-a dat nimăruĭ nicĭ un ban. Aseminea n-a plătit 6000 de leĭ, luĭ Neonil pe 6 lunĭ subvenția de igumen.

Acesta avea în stăpînire două moșiĭ, și nicĭ o dată nu ave banĭ, ba încă era și dator în multe părțĭ. Ba n-a plătit nicĭ departamentuluĭ cîștiŭ pe un an, nicĭ la personalul m-riĭ n-a plătit lefile pe un an și jumătate, din care pricină mulțĭ aŭ rămas săracĭ și datorĭ. Pentru aceasta ministeriul i-a luat moșiile și le-aŭ pus la mezat și le-a luat fratele vlădicăĭ, Teodor Rîșcanu.

Teodor Rîșcanu avea în contractu de imposesiere să facă un rînd de chiliĭ nouă de cărămidă, nalte pe plan, în partea despre Nord, cu dosu la zid, cu fața la biserică, în locul chiliilor celor vechĭ ce fusese făcute de lemn de Chiril Nemțanu, pe care chiliĭ le-a și făcut, după contract, cu iconomie de posesor la anul 1861.

Vlădică Rîșcanu a igumenit pînă la 1861 Noemvrie 22 adică 6 anĭ între 1855 Aug. 15, 1861 Noem. 22.

In igumenia Vlădicăĭ, fratele săŭ a făcut chiliile, pe temeliile de piatră, și la săpăturĭ s-a găsit grindul apeĭ și zburătorĭ de bătălie. In igumenia vlădicăĭ s-a podit biserica, și s-a găsit urme de morminte vechĭ de Doamne, sub paviment.

A săpat sub paviment adînc, a scos grindul apeĭ, a scos secrie vechĭ cu doamne marĭ, pe care le-au îngropat sub pridvor. A zidit transverse de zidiu, pe care aŭ pus podeala.

Vlădica e ctitor trecut la 8. Noemvrie la 1858. Noem. 10. A dat m-riĭ un rînd de veșminte arhierești între care: Un socos de adămască, un omofor mic, o cruce de inorog argintită și-a făcut veșminte preoțești și diaconești cu altele. A făcut strana arhierească din lemn, la care a plătit comitetul

plata pe jumătate, iară restul l-a plătit alți ctitorĭ, ca și boitu.

Episcopul Chesarie Sinodon Răzmiriță, care era locoțiitor de mitropolit, a scos pe vlădica Rîșcanu din igumenie pentru multe neorînduelĭ, și l-a rînduit să șadă în mitropolie ca un arhiereŭ bătrîn, dară și în mitropolie adese orĭ făcea acte de om alienat, și din această cauză, după cîte-va lunĭ, episcopul Calinic Miclescu, ce era locotenent de mitropolit, după vlădica Chesarie, l-a permutat la m-rea Secu, de unde maĭ tărziŭ a venit în m-rea Neamțu la metania sa, de oare-ce vlădica Iosif Rîșcanu este Nemțan. Aice a murit la 1867 Genare 19, și s-a îngropat lîngă biserica mare despre mează-zi.

1861—1886.— Neofit Arbore arhimandrit, igumen m-riĭ Rîșca. Arbore a fost om plăpînd, slăbănog, bolnăvăcios, a igumenit cu ajutorul unuĭ nepot al săŭ, civil, zis Ioan Pisoschi.

De la secularizare în coace, igumeniĭ de la m-rĭ, guvernul în actele oficiale iĭ numește: superior, îngrijitor. Neofit a igumenit 25 de anĭ, între aniĭ 1861 Noem. 23 și 1886, cînd a murit, îngropîndu-se lîngă piatra de făcut agheazma.

Neofit, cu ajutorul luĭ Pisoschi, a făcut grădina cu aleie, movilă și pavilion, în dosul caselor marĭ. A făcut un canal de piatră și o prizmă de florĭ împrejurul bisericiĭ.

1886—1897.— Gherman Diaconovicĭ arhimandrit, igumen m-riĭ Rîșca. Gherman a igumenit 11 anĭ, este Rîșcan vechiŭ, a fost mulțĭ anĭ clisiarh mare, a făcut multe treburĭ m-riĭ, a vizitat ca închinător sf. Munte și Orientul. La bătrînețe s-a lăsat de igumenie și s-a rătras la un prieten al săŭ la m-rea Slatina, anume la părintele arhimandritul Chelsie Dumitriu, igumenul m-riĭ Slatina, cu gînd de a-l sluji spre moarte.

1897.— Ischie Iorgulescu, duhovnicu de la m-rea Varaticu, a ținut loc de igumen, saŭ maĭ bine zis loc de îngrijitor, două, treĭ lunĭ. Pe Iorgulescu l-a mutat îngrijitor la m-rea Bistrița, și Rîșca a rămas vacantă, din lipsă de oamenĭ.

1897.— Chesarie Herescu arhimandrit igumen m-rii Rîșca. Chesarie este român din familia Herescu, din Bucureștĭ, născut la 1808. Cînd a fost zavera la 1821 el era băet de 13 anĭ. La zavera tatăl seu de frică a fugit din Bucureștĭ la Iașĭ, în Moldova, cu familia, în care era și băetul Costachi. In Iașĭ Chesarie a fost băet anagnost la Vlădica Aftanasie, apoĭ în mitropolie, călugărit de mitropolitu Veniamin, diacon și preot ca bun biseričaș a fost în mitropolie 36 de anĭ. La 1857 a venit in m-rea Rîșca și aice stă de 43 de anĭ. Chesarie știa de la tatăl seu treĭ limbĭ: românește, grecește și arăpește La 24 și 25 Iunie 1900 mĭ-a cântat mie, în biserică, grecește și arăpește, la etatea de 92 de anĭ. Cu mîna tremurîndă mi-a scris mie cîte-va cîntărĭ arăpeștĭ. La bătrînețe s'a schivnicit cu numele Chiril. El a fost și este clisiarh mare. A fost, de ocazie și pe apucate, igumen m-rii Rîșca aproape 2 anĭ. In acest rînd a fost ca 6-7 lunĭ, s'a lepădat el singur de igumenie fiind pre bătrîn și asurzit.

El acum caută de sufletul seŭ spre a muri bun călugăr. Un bătrân Rîșcan, care singur a rămas acum m-reĭ, să spuie urmașilor ce a fost în trecut Rîșca.

1897.— Veniamin Piticariu, Arhimandrit și igumen m-rii Rîșca de la anul 1897. Veniamin este romîn de origină, de baștină răzeșĭ din Cîmpulung, din Bucovina. Bunicul său după ce s-a luat Bucovina de către Austria, a trecut în Moldova și s-a stabilit în comuna Rotopănești, județul Suceava, unde s-a născut Veniamin Piticariu, la anul 1848, numindu-se Vasilie. A învățat carte la școala boerului Neculaĭ Istrate, proprietar a moșieĭ Rotopănești, terminând apoĭ clasele primare, la anul 1866 aŭ murit părinții lui de holeră ambiĭ într'o săptămînă și el a rămas sub epitropia surorii sale Elena Teodorescu. Pe urmă a mai învățat carte și gospodăria în familia boerilor Costache Romanescu din Fălticenĭ.

A fost cioban la oĭ, și prin silințe și economie a ajuns

Vasile să fie avut în: oĭ, caĭ, vite şi banĭ. Maĭ pe urmă logodindu-se spre a se însura, s-a bolnăvit greŭ, de care boală a suferit 5 anĭ, şi n'a putut scapa, până nu s'a făcut călugăr în m-rea Cozancia în igumenia luĭ Veniamin Păslariu. Apoĭ în urmă s-a dus la sfîntul Munte spre închinăciune. Intorcându-se apoĭ din sfîntul Munte a adus o icoană a maicel Domnuluĭ, făcătoare de minunĭ, ce să chiamă Portăriţă, care icoană este din cele maĭ bogate şi este în m-rea Rîşca.

A fost pus după venirea de la sf. Munte, de Eromonahul Chesariu Vasiliu duhovnic de la m-rea Agafton, slujitor la Biserica sfîntu Ion din Suceava, mitropolia veche a Moldoveĭ, unde a învaţat carte de teologie de la arhimandritul Emanuil Ciuntulac, Profesor. Bolnăvindu-se, s-a întors iarăşĭ la metania sa în Cozancia unde a fost pus igumen în care timp a făcut marĭ înbunătăţirĭ, a acoperit biserica cu tablă şĭ un turn pe biserică, a zugrăvit biserica pe din lăuntru, a făcut vestmîntărie, un ceardac înaintea bisericiĭ deasupra uşiĭ, a făcut vr'o treĭ rînduri de vestminte nouă, Sfintele vasă nouă, a reparat cărţile bisericeştĭ, a îngrădit ograda m-riĭ cu zaplaz de scîndurĭ, porţi acoperite cu tablă, o magazie de ţinut obiectele bisericiĭ acoperită tot cu tablă, două iazurĭ cu peşte, două fîntănĭ, un epitaf din Rusia, frumos şi alte multe îmbunătăţirĭ.

Maĭ pe urmă a fost numit igumen la m-rea Coşula, unde a făcut o biserică de lemn frumoasă la cimitirul satuluĭ, stăruind de s-a reparat biserica şi clopotniţa de către Stat în care timp tot prin stăruinţele sfinţieĭ sale s-a reparat şi casele.

Pe urmă s-a numit de înalta chiarhie igumen a m-riĭ Rîşcăĭ unde se află şi astăzĭ. Pe unde a fost slujbaşĭ s-a recomandat de un bun bisericaş şi de bun gospodar. El a adus psaltĭ călugărĭ, şi fraţĭ în m-rea Rîşca, a înfiinţat şcoala de cîntărĭ bisericeştĭ a făcut cafas în biserică şi alte înbunătăţirĭ. Sfinţia sa a venit în m-rea Neamţuluĭ în ziua de 14 Maĭ 1900 şi m'a rugat pre mine să-ĭ fac istoria m-riĭ Rîşca.

Eu m'am apărat spuindu-i că sînt bătrîn şi orbit. După multă stăruinţă, am izvodit şi am schiţat istoria m-rii Rîşca după cum se citeşte aicî.

In timpul igumenieî sf. sale se află în m-rea Rîşca ca (14) patru sprezece călugărî, parte maî bătrînî şi infirmî şi parte maî tinerî şi vr-o cîţî-va fraţî.

Veniamin se sileşte a rădica m-rea din agonie. Tot sf.-sa a stăruit de s-aŭ acoperit şi casele arhondariculuî mare de către Stat la anul 1900, iar în anul 1901, împreună cu alţî bunî creştinî, a organisat o loterie publică de banî, din fondul căreia să se facă maî multe reparaţiunî la clădirile m-riî.

---

§ 16.— 1). Inscripţia arhimandrituluî Isaia, pusă pe biserică la 1827. Inscripţia romînească, săpată în piatră, aurită, şi cu privaz negru; este pusă sus pe părete*le pridvoruluî* adaos de dînsul. Iată cuprinsul eî:

+ Intru cinstea şi mărirea sf. ierarh Niculaî patronul acesteî m-rî. La anul 1827 în zilele prea-sfinţitului mitropolit Veniamin Costachi prin sîrguinţa şi cheltueala prea cuviosuluî arhimandrit chir Isaia igumenul acestuî sfînt lăcaş, care s-a prefăcut după modelul obicinuit acum în Moldova, s-a lărgit în lăuntru prin dărămarea unuî părete din mijloc, s-a mărit şi s-a întărit ferestile cu grate, s-aŭ adaos proscomedia, s-a format fostul pridvor în trupul bisericiî, adăugîndu-se altul din noŭ, s-a acoperit, s-a zugrăvit pe din năuntru şi pe din afară, şi s-a înpodobit cu multe odoară, înturnîndu-se multe driturî şi moşiî împresurate.

2). Maî jos, sub inscripţia, în patru ocniţî marî sînt zugrăviţî ca ctitorî: Arhimandritu Isaia, în mare ţinută de paradă; Duhovnicu Pahomie, Duhovnicu Isaia orbu, şi Duhovnicu Iosaf.

Igumenu este îmbrăcat cu antereŭ de cutnie, colorat în dungĭ, brîŭ de fir, poftale de argint, ceasornic cu lanț de aur, mantie, camelaucă, metaniĭ bune și baston argintat, merge în serbătoare la biserică. Duhovniciĭ îl urmează la paradă. Duhovniciĭ sînt îmbrăcațĭ călugărește, foarte cuviincios și curat. Aŭ metaniĭ de lînă și camelauce, proba că Rîșca se considera m-re sobornicească. Pe la alte schiturĭ nu era așa.

3). Inscripția romînească de pe chilule de lîngă clopotniță, săpată în piatră, glăsuește așa:

† Intru slava sfinteĭ Troițe, s-aŭ făcut aceste 12 chiliĭ, din întreg pămîntu cu temelie de piatră, și pereții de cărămidă, și cu pivniță boltită de desupt. In zilele preaosfințituluĭ mitropolit Veniamin Costachi, cu drepțĭ baniĭ meĭ, de mine smeritul Isaia arhimandrit întru lauda ierarhuluĭ Nicolae, patronul meŭ, că slujind eŭ sfinteĭ mitropoliĭ 26 anĭ în slujba dichieĭ, m-aŭ tras a fi slugă a sa și igumen acesteĭ m-rĭ spre veșnica me pomenire, am făcut acestea la anul 1830.

4). Inscripția romînească de pe casele cele marĭ, arhondaricul, pusă sus deasupra ușiĭ glăsuește așa:

+ La 1540 s-a zidit biserica Rîșca în a doua domnie a luĭ Petru Rareș voevod și opt odăĭ. La 1766 Calistru Ene igumen m-riĭ aŭ adaus patru odăĭ. Iară la 1839 în zilele prea osfințituluĭ mitropolit Chirio chir Veniamin Costachi Isaia arhimandrit igumen m-riĭ, a înoit odăile luĭ Petru Rareș voevod, și a luĭ Calistru Ene, și a făcut deasupra lor 12 odăĭ și 2 trapeze cu beciul lor de desupt, sub un acoperemînt, cu osîrdia și toată cheltueala sa, gătindu-se la 1840 Iulie 20.

NB. Isaia zice în inscripțiile sale: „Cu osîrdia și toată cheltueala sa.“ Isaia igumenește între anii 1821—1842. atuncĭ toate averile m-riĭ eraŭ pe sama m-riĭ sale. Unde este venitul averiĭ cînd zice că le-a făcut cu drepțĭ baniĭ săĭ? Oare averea m-riĭ este de drept numaĭ a igumenuluĭ? Dacă cheltueala este a luĭ, trebuim să știm unde este averea m-riĭ. Dacă

cheltueala este făcută din venitul m-rii, n-are drept să-şi o însuşască lui-şi. Din acestea reesă că igumenu plătia un rusfert gras, la scaun, şi pe urmă toată averea m-rii şi-o însuşea lui-şi, de făcea cu ea ce voia. Acest abuz se găseşte pe această cale la toate m-rele. Din acest abuz reesă că toate inscripţiile de pe la m-rî sunt nesigure saŭ eronate. Aşa trebui să fie şi la Rîşca. Aşa este şi cu prefacerea obiectelor bisericeştî din care se face confuziune în istorie.

5). Inscripţia de pe clopotniţă sus pe zid la întrare:

† Această clopotniţă s-a acoperit la 1852 de Neofit Arbore. Reparată la 1872 Octom. 1.

Această clopotniţă este veche de multe orî reparată, de multe orî a fost acoperită şi părintele Arbore nu aminteşte în inscripţia sa nicî acoperitul de la 1827, făcut de Isaia, nicî pe cele anterioare [1].

6). Inscripţia de la Ciuşme. In ogradă lîngă biserică partea despre sud este ciuşmeaua m-rii, cu un obelisc mare de piatră

---

1) In clopotniţă sînt treî clopote maî marî şi altele micî. Altele micî poartă numaî data: unul 1826 şi altul 1727. Pe unul din clopotele marî stă scris:

† Acest clopot s-a vărsat în sf. m-re Rîşca hramu sf. Niculaî în zilele sfinţiei sale părinteluî chir Calistru Ene proim igumen şi cu adediŭ luî Tinţă Bîrsan an 7288 (1780), iară acum la anul Domnuluî 1834 în zilele prea înălţatuluî Domn patriot Mihail Grigoriŭ Sturza VVod ocîrmuind arhipăstoria bisericească înalt prea sfinţitul mitropolit Veniamin Kostaki cu osîrdia şi cheltuiala prea cuviosuluî arhimandrit proestos al mănăstireî s-a de iznov vărsat cu adaos de 920 ocă piste 580, vecinica lor pomenire.— Pe alt clopot se zice:

† Acest clopot s-a făcut la Huşî în zilele luî Constantin Mavrocordat Vodă, care clopot l-a făcut monahiî Calinic şi Dumitru cu toată cheltuiala sa şi l-a dat pentru a lor folos sufletesc la care este închinat sfinteî mănăstirî Rîşca la care este hram sfîntul ierarh Nicolae, leat 1784. Pavel Clopotariŭ.—

[Artur Gorovei, în „Gazeta Săteanuluî", an, XII, p. 13.].

cioplită, în forma unei căpăţîni de zahar; postamentul e de zid patrat. Aice este înscripţia următoare:

† Această ciuşme cu 2 ţevi împreună cu alta în bucătărie s-a făcut din noŭ cu cheltuiala preacuviosului arhimandrit, în zilele Înălţimei Sale Grigorie Alexandru Ghica Voevod, fiind locotenent de mitropolit preaosfinţia sa episcopul Meleti Stavropoleos, prin osîrdia şi osteneala mea Neonil arhimandrit şi igumen acestei sfinte mănăstiri. Anul 1849 Iulie 23.

NB. Părintele Neonil zice în înscripţie cu cheltuiala preacuviosului arhimandrit... Neonil. Inscripţia nu este veridică. Pentru că ministeriul după secularizare a dat 10.000 de lei anume să se facă ciuşmelele. Neonil a adaos 4000 de lei, şi cu aceasta s-a însuşit toată cheltuiala ca a lui. Ciuşmeaua a costat 14.000 de lei. Obeliscul e făcut de Ilarion Ivanovici. (Pomelnicu 9 Maĭ; Bis. ort. rom. 18, 459). Ciuşmeaua s-a reparat de multe orĭ, chiar acum cînd eŭ în Rîşca studiam m-rea să o scriŭ, ieromonahul Ghenadie cu cheltuiala arhimandritului Veniamin Piticariu igumenu, o repară în presenţa mea pe tot conductul apei.

7). La fundul altarului spre răsărit unde acum sînt crescuţi arborĭ marĭ, a fost din vechime igumenia veche. Pe acestea le-a înoit Chiril la 1799. Mai pe urmă le-a prefăcut Sofronie de zid cu două rînduri şi cu paraclis. Paraclisu l'a stricat Crupenschi. Iar casele igumeneştĭ le-a stricat la 1849 Neonil şi Gherman din răzbunare, pentru că şi lor le stricase Teodorit sehăstria. Casele le-aŭ stricat cu slugile m-rii. Acum pe acest loc se îngroapă părinţii cari mor în m-re. După îngropare se nivelează mormîntul.

8). Zidiul ogrăzii este de piatră brută; are pe laturi 150 metri, ceia ce dă pe toată ograda o lungime ca de 600 metri. Zidiul e pătrat, nalt ca de 4 metri şi mai mult. Cu acest zid m-rea este închisă ca o cetate tare. Are o întrare pe sub gangul clopotniţei, unde e poarta şi două întrărĭ micĭ cu

portiți: una în colț spre nord, alta în colț spre răsărit. Zidiul e întărit cu propele de zid, acoperit cu lespezi de piatră. Originea primitivă a acestuĭ zid pînă la Bogdan vodă, 1512; Rareș l-a înoit la 1542. Asemenea și Bucioc. Iară Calistru Ene, l-a înalțat cu un stînjen, și zidiul despre Nord l-a stricat de tot pe toată laturea, și-a zidit zid din noŭ, mărind ograda m-riĭ spre Nord cu 7 stînjenĭ.

9). Trapeza cu cămările eĭ a fost veche, mică pentru părinții, puținĭ, Isaia a stricat trapeza veche ș-a făcut-o el maĭ mare după cum se vede acum. (Vezĭ la igumenia Isaia).

Trapeza luĭ Isaia fiind mare făcută pentru un sobor numeros, acum părinții înputinându-se, trapeza stă deșartă, iară părinții s-a mutat la trapeza de sub arhondaric, unde este strămutat și tabloul cu ctitorĭ. Trapeza luĭ Isaia se păstrează intactă văruită, cu mese, și alătura bufetu cu toate ale lor.

10). Un rînd de chiliĭ micĭ la capătu lemnărieĭ sunt făcute tot de Isaia.

La zilele noastre soborul fiind prea mic, casele în majoritate staŭ deșerte, se ruinează în zadar. In toate beciurile în No. de 4, esă apă maĭ multă orĭ maĭ puțină, apoĭ se trage singură; aceasta probează esistența grinduluĭ vechĭ și pămîntul care se locuește acum este supra-pus ca o stratificație cu traiu oamenilor.

11). In coltul zidiuluĭ spre Nord este un pirg legat de zid, pirg gros, patrat, de piatră brută; în el se ține cășăria m-riĭ (fruptu de la vacĭ).

Aice deasupra a fost chiliĭ și paraclis stricat de Isaia. In toată m-rea, de toată vechimea eĭ, a fost treĭ paraclisurĭ, făcute pe rînd la deosebite vremurĭ: Unu făcut de mitropolitul Teoctist Nemțanu, unul de Sofronie, și unul de Crupenschi. Paraclisurile se făceaŭ pentru a se înlesni soborul la pravila zilnică a bisericiĭ, de oare ce biserica era umedă și friguroasă, și călugariĭ se bolnăviaŭ de picioare. Igumeniĭ le stricaŭ pe

toate pentru motiv de iconomie la întreținere, și ei veniaŭ mai rar la biserică. Acum nu este nici un paraclis, și biserica e mai uscată.

Obiectele din biserică cu inscripțiile din lăuntru.

12). In pridvorul cel vechiŭ a bisericii, spre stînga, a fost îngropat episcopul Macarie Nemțanu de la Roman, care a zidit biserica pe timpul și cu cheltuiala lui Rareș. Teofin Rîșcanu l-a îngropat la 1558 Septemvrie 1-7. Mormîntul a fost boltit, pe mormînt o lespede mare de marmoră albă bună, pe marmoră prin mijloc flori în relief de multă artă, împrejur pe marmoră inscripție sîrbească săpată cu multă artă, ceia ce probează pe un artist al vremei de atunci, se pare că marmura s-a pus de episcopul Anastasie mai pe urmă. Inscripția se păstrează pre bine într'o boltitură; un capăt e prins în zid. Eu fiind orbit de ochi și locu întunecos n-am putut-o ceti exact. Tot aicea deasupra este tabloul ctitorilor.

In partea opusă spre dreapta, s-a îngropat o doamnă, zic bătrînii Rîșcani, cu numele „Knegłina Anastasie", nu se știe ce doamnă, n'are nici un semn pe mormîntu ei. Piatra de pe mormîntu ei s-a rupt, jumătate e la ușă, și jumătate afară, într'o boltitură.

Isaia la 1827 a disființat acest pridvor, de aŭ mărit biserica, el a adăugat alt pridvor mare. In pridvoru ist noŭ tot în partea stîngă, a strămutat pe ctitori și peatra de marmură a lui ctitoru Macarie. Pridvoru desființat a avut două uși, prin coaste, una la dreapta; i se cunoaște garnitura pe afară, una la stînga zidită și o propea de zid o tăinuește. Aice este boltitura, aice este marmura lui Macarie, aice sînt ctitori.

Tablou este făcut în ordinea următoare de la dreapta spre stînga, așa:

Ruxanda Domniţa. (copilandră), Doamna Eleana. Costantin VV. (copil).

Ştefan VV. (Rareş). Petru VV. (Rareş). Macarie (Episcop).

Numele scrise cu slove de aur.

Zugravu a confundat pe Macarie cu sfîntu Nicolaĭ. Rareş ţine biserica în mînă, şi o întinde la peptul luĭ Macarie spre semn că amîndoĭ aŭ făcut-o. Iară maĭ sus stă o mînă care-ĭ blagosloveşte şi o primeşte. Macarie e îmbrăcat arhiereşte cu capu gol. (Deasupra scris sf. Niculaĭ). Petru Rareş cu familia luĭ de pe tabloŭ îmbrăcaţĭ în haine împărăteştĭ, ca la grecĭ, cu corone pe cap, şi domniţa Ruxanda aseminea.

Este de însemnat că pe acest tabloŭ nu este zugrăvit Ilieş Voevod, fiul cel mare a luĭ Petru Rareş, care a domnit în aniĭ 1546—1551, care s-a turcit. Poate nu-ĭ scris, pentru că s-a turcit. Nicĭ Bogdan vodă fiul cel întăĭ, nicĭ Domniţa Despina care s-a măritat cu Mircea de la Muntenĭ. Din aceste lipsurĭ şi din altele eŭ am conchis că tabloul este problematic făcut mult maĭ tărziu în biserica Bucioc, de un zugrav care n-a ştiut toată familia Rareş. Tabloul trebue să fi fost vechĭ în pridvorul vechĭ. Aice este reproducţie nouă. Este posibil ca tablou să fie făcut de Macarie, de pe cănd trăe el, să fi făcut pe Rareş cu familia pe care i-a ştiut el maĭ devotaţĭ bisericiĭ luĭ. Iară pe el însuşĭ să-l fi făcut urmaşiĭ în greşeală de nume.

Tot de pe tabloul cel vechĭ care acum nu esistă, s-a făcut alt tablou mare, pe o muşama mare patrată, ca de doĭ metrĭ, care se află în trapeză. Tablou este întocmaĭ ca şi cel din biserică. Deosebirea este că tabloul din biserică este făcut de zugravu Ilarion Ivanovicĭ, la 1827, cînd s-a zugràvit pridvoru şi biserica, iară tabloul din trapeză s-a făcut de Chiril la 1806. Aceasta dovedeşte că amîndouă tablourile din trapeză

și din biserică sînt copiate de pe alt tabloŭ mai vechiŭ, ce a esistat în pridvorul desființat.

Iată și înscripția de pe tablou din trapeză scris pe marginea de jos romînește:

+ Aceste cadre după cum se văd s-aŭ scos și s-aŭ făcut cu cheltueala, sființiei sale Chir Chiril arhimandritul și proigumen sfinteĭ m-rĭ Rîșca. La anul 1806.

Tabloul are privaz mare de lemn înprejur. Pe locul pridvoruluĭ desființat acum este Cafas noŭ, făcut de Veniamin Piticariŭ.

13). In mijlocul bisericiĭ spre stînga este strană de fer aurită, de sistem nemțesc. In strană stă sfînta icoană a maiciĭ Domnuluĭ. Icoana e zugrăvită la Iașĭ, înaintea anuluĭ 1863. Icoana și strana s-a făcut de părintele Gherman Duhovnicu și de monahul Costandie Manoliu, când Costandie ședea la Rîșca. Icoana este îmbrăcată cu argint la Iașĭ, de meșterul Anton Argintariŭ, cu preț de 258 de galbenĭ, Gherman a dat 130 galbenĭ și Costandie 128 galbenĭ, la anul 1882. Costandie e trecut la pomelnic la 23 Maĭ, Gherman la Sîmbăta mare. Sfeșnicu cel mare este făcut la Iașĭ. de alamă, de psaltu Dumitriță Sucevanu, la 1863 Noem. 6, cu această înscripție:

† „S'a făcut de robiĭ luĭ Dumnezeŭ Dumitru și Catrina „pentru sfînta m-re Rîșca 1863, Noemvre 6.“ Scrișĭ la pomelnic la 26 Octom.

Tot Costandie Manoliu a făcut și puntea cea mare de pe apa Rîșca. Este vrednic de știut că majoritate din obiectele bisericești și ale gospodărieĭ sînt făcute de părințiĭ Rîșcanĭ, spre pomenirea lor. Lor li se cuvine lauda în primul rînd. Mireniĭ deși maĭ mulțĭ și maĭ avuțĭ, aŭ făcut daniĭ maĭ puține de cât călugăriĭ. Totușĭ sînt scrișĭ la pomelnic fie-care la ziua luĭ, și se pomenesc de rigore la toate slujbele bisericești.

14). Altă Icoană mare: Maica Domnuluĭ, făcătoare de minunĭ, zugrăvită la sf. Munte Atos, de un pictor renumit. Sf.

Icoană e prea frumoasă, îmbrăcată peste tot cu argint bun și aurită peste tot, la Liov, în Galiția cu preț de 1200 lei. Are juvele, stă sub geam de sticlă cu privaz aurit. Este proprietatea părintelui ieroshimonahul Veniamin Piticariu arhimandrit și igumen sf. m-ri Rîșca, cavaler. A pus-o în strană provizor, lângă tratapod la dreapta. Sf. icoană va sta aice cât va voi propietariul ei.

Titlu sf. Icoane este: această sf. Icoană Maica Domnului să numește Portărița. Jos pe argint scrie: Această icoană s'a făcut și s'a împodobit cu spesele mele: Veniamin Piticariu 1892.

Sfînta Icoană este o copie artistică de pe chipul sf. Icoane Portărița, de la sf. munte Atos, de la m-rea Iviru, care se arată la Proschinător la pag. 66—67. Veniamin a făcut-o când a fost închinător la sf. munte, la schitul Lacu, cu hram sf. Dumitru, schit romînesc făcut de Romîni.

15). In biserică este o iconiță Maica Domnului îmbrăcată cu argint de la Petru-vodă Rareș. *Iconiță făcătoare de minuni.* Intre minunele ei, este și aceasta: *La anul 1821 Turcii au intrat pe furiș în biserică să o prade; atunci au găbuit acolo pe călugăru clisiarh. Călugăru, de frică, s-a pitulat lîngă tratapod unde era sf. Icoană. Maica Domnului l'au acoperit cu puterea ei. Turcii au scotocit în biserică, au jefuit și-au luat toate obiectele de preț cîte le-au găsit. Pe călugăr și pe Icoană n-a găsit-o, și ast-fel au scăpat amîndoi, ca să spue necredincioșilor minunele și puterea lui D-zeu.*

16). Strana arhierească s-a făcut de vlădica Iosif Rîșcanu, din lemn cu săpături; plata a fost jumătate banii, de la el, jumătate de la comitet, iară Panaite și Aspasia Văleanu la 1862 Iulie 27 a plătit 15 galbeni de poleit cu aur. (La pomelnic la 27 Iulie). Tot la strana arhierească, sus, este o icoană veche sf. Niculaï, îmbrăcată în argint, de sistem vechi, cu anul 1789, cu scrisoare grecească pe ea de desupt.

17). In altar pe sfînta masă toate obiectele sînt relativ vechi,

icoane sînt multe vechĭ. Intre obiectele vechĭ este de însemnat un aer vechĭ stricat, scos din serviciŭ.[1])

Aeru e făcut pe muşama groasă, proastă, lung de 1. 30 m. lat de 70 c. Domnul Christos e făcut mic ca un prunc. Chipurile: Iosif, Nicodin, M. D. Maria Cleopa, şi Maria Magdalina, zugrăviţĭ pre bine. La o parte este mormăntu cu vorbele: „grădina olaruluĭ, pămîntu sîngeluĭ". Imprejur înscripţia troparuluĭ: Iosif cel cu bun chip şi ceĭ 4 Evangheliştĭ pe colţurĭ, soarele, Luna si patru serafimĭ, toate chipurile zugrăvite pre bine de pot servi de modele. Pînza ca tolu. Analizând calităţile aeruluĭ, nu se pare maĭ vechĭ ca din secolul trecut. N'are anul.

Antimisurĭ vechĭ nu sînt. Zic Rîşcaniĭ că s-au luat la mitropolie să facă loc antimisilor nouă.

18). Pomelnice vechĭ ctitoreştĭ de la începtul m-riĭ nu sînt, pentru că s-aŭ perdut la pustiirĭ. Cele maĭ vechĭ pomelnice sînt două:

1]. „In altar sînt maĭ multe crucĭ. Pe o cruce mare, cu mărgean, se zice: „Această sf. cruce iaste afierosită sf. m-riĭ Rîşcăĭ de Arh. Isaie egumen acesteĭ m-riĭ 1836."—Pe alte crucĭ staŭ următoarele inscripţiĭ: a) Pahomie Duhovnic 1790. b) Vinedict arhimandrit şi igumen Moldoviţiĭ 1777. c) † Această cruce s'a făcut sfinteĭ mănăstirĭ Rîşca de Manoil ieroschidiacon 1804. d). Această cruce a dat-o sf. mănăstirĭ Rîşca, Neonil Boca, arhimandrit 1862 Iuli 14. e). Neonil Boca, arhimandrit m-riĭ Rîşca August 13. f). Neonil Boca, arhimandrit m-riĭ Rîşca 1862; g). Această cruce am dat-o sf. m-riĭ Rîşca. Arhiereu Iosif Rîşcanu, 1860; h). Vinedict Vicob protosinghel, 1804; Manoil argintar; i). Iosaf ermonah filofteishi monah.

Pe chivote se spune: „Aceste chivote s'a făcut de către smeritul arhimandrit Veniamin Kananăŭ igumenul m-riĭ Rîşca pentru această sf. m-re Rîşca, 1854 luna Ghenar 1". — Pe troiţă sînt aceste cuvinte: † „Acest panaghiariŭ s'aŭ făcut cu cheltueala sfinţiĭ sale Kyr Sofronie arhimandritului mitropol. şi s-aŭ afierosit la sf. mănăstire Rîşca, unde prăznueşte hramul sfîntului Ierarh Nicolae, spre pomenire neamuluĭ săŭ"

Artur Goroveĭ, loc cit.

A lui Varlaam Dinga, din 1892 Iulie 2, cu daniile este nouă şi cu patru ctitori vechi. Altu la proscomedie, are ctitori mai vechi de cît a lui Dinga.

Amîndouă pomelnicele sînt copii înoite.

Nu este nici un pomelnic care să arăte ctitorii între anii 1542—1792, ca o escepţie în pomelnicu de la proscomedie să arăte la ctitori pe Bogdan VV. Ruxanda Doamna cu neamu lui, Petru Rareş cu neamu lui, Macarie Episcopu şi Petru Schiopu vodă. Atîta tot. Alte pomelnice din secolul nostru sînt pre destule şi se pomenesc în zilele săptămînii.

Ctitoriile vechi sînt:

Bogdan VV.—Ruxanda Doamna, (fiul lui Ştefan cel mare).

Petru VV.—Elena Doamna, (Rareş).

Petru VV.—Maria Doamna, (Petru Schiopu vodă).

Scarlat VV.—Smaranda Doamna, [Scarlat Calimah 1793].

Ctitorii din secolul nostru sunt prea destule şi nu se pot înşira aicĭ.

19). Icoanele din pridvor împreună cu stranele lor, cu pridvoru, cu ctitorii, şi cu alte icoane din biserică s-aŭ zugrăvit de monahul Ilarion Ivanovicĭ Rîşcann. El a făcut şi monumentul de la ciuşme. (La pomelnic 21 Octombrie).

20). In pridvorul cel mare sînt două dulapurĭ marĭ cu veşminte şi cărţĭ de cult.

In vechime, între anii 1343 la 1512, toate cărţile de cult eraŭ manuscripte copiete unele de pe altele, aşa era în toată Moldova, aşa era pe la toate m-rele, aşa a fost şi la m-rea Bogdăneştĭ, aşa a fost şi la m-rea Rîşca. Mai mult încă că chiar de la 1512 cănd s-a făcut tipografie la noi în Moldova de Bogdan-vodă fiul şi succesorului lui Ştefan vodă cel mare, pentru tipăriturĭ de cărţĭ slavone, care era în uz pe la bisericile noastre, scriitorii de cărţĭ bisericeştĭ tot copiaŭ cărţile şi de atuncea în coace în manuscripte, şi s-aŭ tot copiat şi prin m-rĭ şi prin politii pînă mai dăunăzĭ. Cele din

urmă Evangheliĭ manuscripte sînt din anul 7326—1818 scrise cu mare artă de Shimonahul Chiril din m-rea Secu, una pentru m-rea Neamțu și alta pentru m-rea Secu. Alțĭ scriitorĭ aŭ scris și maĭ încoace și eŭ am cetit cărțĭ și știŭ scriitoriĭ.

Intre cărțile de cult ce am găsit la m-rea Rîșca însemnez pe cele maĭ principale:

I. Un manuscript vechĭ slavon, scrisoare aleasă pe pele pergament, carte de rulet pusă între sulurĭ de sistem străvechĭ. Pe ea se citește proscomedia sf. Ioan gură de aur, fără an. Bătrîniĭ mi-aŭ spus că a fost și liturghia, pe alt sul maĭ mare. Liturghia s a șterpelit de un arhiolog, cu scop să o vîndă la străinĭ. Proscomedia a rămas să ne arăte purtarea arhiologilor civilizațĭ. Manuscriptul de proscomedie este unic în felul săŭ. Trebue să fie maĭ vechĭ de istoria cunoștințeĭ mele. Pelea este îngustă, bine lucrată, scrisoarea prea subțire și frumoasă în felul eĭ. Cînd citeștĭ pe dînsa, se întinde și să strînge ca pînza pe sulu stateveĭ. Asemenea formă de cărțĭ am văzut multe în biblioteca clasicităței orientale în biblioteca m-rilĭ Neamțu arsă la 1862 la Noem. 24-25.

II. Aŭ fost multe manuscripte slavone pentru trebuința cultuluĭ din m-rea Rîșca, acum nu se maĭ află nicĭ ca furdale din grația anticarilor.

Din manuscriptele vechĭ romîne sînt următoarele:

a]. 1703 Ioan Cortan a scris un manuscript mare care vorbește în detail despre Anticrist.

b]. 7280 [1772] Iunie 12. Un manuscript mare bine scris de Varlaam Dinga pe 150 de file. In carte se cuprind 24 de cuvinte de a luĭ Petru Damaschin. Titlu cărțeĭ este: „Cuvinte de la Varlaam Dinga". Varlaam a scris această carte în m-rea Neamțu după igumenia a 2-a în igumenia luĭ Sofronie.

c]. 1794. Ioan ieroshimonah și duhovnic din sfinta m-re Rîșca, din poronca luĭ Chiril arhimandritu igumenu m-rilĭ Rîșca, a scris de ascultare Patericu Pecerscăĭ cu vieți de

ale sfinților rosienî. Manuscript mare pe 182 de file. an. 1794.

Scriitoriu ca și igumenu, amîndoî știaŭ ruseşte. Se pare a fi fost amîndoî molorosienî. Chiril este Nemțan de metanie, a fost igumen la Rîșca 1794—1802, apoî proimigumen pe la 1806, apoî dichiŭ la Iași, pus de mitropolitul Gavriil Bănulescu, 1806—1812, și pe la Octomvrie a trecut la m-rea Chipriana, unde a murit și s-a îngropat. Ioan și Chiril sînt Moldovenî de naștere, pe urmă s-a luat Basarabia.

d). 1798 Iulie 21. Meleti ierodiacon din m-rea Rîșca, a scris cu mîna o carte mare care cuprinde viețî și istoriî din sfînta m-re Sinaia de la Arabia. Mss. mare legat. A scris de ascultare tot din poronca luî Chiril igumenu.

e). 1801 Dechem. 6. Gherasim ierodiaconu din m-rea Rîșca a scris cu mîna tipicul cel mare, un mss. de o mărime esagerată, carte legată și uzată în biserică. Tot în igumenia luî Chiril.

f]. 1811. Fratele Vasilie Cîmpulungean a scris din poronca arhimandritului Antonie, igumenu m-riî Rîșca, pe *sf-tu* Efrem Sirianu. Mss. mare legat.

NB. Afară de manuscriptele acestea, maî sînt și altele vechî, rupte și fără început dintre care unele sînt în podu bisericiî puse spre păstrare.

Manuscriptele acestea probează că în m-rea Rîșca era o ocupație literară și aceasta face mare onoare rîșcanilor.

g). 1817 Ghenare 20. Cu această dată am găsit pe arhimandritul Sofronie scris ca proim-igumen m-riî Rîșca. El a dăruit m-riî multe cărți, între care și două trupurî complecte de viețele sfinților celor marî, de la m-rea Neamțu. Pe toate cărțile date de dînsul este scris și iscălit pe dedesupt cu mîna luî. Din scrisoarea de pe cărți se constată că Sofronie a fost un scriitor și un dascal mare, scrisoarea luî era cea maî frumoasă la vremea luî. Aicea am notat după epitomia de la Neamțu.

Sofronie se iscăleşte cu grifa pe care o imitează mai în urmă mitropolitul Sofronie Miclescu.

h). Afară de manuscripte sînt la Rîşca şi cărţi cu tipăriturĭ vechĭ. Aice însemnez numaĭ pe două:

a]. Pendicostariu mitropolituluĭ Niofit Criteanu, tipărit la Bucureştĭ în tipografia mitropolieĭ 7251 (1743). In acest pendicostar este molifta pentru sfinţirea sfîntuluĭ Artos, ceia ce în alte pendicostare nu este.

b). Moliftelnicul tipărit la Sibiu de mitropolitul Procopie la anul 1774. Aice în moliftelnic la pag. 564 şi următoarele este rînduiala de sfinţirea sfinteĭ crucĭ, ceia ce în cărţĭ de la noĭ nu este. Eu le-am copiat şi pentru m-rea Neamţu. Celelalte tipăriturĭ vechĭ leam lăsat ne însemnate pentru scurtime. Cine va voi le poate consulta în podu bisericiĭ, şi pe aiurea [1]).

i). La m-rea Rîşca este o cîrjă de abanos cu roşturĭ de argint brodate. Eu am slujit cu ea la 24 Iunie 1900. Pe cîrja scrie: „Isaia arhimandrit Rîşcăĭ, 1831 Decembre. 23." Este şi mantie arhimandritească făcută tot de Isaia. Sînt şi veşminte arhimandriteştĭ arhiereştĭ cu argintăriĭ şi cu multe obiecte de tot feliu de trebuinţă şi de lucs. Aceasta probează că igumenu Rîşcan slujea cu mitră, cu mantie şi cu cîrjă, ca şi stareţiĭ de

---

1). „Intre cărţi am găsit un octoih cu această însemnare: „Această sfîntă carte ce se numeşte Octoih de canoane a maiceĭ Domnuluĭ, care să citeşte la povecernie, este cumpărată de mine cel maĭ gios numit cu opt-spre-zecĭ leĭ întru al doilea rănd a igumenieĭ mele de la sf. măn. Rîşca din ţinutul Suceveĭ la care se prăznueşte şi se citeşte hramul celuĭ dintru sfinţĭ părinteluĭ nostru şi mareluĭ făcător de minunĭ Nicolae arhimandrit Myrelor Likieĭ. căreia sfinte manăstirĭ aratată carte o am şi afierosit, ca să rămăe şi să fie de apururea neclintită şi nestrămutată danie în vecĭ spre a mea veşnică pomenire, şi pentru ca să nu să răzleţască şi să se înstrăineze dintre celelalte cărţi ale pomeniteĭ m-rĭ iscălind am pus şi a mea pecete la leat 1816 Noembre 18 zile. Sofronie arhimandrit şi igumen sf. m-riĭ Rîşca".—

Artur Goroveĭ, loc cit.

la m-rea Neamțu, fapt ce dovidește mărirea m-riĭ Rîșca. Această întăetate face onoare m-riĭ Rîșca. Această întăetate eu cred că s'a dat de mitropoliții igumenilor pentru cinstea m-riĭ și pentru meritile igumenilor. Aceasta este un fapt rar pe atunci pentru mănăstirele de talia Rîșcăĭ. Rîșca a avut întăetate. Pe atunci se numia protopopĭ maĭ notabilĭ, ca Mărzescu; slujaŭ cu mitre, și uniĭ arhimandriții din mitropolie fapt care s'a repetat de la Veniamin în coace până la noĭ.

l). La bis. pe ușoru ușiĭ în dreapta, ușor înădit de piatră, sus are o înscripție sîrbească, rest, necomplectă are pe ea anul 7128—1620 Maĭ 8. In ocnițele de la altar pe din afară sînt petre cu înscripțiĭ; una are anul 7109—1601 Iulie 20; alta are anul 1705, alta are alt an. Toate înscripțiile sînt pe petri micĭ, marmură bună, săpătură de artă în relief, toate probează subiecte de fapte și de persoane marcante.

Cărțile din başcă.

m). La m-rea Rîșca, în başcă, aŭ fost *multe cărțĭ slavone* scoase din serviciu, multe s-aŭ perdut cu timpu, luîndu-se de slavĭ, unele maĭ sînt și acum, parte tipăriturĭ, parte slavone, parte grecești, parte cărțĭ manuscripte de psaltichie veche, și altele altfel. Ele aŭ fost întrebuințate în biserică la slujbe, după ce s'aŭ stricat de vechime și întrebuințare, ca bracurĭ s-aŭ depus aice în başcă spre păstrare și curiozitate. Notez în treacăt pe căte-va maĭ principale; restu îl tac și anume.

7200 (1692).— Ceaslov rusesc tipărit la Chiev.

7250 (1642).— Anftologion rusesc.

7256 (1748).— Maĭ 15. Octoih rusesc.

1748.— Liturghie rusască.

7257 (1749).— Sîntul Dorofteĭ, rușește.

1782.— Triod rusesc.

Toate cărțile acestea sînt rupte, eu le-am cetit prin note. Tot bracurĭ sînt și cele din podu bisericiĭ.

1792.— Carte de psaltichie veche. Manuscript legat de lux. Sînt multe cărți manuscripte de psaltichie veche scrise de călugărĭ la deosebite epoce, întrebuințate în biserică, în deosebite limbĭ ruseşte, greceşte şi româneşte.

1801.— Pendicostar grecesc.

1801.— Apostol grecesc de la Veneția.

1805.— Triod grecesc dăruit de arhimandritul Sofronie igumenu de Rîşca,

1818.— Carte de psaltichie veche grecească, manuscript; şi altele.

Din toate cărțile aceste se constată că în m-rea Rîşca aŭ fost călugărĭ cărturarĭ în aceste treĭ limbĭ: ruseşte, greceşte şi româneşte, să ocupa cu ele în biserică la slujbe şi la chiliĭ pentru cetit şi instruit.

Tot în biserică se păstrează sfeşnicile cele marĭ de alamă scoase din serviciul bisericiĭ, după ce s-aŭ făcut curpenu. Maĭ sînt în başcă şi alte vechiturĭ pe care le tac. Sfeşnicile s-aŭ făcut la 1797 Fevruare 10, după cum arată pomelnicu la 36 Septemvrie.

21). M-rea Rîşca a fost loc de surgunie pentru călugărĭ de pe la alte m-rĭ din țară. Să se ştie că toate sfezile între călugărĭ şi între igumenĭ, şi din Rîşca şi de la alte m-rĭ, aŭ născut tot deauna de la cazanul cu mâncarea rĕ. Călugăriĭ reclamaŭ mîncare omenească, igumenu lacom de căştig, îĭ raporta de rezvrătitorĭ, şi cere mitropolituluĭ să-ĭ surgunească ca pe niştе răĭ. Mitropolitul care îşĭ proteja igumenu, îl surgune la altă m-re, cu poroncă de mare tulburător şi rezvrătitor; nenorocitul călugăr era încărcat, huiduit, să face surgum şi acolo era şi maĭ răŭ tratat. Nu este trebuință a le înşira numile surguniților; un esemplu ajunge: Duhovnicul Dumitru Bradeț, saŭ Brateş zis şi Oncenu, călugăr fruntaş către proestoşiĭ Seculuĭ, aŭ cerut stareţuluĭ să de masă bună soboruluĭ; stareţu l'aŭ titluit rezvrătitor, i-aŭ stricat chilia din m-rea

Seculuĭ, aŭ astupat-o cu bolohanĭ, şi l-aŭ surgunit la Rîşca, unde Dumitru a făcut treburĭ marĭ Rîşcăĭ. Aşa se urma toate surguniile călugăreştĭ la Rîşca. Aşa se urma şi în zilele noastre, pînă maĭ alaltă-erĭ, de şi masa trapezeĭ a fost şi este cea maĭră mîncare din lume.

22). M-rea Rîşca prizon politic pentru boerĭ. De cîte orĭ se supăra Vodă pe vre-un boer, de nu-l erta, îl trimite surgum la vr-o m-re din ţară. Intre mulţĭ boerĭ care aŭ fost surgum în m-rea Rîşca, însemnăm pe D-nu maior şi aghiotant domnesc Mihail Cogălniceanu, renumitul barbat de stat a Romanieĭ. El a fost închis în m-rea Rîşca din porunca luĭ Michaĭ Sturza vodă, nănaşul săŭ, care l-a botezat dîndu-ĭ numele său de Mihail. A stat surgum închis 6 lunĭ, de la 14 Octomvrie 1844, pînă la 14 April 1845, păzit acolo de un sergent, un caporal cu 4 soldaţĭ din cavalerie. A stătut închis în başca din clopotniţă unde si acum i se cunoaşte locu vetri unde a fost cuptior, vatră şi hogeag, o ferestue mică, aer greŭ, umed şi singuratic. Igumen era arhimandritul Teodorit prietenu boerilor şi credinciosu luĭ vodă. Mîncare pe sponcĭ îĭ da de la arhondaric; era oprit a vorbi cu orĭ cine. A stat 6 lunĭ închis în başca din clopotniţa Rîşcăĭ, apoĭ Cogălniceanu de ruşine a prebegit prin Spania Cît timp a stat Cogălniceanu închis în Rîşca, acolo în başcă, a scris cartea sa: „Fragmente scoase din cronicile Moldoviĭ şi Valahiĭ pentru a sluji la istoria luĭ Petru cel mare, Carol al X-le, Stanislav Lezinschi, Dumitru Cantimir şi Costantin Brăncovanu", publicată în Iaşĭ la 1845 în două volume în 8. (Arhiva românească, Kogălniceanu ediţia I şi II). Motivul surgunieĭ fusese că Kogălniceanu făcuse pe advocatu într'un proces cu m-rea Popouţĭ şi obştia tîrguluĭ Botoşenĭ pentru gălceavă de moşia încunjurătoare tîrguluĭ proprietatea m-riĭ. La pledoarie i se păruse luĭ Vodă în Divan că tînăru advocat se pre înfocase la vorbă şi ca să-l maĭ răcorească, l-a trimis a-doua zi de dimineaţă la

munte în başca din clopotniţa la m-rea Rîşca. (Alexandru Papadopol Calimah. Notă pentru oraşul Botoşanĭ Bucur. 1887. pag. 48 49).

23). Să ştie că răutatea a intrat în ţară şi în m-re prin ţiganĭ şi evreĭ, şi am adăugit la ele două răle marĭ care ne omoară în prezent monahizmul nostru şi m-rele noastre pămîntene. Aceste două rele sînt:

1). Lipsa de oamenĭ distoinicĭ pentru bisericitate monahală.

2). Mîntuirea cu hatîru, cu mituiţĭ şi mituitorĭ, care se fac pe ascuns între majoritate din slujbaşiĭ bisericeştĭ din cler şi mirenĭ. Cultura cu civilizaţia modernă ne-aŭ perfecţionat în arta de a lustrui bubele cele vechĭ. Nicĭ canoanele bisericiĭ (Canonu 22 al Sinodului al 6-lea icumenic; şi canonu 19 al Sinodului al 7-lea icumenic; şi canonul 90 al sf. Vasile, şi altele); nicĭ regulamentul sf. Sinod pentru buna conduită a clerului în general (Regulamentu de la 4 Iunie 1884 publicat în Monitorul oficial No. 55 din acelaşĭ an).; nicĭ şcoala modernă cu toate cărţile şi cărturariĭ eĭ n'aŭ putut convinge pe slujbaşiĭ bisericeştĭ că nu le face cinste a fi mituiţĭ şi mituitorĭ.

Acest nenorocit obiceiŭ în biserica neamuluĭ nostru a prins rădăcinĭ adîncĭ şi se face abuziv pe ascuns în toate părţile la sate, la tîrgurĭ şi la mănăstirĭ, pe faţă îl tăinuim şi pe ascuns îl trămbiţăm. In loc să-l stîngem, noĭ îl înrădăcinăm maĭ adînc, spre ruşinea şi căderea noastră. Abuzul ce se face pe ascuns, chiar de ceĭ chemaţĭ să-l combată, este maĭ mare decît să se poată scrie aicĭ. Reclamele de toate zilele sînt destule dovezĭ pipăite de făptuirea luĭ. Toţi ceĭ ce-l fac, toţĭ ce-ĭ ce-l acopăr, vor da samă înaintea dreptuluĭ judecător, pedeapsa lor se va pogorî peste capetele lor, pînă atuncea să tragem la jug cu toţiĭ.

24). Judeţul Suceava în vechime, a avut altă întindere şi

altă frontieră [1]) care s'a schimbat la 12 Fevr. 1834. [Manual administrativ, Iași t. I. 70—79; Alex. Papad. Calimahi: Notă pentru Botoșanĭ, Bucur. 1887. pag 7—8).

In vechime județul Suceava a avut 18 m-rĭ cu schiturĭ, din care cele maĭ principale, după vechime, aŭ fost:

1. M-rea Bogdănești a luĭ Bogdan vodă cel vechĭ, strămutată și înoită în Kîșca de astăzĭ.

2. M-rea Drăgușenĭ, a luĭ Dragoș vodă cel vechĭ, hram Adormirea Maicĭĭ Domnuluĭ, înoită în Broștenĭ-Drăgușenĭ cu nume de Schitul Broștenĭ, închinată m-rĭĭ Slatina. Acum desființată și stînsă de igumenul Veniamin Velescu, când s-a permutat la Bisericanĭ, înaintea luĭ Nicon.

3. M-rea Probota a luĭ Ștefan vodă cel vechĭ, a fost sehăstrie veche de călugărĭ, Ștefan a făcut-o, m-re cu numele „Poiana", hram sf. Nicolaĭ. Alexandru cel-bun, Ștefan cel-mare a înoit-o. Rareș a strămutat-o ș-a înoit-o. Acum desființată.

4. M-rea Slatina, a fost sehăstrie veche de călugărĭ: Alexandru Lăpușneanu a înoit-o cu hramul Schimbarea la față. Azĭ în agonie.

5. Schitul Gulia, lîngă Probota, a fost sehăstrie veche de sihastri. Acum desființată de demult.

6. Schitul Bourenĭ, pe Boura, schit vechiŭ de călugărĭ, hram Nașterea Maicĭĭ Domnuluĭ. Acum este în agonie.

7. Schitul Rarăŭ, la Cruce, schit vechiŭ de călugărĭ acum desființat de demult.

8. Schitul Rarăŭ la Broștenĭ, saŭ schitu Broștenĭ vechĭ de călugărĭ. Hram Adormirea. Trăește.

9. Schitul Brătești la Pașcanĭ, schit de călugărĭ, hram Adormirea, înființat de ieromonahul Lazăr de la Pocrov, strămutat și înoit. Trăește.

---

1). Județul Suceava în vechime întra mult în Bucovina. După ce Nemțiĭ aŭ luat Bucovina, Județul s'a trunchiet și la 1834 s'a regulat altă împărțire a tuturor județelor Moldoveĭ.

10. Schitul Ioneasa, de călugăriţe, înfiinţat tot de Lazăr de la Pocrov, odată cu Brăteştiĭ, desfiinţat şi stîns de demult.

11. Schitul Preoteştĭ, de călugărĭ, înfiinţat de ieromonahul Mihail Adam, care s'a zis schitul luĭ Adam şi Preoteştiĭ Adămoaeĭ, strămutat şi înoit, cu hramu Adormirea, închinat m-riĭ Slatina. Trăeşte în agonie.

12. Schitul Băicenĭ-Cucutenĭ, de călugărĭ, schit vechiŭ, hram sf. Treime. Desfiinţat şi stîns sub igumenu Chiril pe la 1860.

13. Schitul Băicenĭ-Stroeştĭĭ, schit vechiŭ de călugărĭ, hram sfinţiĭ Voevozĭ, disfiinţat şi stins de demult prin familia Valeanu.

14. Schitul Păltiniş-Glodu, desfiinţat.

15. Schitul Dumbrăviţa, de călugărĭ, în comuna Fîntîna-Mare, schit stîns de demult. Acum se zice „la Temelie“ locul cu ruinele unde a fost o casă a vorniculuĭ Nestor Urechi.

16. Schitul Strîmba, de călugărĭ, desfiinţat de demult.

17. Schitul Giurgeştĭ, de călugărĭ, lîngă Ruginoasa, hram tăerea capuluĭ sf. Ioan, desfiinţat după 1860.

18. Schitul Todirenĭ, lîngă Stroeştĭ, hram Adormirea, desfiinţat.

Din aceste m-rĭ cu schiturĭ, majoritatea le-a desfiinţat şi le-a stîns vremea. Acum din ele aŭ maĭ rămas ca m-rĭ Rîşca şi Slatina. Iară din schiturĭ aŭ rămas numaĭ Bourenĭĭ, Raraŭ de la Broştenĭ, Brăteşti şi Preoteşti, însе şi ele în agonie. Singurul care are şansă de traĭ este: schitu Raraŭ de la Broştenĭ pe domeniul Coroaneĭ.

Din acest tabloŭ se vede lămurit că m-rea Bogdăneştĭ-Rîşca a fost şi este m-rea întăia şi cea maĭ veche din tot judeţu, care din fericire aŭ ajuns pînă la noĭ.

Am arătat în urmă că tîrgul Baia a fost tîrg vechiŭ care trăea între aniĭ 1200 şi încoace pînă după anul 1776; la acest an Baia era încă tîrg şi comisariĭ turcĭ şi nemţĭ aice, în tîrgu Baia, s-aŭ întâlnit de s-aŭ verificat titlurile puteriĭ, apoĭ aŭ plecat de aŭ delimitat Bucovina, ocupată şi luată de nemţĭ, cînd se micşurează şi judeţu Suceava.

Tîrgoveții din Baia încep a se strămuta sus pe deal la rescrucea drumurilor, de aŭ format cu timpu tîrgu Șoldănești zis în urmă tîrgu Fălticeni, de astăzi, între anii 1760—1830 și în coace.

La 1765 biserica catedrală din tîrgul Baia cu hramu sfîntului Ilie, să face pe deal, pe moșia Șoldănești, de monahul Calistru Stamati; pe urmă se înoește de tîrgoveții la 1851. Aceasta este întăia și cea mai veche biserică din Fălticeni. Biserica cea dintăi a fost de lemn, cu lemnu tăet de pe locul bisericii, pe urmă s-a înoit de zid. Biserica Adormirea, Catedrală de astăzi a orașului, este biserică nouă, făcută de boerul Michail Ganea, la 1827 și înoit de cucoana Anastasia Cichirdic la 1883. Celelalte biserici din Fălticeni toate sînt mai nouă. Pe la anul 1780, înainte și după acest an, încep a se strămuta din Baia mai mulți tîrgoveți cu iarmarocul lor zis· Iarmarocul sfîntului Ilie, la 20 Iulie. După ce boerul Ioniță Bașotă, proprietarul moșiei Șoldănești aŭ scos carte domnească de la Costantin Moruz-vodă la 1780 August 8, prin care carte se dă voie și avantaje a se forma tîrg cu earmaroc pe moșia Șoldănești. Tîrgu Baia scădea din cauza că-l înunda Moldova. Tîrgu Șoldănești crește din cauza că-l proteja Curtea Domnească.

Tîrgu noŭ, Șoldănești, s'a întins repede pe răscrucea drumurilor, pe hotarul a trei moșii vecine, anume: Șoldănești, Tîmpești și Fălticenii-vechi. De aice a născut luptă cu gălceavă mare între proprietarii moșiilor, deoparte spătarul Andrei Bașotă reclama dreptul de proprietate de pe moșia sa Șoldănești, dat prin cartea lui Moruz-vodă la 1780 August 8, și învoiala sa cu tîrgoveții din 1780 Iulie 1; de altă parte logofătul Costantin Balș, proprietarul moșiei Fălticenii-vechi, pe care și el o cumpărase de la baronul Tuduri Musteață, supus austriac, reclama medeanul tîrgului, și de altă parte căminariul Ciurea reclama dreptul de proprietate a tîrgoveților

întinşĭ pe moşia sa Tămpeştiĭ. Gălceava între aceştĭ treĭ marĭ proprietarĭ a ţinut mulţĭ anĭ, între aniĭ 1809 pînă la 5 Marte 182[illegible], cînd Divanul a dat dreptate luĭ Başotă. Dară pînă să se aleagă cu judecata în răstimpul de 16 anĭ, tîrgoveţiĭ s'aŭ întins repede cu piaţa pe moşia Fălticeniĭ-vechĭ a luĭ Balş, iară cu dughenile şi case de locuinţă pe moşia Tămpeştĭ a boeruluĭ Ciurea.

Divanul dă hotărirea la 24 Marte, şi la 29 Marte 1826, şi schimbă oficial şi pe nesimţite numele Şoldăneştĭ în numele Fălticenĭ, care este pînă în ziua de astăzĭ. Tîrgul a crescut şi creşte pînă la zilele noastre. Motivul cu schimbarea numeluĭ a fost poziţia loculuĭ rădicat spre deal. Originea tîrguluĭ Fălticenĭ, a bisericiĭ şi a iarmaroculuĭ sînt din tîrgu Baia.

Datoriile ce le aveaŭ tîrgoveţiĭ creştinĭ din Baia pentru m-rea lor Bogdăneştiĭ-Rîşca, aceleaşĭ datoriĭ se cuvin şi fruntaşilor creştinĭ din Fălticenĭ pentru m-rea lor Rîşca. M-rea Rîşca are dreptul a spera că fruntaşiĭ Fălticenenĭ, ca şi fruntaşiĭ judeţuluĭ Suceava, o vor ajuta la bătrîneţa eĭ, după cum aŭ ajutat-o la tinereţea şi trecutul eĭ.

(Marele dicţionar geografic al Romănieĭ, Bucur. 1898. t. I, 197; t. III, 338—343).

Concluzia

M-rea Rîşca a avut două nume: Unu dat de Bogdan-vodă, cel vechiŭ, pentru că el a făcut-o în satul şi pe moşia sa Bogdăneştĭ, la 1343—1365 şi trăeşte pînă la 1510, cînd aŭ ars-o Tatariĭ, cu numele *Bogdăneşti*.

La 1512 a strămutat-o ş-a înoit-o pe apa Rîşca Bogdan vodă fiul luĭ Ştefan cel mare, cu numele tot Bogdăneştĭ.

La 1540—1542 a înoit-o Petru Rareş vodă cu episcopul

Macarie, de la Roman, ş-a supus-o de mitoc m-rii Probota. De atunci se zice *Rîşca*.

La 1611—1618 a înoit-o vornicul Costea Bucioc, iară la 1827 a înoit-o igumenul Isaia Rîşcanu.

M-rea Rîşca a fost prădată la invazii de opt ori.

Culmea vieţei morale s-aŭ înălţat pîn la sfinţenia arhiepiscopului Ioan, acel bărbat sfînt şi minunat între anii 1552—1592.

Averea materială a crescut pînă la 1839.

Apogeul de mărire s-a atins în igumenia lui Isaia Rîşcanu, 1812—1842.

Au avut avere aproape 50 de moşii mari cu mici, şi multe averi mărunte de tot feliŭ.

Inainte de secularizare, o vizita toţi boerii cu scop să-i facă rost de vre-o posesie; după secularizare aŭ părăsit-o.

Astăzi m-rea trăeşte în agonie, ca o bătrînă ce aşteaptă ziua de espiare, după un trai de 358 de ani, cu nume de Rîşca, şi de 558 de ani cu nume de Bogdăneşti împreună. Alte detaile se cuprind aice în text. M-rele ne-aŭ păstrat religia, naţionalitatea şi averea pe care a secularizat-o Statul. De cănd m-rele se stîng, se îmulţeşte criminalitatea cu puşcăriile, străenizmul cu sărăcia. Astăzi cuvintele *ţară şi patriotizm* sînt marfă de vînzare pe toată ziua, şi urmaşii n-aŭ ce aştepta de la noi, pentru că secolul nostru a ajuns progresul de a-şi vinde şi sufletul copiilor lor, precum a ajuns şi ştiinţa de a restălmăci virtutea în crimă şi pe Dumnezeŭ în nimică.

NB. Să se ştie că părintele igumenul Veniamin Piticariŭ m-a rugat să izvodesc istoria m-rii Rîşca pe toată întinderea ei. Eŭ mi-am apărat neputinţa spuindu-i că sînt bătrîn bolnav şi orbit de ochi. Dară văzîndu-i stăruinţa lui cea mare, m-am îndoplicat şi am schiţat-o după cum se citeşte aice. Recunosc

însu-mĭ că am prea multe greşale şi tocmaĭ greşalele cu lipsurile mele vor stimula pe alţiĭ să scrie maĭ bine.

Am scris-o cu răbdare şi o pun cu dragoste pe altariŭl sfinteĭ mănăstirĭ Rîşca, ca să fiŭ pomenit ctitor după cum m-a primit igumenul cu tot soborul rîşcan pe ziua de 24 Iunie 1900.

Rog pe urmaşiĭ cetitorĭ să mă scarmene fără părtinire, şi greşalele mele să vă îmboldească să scrieţĭ voĭ alta maĭ bine. Pînă atuncea nu uitaţĭ devotamentul unuĭ bătrîn arhiereŭ care vă stimulează să vă scrieţĭ faptele părinţilor voştri.

Al vostru şi al tuturor
Părinte întru Domnul
† **Narcis Creţulescu**

Istoria schituluĭ Cozancea

Cozancea, schit de călugărĭ, județul Botoșanĭ, plasa Miletin, comuna Șoldănești, satul Ionașenĭ, hram Adormirea Maicĭĭ Domnuluĭ, supus sf. mitropoliĭ de Iașĭ. Schit boeresc.

Acest schit s-a înființat de niște călugărĭ sehastri, cari cu ajutorul boeruluĭ proprietar moșieĭ anume Marele paharnic Costantin Balș, cu soția luĭ Ecaterina Balș, la 1684 Fevr. 20, după cum se arată scris într'o evanghelile veche de la acea biserică. Sehăstria veche a avut o mică biserică de lemn în pădure, aproape de malul apeĭ Jijia, unde și astăzĭ se numește sehăstrie locul cel vechiŭ unde a fost schitul. Această biserică și această sehăstrie făcută de Costantin Balș a ființat aicea 48 de anĭ. Se pare că călugăriĭ aceluĭ schit să fi fost călugărĭ de adunătură, fugiți de printre rascolniciĭ ruseștĭ, ca și ceĭ de la Vorona, de la Jorovna, de la Macsut, de la Zlătunoaia, de la Răpușna și de pe aiurea. Cărțile lor în biserica lor aŭ fost ruseștĭ. Metaniile lor aŭ fost o ață groasă de pelo (cură) înodată cu multe noduri dese. Icoanele aŭ fost ruseștĭ, de forma cea veche.

Pe urmă încoace calugăriĭ s-aŭ strămutat maĭ la mijlocu moșieĭ și a pădureĭ, pe valea Cozancea, de unde și schitul s-a luat numele de Cozancea. După ce s-aŭ strămutat călugăriĭ, boerul proprietar moșieĭ Vasile Balș le-a făcut altă biserică de zid gros, în locul strămutat la 1732, care biserică

este în ființă și acum. (Dicționariŭ geografic al Romănieĭ t. II. pag. 727). Ctitoriĭ principalĭ aicea sînt: Boeriĭ Bălușeștĭ, boeriĭ Doniceștĭ, Catargieștĭ și Vărnăveștĭ. Maĭ sînt ctitorĭ și dintre fruntașiĭ satelor vecine. Schitul este pe moșie boerească, se întreține cu mila de la boerĭ, de la comună, de la sătenĭĭ vecinĭ și cu rocodelia de mîna călugărilor.

Biserica nouă a avut înscripție și-a stricat-o boerul Grigorie Balș cu gînd ca să împrăștie pe călugărĭ, și să desființeze schitul. Călugăriĭ aŭ fugit prin sate. Atuncĭ igumenul Iosof s-a dus la boer cu poclon (colacĭ) să-l roage de ertare, ca să se milostivască să lese în pace biserica și pe călugărĭ. Cînd a ajuns igumenu cu darurĭ la boer, l-a găsit mort, împușcat de un Neamț, comis al seŭ. Ast-fel igumenu a rămas în pace și s-a organizat schitul cu călugăriĭ luĭ, prin ajutorul doamneĭ Nastasia Balș.

Intre igumeniĭ după Iosof aŭ urmat: Neonil, Dometian, Veniamin Hurghiș; acesta la 1855 cu 400 leĭ vechĭ a zugrăvit biserica, iar la 1858 a zugrăvit biserica pe din afară cu patimele luĭ Hs. și vămile văzduhuluĭ.

Clopotnița s'a făcut la 1840 de doĭ ciobanĭ bătrănĭ din satul Onțeniĭ, care s'a călugărit aice cu numele Grigorie și Aftanasie.

Schitul fiind pe moșie boerească, să întreține și acum, călugăriĭ sînt de adunătură, veniți de pe la alte m-riĭ desființate de stat.

In biserica acestuĭ schit a plîns sfînta icoană a maiciĭ Domnuluĭ în luna April 1886, în săptămîna sfintelor patimĭ și în săptămîna luminată. Faptul a fost constatat de Dl. suprefect, protoeru Lăzărescu, de Dl. Prefect și chiar de Dl. ministru de interne. Cu puțin maĭ înainte a plîns altă Icoană tot Maica Domnuluĭ din biserica Satuluĭ Gorbănești proprietatea Statuluĭ. Faptul cu plînsul sfintelor icoane s'a scris în procese verbale și în jurnalele vremiĭ: Voacea Botoșenilor, April 1886;

Resboiul Vais; Universul anul III. No. 495 de Sîmbăta 19 April (1 Maĭ) 1886, şi altele. Aice am scris după un comunicat a igumenuluĭ de la schitul Cozancea.

Cozancea a avut o vie de patru pogoane la Nicoreştĭ pe coasta Lupeĭ, dăruită schituluĭ de cucoana Catinca Balş, care vie s'a schimbat maĭ în urmă cu altă vie dată de Cucoana Nastasia Greceniţa.

Intre igumeniĭ maĭ noĭ aŭ fost ieromonahul Veniamin Păslăriŭ, şi ieroshimonahul Veniamin Piticariŭ.

Acest Veniamin a înzestrat schitu cu multe oĭ şi vite, a înoit biserica în lăuntru şi afară, i-a făcut veşminte, cărţĭ, gospodărie, reparaţie şi altele multe, încît putem zice că Veniamin Piticariŭ cu metania din schitul Cozancea, a înoit şi a scos la iveală schitul Cozancea.

Este de ştiut că tot boeriĭ Băluşeştĭ aŭ făcut şi schitul Cozancea, şi schitul Balş de lîngă Hîrlăŭ, acum desfiinţat, şi obiectele bisericiĭ strămutate la biserica din comuna Rădenĭ. Tot Balş a făcut şi biserica sfîntuluĭ Dumitru Balş, din Iaşĭ, şi altele pe la moşiile lor, precum la Darabanĭ şi pe aiurea.

Călugăriĭ de pe la schiturile boereştĭ fiind lăsaţĭ maĭ mult de capul lor, poate că ar trăi maĭ mulţămiţĭ, dară din nenorocire pentru eĭ, lipitorile de judeţ, şi de mitropolie îĭ sug cănd îĭ prind la mînă, de-ĭ zvînteză. Aceasta este rana schitenilor chiar şi pentru schiteniĭ meritoşĭ.

Am notat aicea despre schitul Cozancea ca o simplă notiţă, de oare-ce arhimandritul Veniamin, igumenul de la m-rea Rîşca, este cu metania şi ctitoria de la Cozancea.

Numele Persoanelor care aŭ contribuit la tipărirea acesteĭ cărţĭ.

Numele şi Pronumele	Profesiunea saŭ gradul	Domiciliul	Suma donată Lei
Narcis Creţulescu	Arhiereu	M-re Neamţ	10
Veniamin Piticariu	Arhimandrit	M-riĭ Rîşca	100
Veniamin Niţescu	Arhimandrit	M-re Neamţ	5
Vlasie Marinciuc	Arhimandrit	M-re Vorona	10
Daniel Tomescu	Iconom	M-riĭ Neamţ	5
Tiofan Ionescu	Protosinghel	„ Durăŭ	5
Emil Samsoń	Proprietar	Fălticenĭ	20
Ştefan Albu	Avocat	„	5
Iacob Antoniu	Silvicultor	Rîşca	4
Vasile Grigorescu	Iconom	Fălticenĭ	10
Alexandru Hulubeĭ	Comerciant	„	5
I. Radu	Director	„	5
Ioan Giurăscu	Proprietar	Spătăreştĭ	20
Costandie Latiş	Eroshimonah	M-rea Rîşca	5
Ghenadie Palamariu	Eromonah	„	5
Damaschin Popescu	Erodiacon	„	5
Ion Cristea	Cantor	„	10
Pahomie Văcărescu	Eromonah	„	5
Kesarie Herescu	Arhimandrit	„	5
Ilie Cernescu	Monah	„	6
Iosaf Tulbure	Eromonah	„	5
Nicolaĭ M. a Ilincăĭ	Frate	„	50
Mih. N. a Ilincăĭ		Petia	20
Theodor Cobzaru	Agricultor	Fîntăna mare	20
Hristofor Diaconescu	Proto-Diacon	M-re Neamţ	5
Costantin Rusu		Bogdăneştĭ	20
Dumtiru Ioniţoia	Arendaş	Pleşeştĭ	5
Niculaĭ C. Gheorghiu	Funcţionar	Baia	5
Gheorghe Iconomu	Administrat.	Fălticenĭ	5
Gheorghe Pohoaţe	Primar	Bogdăneştĭ	10
Transport			390

Numele și Pronumele	Profesiunea saŭ gradul	Domiciliul	Suma donată Lei
Transport			390
Nicolaĭ Gavrilescu	Notar	Bogdănești	10
Dumitru Bacal	Adj. Primar	„	3
Gheorghe Sopon		„	3
Gheorghe Latiș	Funcționar	„	2
Gheorghe Damian	Agent fiscal	„	2
Vasile Grigoriu	Brigadir	„	2
Gheorghe Ionescu	Psalt	Fălticenĭ	2
Costantin Munteanu	Cantor	„	1
Popovicĭ Petru	Funcționar	„	2
Gheorghe Grigorescu	Invățător	Rîșca	5
Calistrat Dima		„	2
Teoctist Niculaĭ		M-re Neamț	1
Leonti Trifon		„	1
Pălimon Kirica		„	1
Ioan Petria Olariu		M-re Rîșca	1
Varah. Alexandrescu	Shimonah	„	1
Vasile Alexandrescu	Vaccinator	Mălinĭ	12
Total			441